

KISSNÉ VISZKET MÓNICA • MOGYORÓSY ZSUZSANNA

A
PSZICHOLÓGIAI
TANÁCSADÁS
SZAKMAI
ALAPPROTOKOLLJA

2017 • 2018

A Pszichológiai Tanácsadás Szakmai Alapprotokollja

KISSNÉ VISZKET MÓNKA – MOGYORÓSY ZSUZSANNA

A Pszichológiai Tanácsadás Szakmai Alapprotokollja

2017–2018

Budapest, 2019

Az ELTE tankönyv- és jegyzettámogatási pályázatán
elnyert forrás felhasználásával készült.

Kiemelt szakmai lektorok: Rácz József, Ritoók Magda

Szakmai lektorok: Arató Domonkos, Barát Katalin, Bogár Zsuzsa, Gebauer Ferenc, Herskovits
Mária, Nagy Ildikó, Szabóné Dr. Kállai Klára, Szenes Márta

© Kissné Viszket Mónika, Mogyorósy Zsuzsanna, 2019

ISBN 978-963-489-085-0

www.eotvoskiado.hu

Felelős kiadó: az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar dékánja

Kiadói szerkesztő: Kiss Ernő Csongor

Projektvezető: Sándor Júlia

Borítóterv: Csele Kmotrik Ildikó

Nyomdai kivitelezés: CC Printing Kft.

TARTALOMJEGYZÉK

I. Bevezetés ..	7
II. Az alapprotokoll keretrendszere ..	10
II.1. A pszichológiai tanácsadás alapprotokolljának szerkezete ..	10
II.2. A pszichológiai tanácsadás alapprotokolljának típusa és felépítése ..	11
III. A pszichológiai tanácsadás alapprotokolljának jogszabályi környezete ..	14
III.1. Képzési szabályozás..	14
III.2. Munkavégzési szabályozás..	15
III.3. Személyes adatok védelme ..	19
IV. A pszichológiai tanácsadás képzési és foglalkoztatási rendszere ..	20
IV.1. Hazai szabályozás, a pszichológiai szaktanácsadás magyarországi képzési és foglalkoztatási rendje..	20
IV.2. Nemzetközi szabályozás ..	24
V. A pszichológiai tanácsadás meghatározása, a tevékenység definíciója ..	28
VI. A pszichológiai tanácsadás kompetenciarendszerei ..	32
VI.1. A pszichológiai tanácsadás kompetenciamodelljei ..	32
VI.2. Nemzetközi szervezetek tanácsadói kompetenciarendszerei ..	35
VI.3. A hazai tanácsadó szakpszichológusi képzés kompetenciarendszere..	37
VII. A tanácsadó szakpszichológusi tevékenység célcsoportjai az alapprotokollban ..	39
VII.1. Hazai tapasztalatok a tanácsadó szakpszichológusok célcsoportjairól..	39
VII.2. Nemzetközi tapasztalatok a tanácsadó szakpszichológusok célcsoportjairól ..	41
VIII. Etikai megfontolások ..	44
IX. A pszichológiai tanácsadás ellátásához szükséges infrastruktúra ..	46
X. A pszichológiai tanácsadás folyamata ..	47
X.1. A pszichológiai tanácsadás általános folyamatai ..	47
X.2. A pszichológiai tanácsadás általános folyamatmodellje ..	47
X.3. A pszichológiai tanácsadás folyamatábrájának részletező leírása, az eljárásrend kifejtése..	48
X.4. A pszichológiai tanácsadás folyamatában kiemelten fontos fogalmak meghatározása ..	56
XI. A pszichológiai tanácsadás eszközei ..	63

XII. Adminisztráció a pszichológiai tanácsadásban	65
XIII. Szakmai és szakmaközi kommunikáció	66
XIII.1. A hazai kommunikációs gyakorlat áttekintése	66
XIII.2. Szakmai és szakmaközi kommunikáció a nemzetközi gyakorlatban	67
XIV. A tanácsadó szakpszichológusok szakmai munkájának a támogatása	68
XIV.1. Tanácsadói esetmegbeszélő és szupervízió.. .. .	68
XIV.2. Továbbképzési lehetőségek	71
XV. A tanácsadó szakpszichológusi szakmai munka minőségének ellenőrzése	78
XV.1. A pszichológiai tanácsadás minőségellenőrzése a hazai gyakorlatban.. .. .	79
XV.2. A pszichológiai tanácsadás minőségellenőrzése a nemzetközi gyakorlatban	80
Összefoglalás.. .. .	83
Felhasznált és ajánlott irodalom	84

I. BEVEZETÉS

A *tanácsadás* a latin *consulere* szóból ered, jelentése: konzultálni, tanácskozni. A tanácsadó pszichológusok kezdeti feladatköre a pályaválasztási tanácsadás volt, ami fokozatosan alakult a társadalmi igények alapján.

A tanácsadás területén mérföldkönek számít Frank Parsons munkássága, aki 1908-ban megalapította a Bostoni Pályaválasztási Irodát (Breadwinner's Institute). Nagy hatást váltott ki az 1909-ben megjelent *Pályaválasztás (Choosing a Vocation)* című könyve. Ugyanakkor, az iparosodó társadalom hatására, a pályaválasztási tanácsadás mozgalma egyre inkább igyekezett segítséget nyújtani a munkavállalóknak és a munkaadóknak egyaránt a produktivitás és siker eléréseért. Fokozatosan ez a terület is a tudományos pszichológiai eredményekre épített, kutatva azokat a személyiségvonásokat, érdeklődéseket és alkalmassági kritériumokat, amelyek befolyásolják a munkahelyi teljesítményt. Méréseszközök kerültek kifejlesztésre a munkavállalók jellemzőinek felmérésére, illetve a munkahelyi környezet kiértékelésére. Az 1930-as évek a tanácsadás első elméletének megalkotását hozták, és idővel a tanácsadás tevékenységi köre fokozatosan kibővült, túllépett a csak foglalkozásügyi problémákon.

Carl Rogers munkásságának is köszönhető, hogy a tanácsadás az alkalmazott pszichológia bővülő területévé válhatott, ezért is tartják őt a pszichológiai, terápiás tanácsadás megalkotójának. Elindult a tanácsadók és pszichológusok egyetemi képzése, 1943-ban kiadták az első tanácsadási képzést szolgáló kézikönyvet. 1945-ben az Amerikai Pszichológiai Társaság (American Psychological Association – APA) megalakította a Division of Personnel and Guidance Psychologists elnevezésű szervezetet.

Hatással volt a szakma fejlődésére, hogy a II. világháború előtt és alatt a hadseregben és az iparban is a szakemberek kiválasztásához és képzéséhez sok tanácsadóra volt szükség. A II. világháború után mind a klinikai, mind a tanácsadó terület pszichológusainak egyértelműen megváltozott a szerepe. Míg kezdetben a klinikai pszichológusok az „ágy melletti” (*kline* görög szóból eredeztetve) mentális egészség zavarait tanulmányozták, a tanácsadó pszichológusok pedig az adott élethelyzetben való döntést segítették konzultációval, a háború utáni igények közelítették egymáshoz a két területet. A háborúból visszatérő férfiaknak segíteni kellett abban, hogy ismét integrálódjanak a társadalomba. Hogy ennek az igénynek megfeleljenek, az USA-ban a veteránokat ellátó kórházak nagyszámú tanácsadó pszichológust is foglalkoztattak, és különböző tréningeket dolgoztak ki a veteránok számára. A tanácsadó pszichológusoknak sokszor a kliensek számos életterületéről származó tapasztalataival kellett foglalkozniuk a személyes tanácsadásban. 1950 után új elméletek sora született, szakmai társaságok alakultak, intézmények jöttek létre, a szakmai publikációk száma gyorsan növekedett. 1951-ben a Division of Personnel and Guidance Psychologists átalakult Division of Counseling Psychology-vá. Ezáltal a karrierproblémák

mellett fókuszba került az egész élettartamra jellemző jólléttel való foglalkozás is. 1952-ben megalakult az Amerikai Pszichológiai Társaság keretein belül a tanácsadás és a klinikai pszichológiai tagozat. Az 1960-as és 70-es évekre *Etikai Kódexe* lett a szakmának, törvényi szabályozás adta a működési engedélyeket, újabb és újabb elméletek fogalmazódtak meg, az egyéni tanácsadás mellett megjelent a csoportos tanácsadás, növekedett az alkalmazási területek száma, továbbá a képzési lehetőségek és specializálódási irányok egyre precízebben megjelenhettek. Az 1980-as évek elején megváltozik a pszichológiai tanácsadás fókusza. Az egész élet folyamára kiterjedő fejlesztési tanácsadás kap fontos szerepet. Az 1990-es évekre és a századfordulóra a világ legtöbb országában működnek tanácsadó szolgálatok a legkülönbözőbb területeken.

Hazánkban mindezek a folyamatok hasonló, mégis sajátos formában zajlottak. A pszichológiai tanácsadás itthon is az életpálya kérdéseivel indult, 1891-ben jelent meg Zsanthy Bódog írása a kőszegi Bencés Gimnázium évkönyvében *Az életpályaválasztás kérdése kiváló tekintettel az iparágakra* címmel. 1909-ben Nagy László vezetésével jött létre az első pályaválasztási laboratórium, ahol a pályaválasztással és a tehetséges gyerekek kiválasztásával is foglalkoztak.

Az I. világháború is növelte a pszichológiai ellátás igényét, a munkaerőpiacon megjelenő katonaviselt férfiak segítségét az újbóli munkába álláshoz, aminek során az élettörténetek feldolgozása is feladatá vált. Mégis elmondható, hogy a tanácsadói munka az 1920-as évekig a munkahelyi alkalmazás szempontjából közelített. A változást jelzi a Schell János által 1929-ben létrehozott Állami Gyógypedagógiai Nevelési és Pályaválasztási Tanácsadó, ahol orvosok, gyermekpszichiáterek, pszichológusok, pedagógusok, szociális gondozók dolgoztak. 1934-ben már tíz megyeszékhelyen működik az intézmény jogutódja, a Magyar Királyi Gyermeklélektani Intézet, hangsúlyozva a pszichológiai tanácsadás szerepét. 1942-ben jelenik meg Mérei Ferenc *A pályaválasztás lélektana* című könyve, melyben a döntés, a szabad, egyénhez igazodó választás fontossága kerül fókuszba. 1947-ben a vasúti munkakörökbe történő kiválasztáshoz létrejön a MÁV Pályaalkalmassági Vizsgáló Állomás.

Az 50-es évek végéig a pszichológiai szemlélet háttérbe szorult. Ekkor a Munkaügyi Minisztérium Módszertani Intézetében Csirszka János vezetésével kezdett újra kibontakozni a pályaválasztási tanácsadás. A munkatársak közül Ritoók Magda vezette a Munkaügyi Minisztérium Országos Pályaválasztási Csoportját/Intézetét. Megszervezték a megyei Pályaválasztási Intézetek hálózatát, ezek szakmai programját, a vezetők és pszichológusok felkészítését, továbbképzését, a sok esetben hiányzó pszichológusi végzettség megszerzését. 1967-ben alakult meg a Fővárosi Pályaválasztási Intézet, melynek Takács Márta volt a vezető pszichológusa. A két intézmény munkatársai sokáig szorosan együttműködtek, főként a továbbképzésekben és a kiadványok elkészítésében. 1968-tól a fővárosi kerületekben engedélyezték nevelési tanácsadók létesítését, majd a megyeközpontokban és városokban is elindult a folyamat.

Az 1980-as évektől a pályaválasztási tanácsadók működése háttérbe szorul, önállóságuk egyre több helyen megszűnik, a nevelési tanácsadókhoz kerül a pályaválasztás kérdése is. Ugyanakkor ebben az időben, a nyolcvanas évek második felétől, a kilencvenes évek elejétől beszélhetünk a modern európai értelemben vett tanácsadás látható, kimutat-

ható jelenlétéről Magyarországon. 1993-ban elindul a tanácsadó szakpszichológus szakirányú továbbképzés az ELTE-n, majd 2005-ben létrejön a Tanácsadás- és iskolapszichológia szakirány az ELTE PPK által Oláh Attila irányításával kidolgozott MA-képzésben. A 90-es évek elején jönnek létre a Felsőoktatási Diáktanácsadók, és ma mint Egyetemi Életvezetési Központok működnek az ország számos egyetemén (ELTE, SZTE, PTE, KGE, DE).

1993-ban Budapesten jön létre az első iskolapszichológusi hálózat. Az 1993-as, közoktatásról szóló törvény 34. §-a, majd a nemzeti köznevelésről szóló, 2011. évi CXCV. törvény 18. §-a értelmében Budapesten és a megyeszékhelyeken megalakulnak a pedagógiai szakszolgálatok tíz, törvény által előírt szakfeladattal (gyógy pedagógiai tanácsadás, korai fejlesztés, oktatás és gondozás; fejlesztő nevelés; szakértői bizottsági tevékenység; nevelési tanácsadás; logopédiai ellátás; továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadás; konduktív pedagógiai ellátás; gyógytestnevelés; iskolapszichológiai, óvodapszichológiai ellátás; a kiemelten tehetséges gyermekek, tanulók gondozása).

A szociális ágazatban a családsegítők, krízisközpontok, a gyermekvédelmi rendszer kiépítésével megnő a pszichológiai tanácsadás szerepe, megjelennek intézményi feltételei.

A rendvédelem munkaalkalmassági mérései, stressz-, krízis- és traumakezelése, csapatépítő jellegű feladatai adnak jogosultságot a tanácsadó pszichológusoknak. A büntetés-végrehajtásban a társadalmi reintegráció szempontjából kiemelt a tanácsadók szerepe.

A munkaterületek a nemzetközi tapasztalatokat is beépítve definiálódnak, differenciálódnak, ugyanakkor az intézményi rendszerek ezt késve és csupán részlegesen követik.

A gyermekek ellátásában az intézményi hálózatok (szakszolgálatok, családsegítők, iskolapszichológusi hálózat, diáktanácsadók stb.) kiépítésével tud működni a pszichológiai tanácsadás, elérhető szolgáltatásként a lakosság számára. Ugyanakkor a felnőtt populáció részére nincs biztosítva államilag fenntartott intézményrendszer, ahol életvezetési-döntési kérdésekben, normatív vagy akcidentális krízis esetén tanácsadó szakpszichológiai segítséget kérhet és kaphat a személy, megelőzve akár a pszichiátriai problémák (például depresszió, szorongásos kórképek) vagy a szomatikus panaszok (például szív- és érrendszeri problémák) kialakulását.

A tanácsadó pszichológia kezdetektől a pszichológiailag alapvetően egészséges klienspopulációra fókuszál, a kutatás és a publikációk is azon mintára épülnek, amelyen belül nem beszélhetünk súlyos vagy tartós mentális zavarokról. A tanácsadói pszichológia fókuszában az egyén egész élettartamára jellemző erősségek és adaptív stratégiák fejlődési perspektívái vannak. A döntés, a változtatni tudás, a problémákkal való megküzdés, a kompetens, önálló pálya- vagy életalakítás a tanácsadás célja.

Ehhez egyre inkább szükségessé vált a szakterület alapprotokolljának kidolgozása, mely tartalmazza a szakmai ellátás alapvető struktúráját, követelményeit, iránymutatásait. Az alpprotokoll kidolgozásában iránymutató volt a *Szakszolgálati Alpprotokoll*, amely – hasonlóan jelen munkához – arra tesz javaslatot, hogy az egyes szakterületi protokollok tartalmi és formai jegyei ehhez igazodjanak. Az egységesebb, áttekinthető szabályozások érdekében követi jelen alpprotokoll is ezt a struktúrát.

II. AZ ALAPPROTOKOLL KERETRENDSZERE

II.1. A pszichológiai tanácsadás alapprotokolljának szerkezete

Az alapprotokoll megadja a pszichológiai tanácsadás definícióját, rövid történeti áttekintést nyújt.

Az alapprotokoll rögzíti jelen protokoll típusát és felépítését, az alapprotokoll szerkezetét (*II. fejezet*).

Az alapprotokoll III. fejezete a pszichológiai tanácsadás jogszabályi környezetét mutatja be.

A IV. fejezet a képzési és foglalkoztatási rendszereket tekinti át, vagyis hogy kik végeznek pszichológiai tanácsadást, milyen nemzetközi és hazai szabályozások rögzítik a pszichológiai tanácsadás tevékenységét és képzési rendjét.

Az V. fejezetben a pszichológiai tanácsadás meghatározása, a tevékenység részletes definíciója olvasható.

A pszichológiai tanácsadás kompetenciarendszereit nemzetközi és hazai felmérések alapján ismertetjük (*VI. fejezet*).

Az alapprotokoll számba veszi a tanácsadó szakpszichológus tevékenységének célcsoportjait, mind a nemzetközi, mind a hazai gyakorlatban (*VII. fejezet*).

A VIII. fejezet az etikai elveket járja körül a pszichológiai tanácsadás folyamatában.

A pszichológiai tanácsadás ellátásához szükséges infrastruktúrára tesz javaslatot a IX. fejezet a szakirodalom és a jogszabályok figyelembevételével.

Fontos szakmai része az alapprotokollnak a pszichológiai szaktanácsadás általános folyamatának bemutatása, a folyamat lépéseinek szakmai kibontása, a használható pszichológiai tanácsadói eszköztárra vonatkozó javaslattal, valamint a pszichológiai tanácsadás során szükséges adminisztráció bemutatásával (*X–XII. fejezet*).

A szakmai és szakmaközi kommunikáció nemzetközi és hazai gyakorlatának áttekintését adja a XIII. fejezet.

A tanácsadó szakpszichológusi munka támogatását adó esetmegbeszélő/szupervíziós és továbbképzési kérdéseket tekinti át a XIV. fejezet.

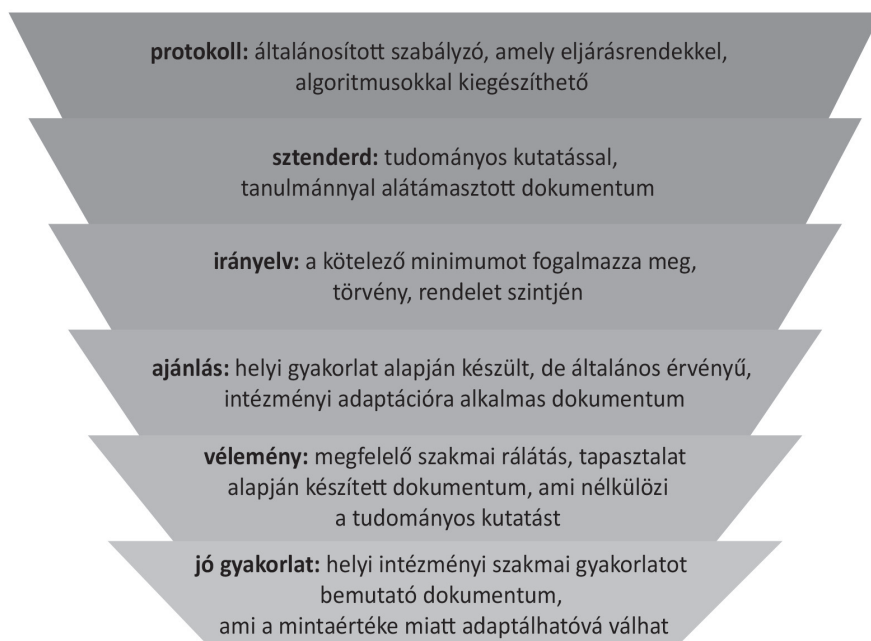
A XV. fejezetben a tanácsadó szakpszichológusi szakmai munka minőségellenőrzésének nemzetközi és hazai gyakorlata olvasható.

II.2. A pszichológiai tanácsadás alapprotokolljának típusa és felépítése

A szakmai közösséget és a szakmaközi kapcsolódásokat figyelembe véve az alapprotokoll elsődleges célja, hogy segítse a pszichológiai tanácsadás mint szakterület munkáját és emellett a szakmai rendszerekben való elhelyezését. Az alapprotokoll a meglévő pszichológiai protokollok rendszerét követi, elsődlegesen a szakszolgálati alapprotokoll struktúrája az irányadó, melynek célja a közös tevékenységi területekkel való harmonizálás.

Elhelyeztük jelen munkát a szakmai útmutatók körében, vagyis a protokollok, sztenderdek, irányelvek, eljárásrendek, jó gyakorlatok hierarchiájában.

Az alábbi ábrán látható az útmutatók hat típusa (protokoll, sztenderd, irányelv, ajánlás, vélemény, jó gyakorlat), mely definiálja e különböző fogalmak szakmai céljait (TORDA – NAGYNÉ RÉZ 2013).

1. ábra. A szakmai útmutatók hat típusa (Forrás: TORDA – NAGYNÉ RÉZ 2013: 11)

Ennek mentén jelen munka a tanácsadó szakpszichológusok **szakmai alapprotokollja**, vagyis definíciószerűen **általános szakmai szabályzó, amely kiegészíthető további eljárásrendekkel, algoritmusokkal**. Tudományos munkák mentén építkezik, de nem sztenderd. Bemutatja a pszichológiai tanácsadás jelenlegi jogszabályi környezetét, de nem törvényi, rendeleti szintű szabályozás, vagyis nem irányelv. Kapcsolódhatnak hozzá a pszichológiai tanácsadás egyes szakterületi protokolljai, melyek egy része már elkészült

szakmai anyag. A folyamatban lévő munkáknál javasolt az alapprotokoll struktúrájának a követése.

A pszichológiai szaktanácsadás területén vagy kapcsolódó területen már elkészült szakterületi protokollok:

- *A felsőoktatási diáktanácsadás szakmai irányelvei, szakmai protokollja* (FELSŐOKTATÁSI TANÁCSADÁS EGYESÜLET 2015)
- *A nevelési tanácsadás szakszolgálati protokollja* (KIRÁLY és mtsai 2015)
- *Szakszolgálati Alapprotokoll* (TORDA – NAGYNÉ RÉZ 2013)
- *Az iskolapszichológia szakmai protokollja* (kézirat; SZITÓ 2010)
- *A rendvédelmi pszichológiai tevékenység szakmai protokollja* (2009)
- *Pályaorientációs Tanácsadók Szakmai Protokollja* (BORBÉLY-PECZE és mtsai 2009)
- *A továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadás szakszolgálati protokollja* (BURÁNYNÉ – KUN 2015)
- *A klinikai és mentálhigiéniai szakpszichológia szakmai protokollja* (második, átdolgozott változat; BAGDY – TÚRY 2005)
- *A munka- és szervezetpszichológia szakmai protokollja* (ANTALOVITS és mtsai 2003)

A továbbiakban szükséges annak eldöntése, milyen típusú protokollra van szüksége a tanácsadó szakpszichológiának. Nemzetközi tapasztalatok alapján számos protokolltípust ismerhetünk.

Peter Plant 2001-es tanulmányában rendszerezi a protokollok típusait, brit, egyesült államokbeli, kanadai és nyugat-európai irányelveket és protokollokat tekint át a tanácsadásban, elsődlegesen a pályatanácsadásra vonatkozóan (PLANT 2001). A sztenderdek, irányelvek szemléleti különbségei alapján sorolja típusba a protokollokat:

- vannak, amelyek a sztenderd bemenetre, a folyamatra és a kimenetelre vonatkoznak;
- vannak, amelyek a sztenderdet a kliens szemszögéből vagy az elsámoltathatóság irányából vizsgálják;
- vannak protokollok, ahol a sztenderdek betartását hangsúlyozzák belső vagy külső ellenőrzéssel;
- és vannak, amelyek általános irányelveket vagy specifikus, mérhető sztenderdet fogalmaznak meg.

Lényeges szempont az ezek közüli választásnál, hogy milyen minőségbiztosítási elvek figyelembevételével hozható létre sztenderd vagy protokoll a tanácsadás területén.

- Az ISO típusú minőségrendszer protokollja az üzleti vagy termelési folyamatok minőségbiztosítását alkalmazza a tanácsadói folyamatra. Azonban az ilyen típusú tanácsadói protokollok gyakran területidegen szóhasználatúak, merevnek tűnnek, ami kevésbé segíti elő a szakma fejlődését, az innovációt.

- A menedzsmentközponitú megközelítés egyaránt fontosnak tartja az irányítást és az ellenőrzést, vagyis a menedzsment és a kliensek általi visszajelzés jellemző.
- A bemenet-folyamat-kimenet modell az előbbieknél jóval egyszerűbb. Három alapfogalommal dolgozik, egyrészt a bemenet szempontjából a célcsoport elérhetőségével (fizikai, szociális, nyelvi szempontból egyaránt), a folyamattal (vagyis a célok kitűzésével, a szervezeti működéssel, a kliensekkel töltött idő jellemzőivel stb.) és végül a kimenettel (vagyis a tanácsadás eredményességével).
- A tanulási kimenetek modell azt határozza meg, milyen készségekkel, tudással kell rendelkeznie a kliensnek a tanácsadási folyamat végére. Olyan általános kategóriákkal dolgozik, mint például az önismeret vagy a karriertervezés.
- A gazdasági kimenetet hangsúlyozó modell alapfeltevése, hogy a tanácsadás gazdasági hasznot termelhet (például a munkanélküliség vagy a felsőoktatásban a lemorzsolódás csökkentése), s így a tanácsadást a költség és a haszon oldaláról vizsgálja.
- A minőségbiztosítást és indikátorokat hangsúlyozó modellek – különböző részletességgel – meghatározzák azokat az indikátorokat, melyek alapján a szolgáltatás minősége megállapítható.

A most bemutatásra kerülő alapprotokoll a folyamatsztenderdekre fókuszál, vagyis egy bemenet-folyamat-kimenet modell, hiszen szemléletében leginkább ez felel meg a pszichológiai tanácsadási tevékenységek profiljának, és ezzel együtt áttekinthetővé teszi az ellátást.

Jelen alapprotokoll olyan követendő szabályrendszer, amely meghatározza a pszichológiai tanácsadás menetét és módját, tartalmaz folyamatszabályozást, kimeneteket. Tartalmazza a minimálisan szükséges/elégéses feltétel- és tevékenységrendszert, ami megfelelő minőségű ellátást tesz lehetővé.

III. A PSZICHOLÓGIAI TANÁCSADÁS

ALAPPROTOKOLLJÁNAK JOGSZABÁLYI KÖRNYEZETE

A jogszabályi környezetet két szempontból vehetjük figyelembe. Egyrészt a szakmai képzés jogosítványokat ad, a képzési szabályozás meghatározza a tanácsadó szakpszichológusok tevékenységi területeit, az elsajátított kompetenciákat.

A képzési szabályozás mellett jelen protokoll rögzíti a mai hazai foglalkoztatási szabályozást, amely meghatározza azokat a rendszereket és tevékenységeket, melyek a tanácsadó pszichológusokra vonatkoznak.

III.1. Képzési szabályozás

Tanácsadó szakpszichológusi végzettség

Pszichológusdiplomát a felsőoktatás képzési rendszerében szerezhetsz pszichológus. A 2011. évi CCIV. törvény rögzíti, hogy a munkakör betöltésére, a tevékenység folytatására az adott oklevél jogosít.

A pszichológusdiploma utáni továbbképzések egyike a tanácsadó pszichológus szakirányú továbbképzés, melyre szintén a felsőoktatási törvény vonatkozik. A kiállított oklevél ad jogosultságot az oklevél által meghatározott tevékenység végzésére. Ezt a KKK (Képzési és Kimeneteli Követelmények) rögzíti. A tanácsadó szakpszichológusi képzettségről az Oktatási Hivatal OH-FRKP/1587-10/2007 számú határozat alapján fennálló, 2015. szeptember 1-jén kelt módosítása van érvényben.

Szakvizsga és a tanácsadó szakpszichológusi végzettség

A tanácsadó szakpszichológusi végzettség az alábbi rendelet szerint egyenértékű a pedagógus-szakvizsgával:

A Kormány 99/2014. (III. 25.) Korm. rendelete a pedagógusok előmeneteli rendszeréről és a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény köznevelési intézményekben történő végrehajtásáról szóló 326/2013. (VIII. 30.) Korm. rendelet módosításáról.

Ennek megfelelően, az É.p. r. 35. § (4) bekezdése értelmében:

a pedagógus-szakvizsgával egyenértékű a munkakör ellátásához szükséges végzettséghez és szakképzettséghez kapcsolódó szakterületen szerzett tudományos fokozat, valamint a doktori cselekmény alapján szerzett doktori cím. A pedagógus-szakvizsgával egyenértékű továbbá a klinikai, a pedagógiai és tanácsadó szakpszi-

chológusi, a fogyatékoság típusának megfelelő szakorvosi, a gyermekgyógyász-, a gyermekneurológus-, a pszichiáter szakorvosi és a szociális szakvizsga.

Módszerspecifikus képzés és tanácsadó szakpszichológusi végzettség

A módszerspecifikus képzésekre jogszabályi rendelkezés nincs, a szakma szabályai szerint működnek. Jelen gyakorlat szerint többségben a Pszichoterápiás Tanács fogadja be az adott pszichológiai módszert. A módszerspecifikus képzések pszichoterápiás akkreditációja napjainkban zajlik, ami alapvetően hatással lehet a későbbi képzési lehetőségekre a tanácsadó szakpszichológusok tekintetében. A jelenleg érvényes szabályozás információi részletesen a *Módszerspecifikus képzés a pszichológiai tanácsadásban* című alfejezetben olvashatók.

Képzési hierarchia

Hazánkban pszichológus MA-diplomával egyéb bemeneteli és kimeneteli követelmények mellett szerezhető meg a tanácsadó szakpszichológusi végzettség.

Tanácsadó szakpszichológusi végzettség mellett, MA-diploma bemeneteli követelményként doktori képzésbe és módszerspecifikus képzésekbe kapcsolódhatnak be a tanácsadó szakpszichológusok.

Ráépített szakképzés jelenleg nincs a tanácsadó szakképzést végzettek számára, így például a nemzetközi renddel ellentétben a hazai képzési rend jelenleg nem teszi lehetővé a pszichoterapeuta-végzettséghez való jogosultságot a tanácsadó szakpszichológusi végzettség után.

III.2. Munkavégzési szabályozás

A különböző területeken dolgozó tanácsadó szakpszichológusokra a szakterületnek megfelelő törvényi szabályozás vonatkozik. Az így szerteágazó szabályozási vonatkozásokat minden bizonnyal nem tudja teljességgel bemutatni az alapprotokoll. Azonban mindeképp igyekszik rögzíteni a jelentős szakterületekhez kapcsolódó aktuális szabályozásokat.

Szabályozások a tanácsadó szakpszichológusi végzettséggel ellátható munkaterületeken

A tanácsadó szakképesítés elfogadott végzettség – más szakképesítések mellett – az alábbi foglalkoztatási területeken:

1. Nemzeti köznevelési törvény (2011. évi CXCV. törvény)

Az iskolapszichológus kötelező végzettségét a Nktv. 3. sz. Melléklete szabályozza.

Tanácsadó szakpszichológusokat foglalkoztatnak az óvodákban, iskolákban és a pedagógiai szakszolgálatokban is.

Abban az esetben, ha az intézmény nem tud felvenni megfelelő szakképzettségű pszichológust, akkor szakképzettség nélkül is felveheti öt év határozott időre, amennyiben az adott személy vállalja a megfelelő szakképzés öt éven belüli megkezdését.

A pedagógusok a kinevezéssel automatikusan a Pedagógus Kar tagjává válnak. A Pedagógus Kar a pedagógusok önkormányzattal rendelkező szakmai szervezete („kamarája”).

Az *Etikai Kódexet* is a Pedagógus Kar dolgozza ki, fogadja el. Ennek alapján folytatnak etikai vétség esetén eljárást a pedagógussal szemben.

A Pedagógus Kar törvényességi felügyeletét az oktatásért felelős miniszter látja el.

2. Oktatási intézmények működésére vonatkozó rendelet (20/2012 EMMI)

A rendelet határozza meg az óvoda- és iskolapszichológusok nevelési-oktatási intézményekben végzett tevékenységét, más pedagógusokkal való együttműködésük kereteit.

3. A pedagógiai szakszolgálatokra vonatkozó rendelet (15/2013 EMMI)

Az óvoda- és iskolapszichológusok szakmai vezetését a pedagógiai szakszolgálatnál dolgozó koordinátor látja el, aki szintén lehet végzettségét tekintve tanácsadó szakpszichológus.

A pedagógiai szakszolgálatok tevékenységeihez túlnyomó többségében elfogadott végzettség a tanácsadó szakpszichológiai, ezek az alábbiak:

- korai fejlesztés, oktatás és gondozás;
- szakértői bizottsági tevékenység;
- nevelési tanácsadás;
- továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadás;
- iskolapszichológiai,
- óvodapszichológiai ellátás;
- kiemelten tehetséges gyerekek, tanulók gondozása.

4. Munkaerőpiaci szolgáltatások

A 30/2000. (IX. 15.) GM rendelet a munkaerőpiaci szolgáltatásokról, valamint az azokhoz kapcsolódóan nyújtható támogatásokról rögzíti a személyi feltételeket [Melléklet a 30/2000. (IX. 15.) GM rendelethez].

Ezek alapján a szolgáltatás nyújtásának személyi feltételeinél

b) munka-, pálya-, rehabilitációs tanácsadás nyújtása esetén és

c) pszichológiai tanácsadás esetén

elfogadott a tanácsadó szakpszichológusi végzettség, munka- és pályatanácsadó specializációval.

Okleveles pszichológusként betölthető pszichológiai tanácsadói munkakörök

Az alábbiakban azokat az okleveles pszichológusként betölthető munkaköröket rögzítjük, melyek erőteljesen tanácsadó pszichológusi kompetenciákat kívánnak meg, de MA pszichológusi diplomával is betölthetők.

1. Felsőoktatás – diáktanácsadás

A 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról (2015. január 5-től hatályos változata) rögzíti a felsőoktatásban a diáktanácsadók szerepét, az ottani pszichológiai tanácsadói munkát pedig a 87/2015. (IV. 9.) Korm. rendelet.

2. Krízis- vagy menedékház

55/2015. (XI. 30.) EMMI rendelet egyes szociális és gyermekjóléti tárgyú miniszteri rendeletek módosításáról

A személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet módosítása a krízis- vagy menedékházakban is biztosítja pszichológusi segítségnyújtást.

A 6. § az NMr. a III. fejezetet megelőzően a következő, 73/B. §-sal egészül ki:

„73/B. § (1) A titkos menedékház a Gyvt. 51. § (11) bekezdése szerinti szolgáltatások nyújtásához – a bántalmazott és családja szükségleteihez igazodóan – biztosítja a szükség szerinti ellátáson felül a szükséges szakemberek, így különösen a trauma testi és lelki tüneteinek a feldolgozásban segítséget nyújtó pszichológiai vagy mentálhigiénés tanácsadó, valamint jogász közreműködését.”

3. Szociális, valamint a gyermekjóléti és gyermekvédelmi ágazat

1/2017. (II. 14.) EMMI rendelet – egyes szociális és gyermekvédelmi tárgyú miniszteri rendeletek módosításáról, 2. melléklet az 1/2017. (II. 14.) EMMI rendelethez

Okleveles pszichológusként betölthető munkakörök:

Család- és gyermekjóléti szolgálat, család- és gyermekjóléti központ	magasabb vezető / vezető
Gyermekotthon	magasabb vezető / vezető
Különleges gyermekotthon, speciális gyermekotthon	magasabb vezető / vezető
Család- és gyermekjóléti szolgálat	családsegítő
Család- és gyermekjóléti központ	esetmenedzser tanácsadó
	nevelő
Gyermekek átmeneti otthona	családgondozó pszichológiai tanácsadó
Családok átmeneti otthona	családgondozó pszichológiai tanácsadó
Gyermekotthon	nevelő pszichológus

4. Közzolgálat

Az alábbiaknál szintén pszichológus-oklevél szükséges; nem írja elő a tanácsadó szakpszichológusi végzettséget, de a feladat kifejezetten tanácsadó pszichológusi:

- 29/2012. (III. 7.) Korm. rendelet a közzolgálati tisztviselők képesítési előírásairól
- 1. melléklet a 29/2012. (III. 7.) Korm. rendelethez – A fővárosi és megyei kormányhivatalnál, valamint a helyi önkormányzat képviselő-testülete hivatalában az alábbi feladatkörök pszichológusi végzettséggel végezhetők:
- 7. Támogatási és rehabilitációs feladatkör
- 10. Igazságügyi feladatkör, Áldozatsegítési és pártfogó felügyelő szakterületen
- 42. Foglalkoztatással kapcsolatos humánpolitikai, valamint munkaügyi feladatkör
- 48. Gyámügyi és gyermekvédelmi igazgatási feladatkör
- 57. Ipari formatervezési, ergonómiai feladatkör
- 61. Kárpótlással, jogi segítségnyújtással, áldozatsegítéssel és pártfogó felügyelettel összefüggő feladatkör – Áldozatsegítő szakreferens/ügyintéző, Pártfogói felügyelő.
- 64. Kommunikációs feladatok
- 69. Közegészségügyi-járványügyi és egészségvédelmi feladatkör
- 91. Munkavédelmi és munkaügyi igazgatási és hatósági feladatkör
- 105. Parlamenti és társadalmi kapcsolatok feladatkör
- 106. Pályaalkalmassági vizsgálat feladatkör
- 122. Szociálpolitikai, rehabilitációs és gyermekvédelmi feladatkör

5. Rendvédelem

Az 57/2009. (X. 30.) IRM-ÖM-PTNM együttes rendelet alapján szakpszichológus és pszichológus látja el az alapellátás feladatait az egyes rendvédelmi szerveknél [57/2009. (X. 30.) IRM-ÖM-PTNM együttes rendelet az egyes rendvédelmi szervek hivatásos állományú tagjai egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasságáról, közalkalmazottai és köz-tisztviselői munkaköri egészségi alkalmasságáról, a szolgálat-, illetve keresőképtelenség megállapításáról, valamint az egészségügyi alapellátásról].

6. Egészségügy

Minimumfeltétel-rendelet – 60/2003 ESzCsM

Klinikai szakképzettség nélkül, pszichológusdiplomával szoros szakmai felügyelet (szupervízió) mellett abban az esetben lehet pszichológusi tevékenységet folytatni az egészségügyben, ha a munkavállaló vállalja, hogy két éven belül megkezdje a klinikai szakképzést.

Így jelen szabályozás szerint az egészségügyben nem tud tanácsadó szakpszichológus dolgozni, nincs lehetőség a pszichológiai tanácsadás, preventív, mentálhigiénés, krízisintervenció, rehabilitációs kompetenciáknak az egészségügyi ellátásban való kamatoztatására.

III.3. Személyes adatok védelme

A személyes adatok védelmét az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet) szóló rendelet szabályozza.

Követendő emellett a 2011. évi CXII. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról.

IV. A PSZICHOLÓGIAI TANÁCSADÁS KÉPZÉSI ÉS FOGLALKOZTATÁSI RENDSZERE

IV.1. Hazai szabályozás, a pszichológiai szaktanácsadás magyarországi képzési és foglalkoztatási rendje

Képzési rendszer

Az OH-FRKP/1587-10/2007. sz. határozattal nyilvántartásba vett tanácsadó szakpszichológus szakirányú továbbképzési szak képzési kimeneti követelményei

A szakirányú továbbképzés megnevezése: TANÁCSADÓ SZAKPSZICHOLÓGUS

A szakképzettség oklevélben szereplő megnevezése:

magyarul: *Tanácsadó szakpszichológus*

angolul: *Counselling psychologist*

A szakirányú továbbképzés képzési területe: bölcsészettudomány képzési terület

A felvétel feltétele

- pszichológia mesterképzési szakon (korábban egyetemi szintű képzésben) szerzett oklevél vagy
- pszichológia alapképzési szakon szerzett oklevél és arra épülően szerzett egészségpszichológia mesterképzési szakon szerzett oklevél és
- egy év igazolt pszichológiai szakmai gyakorlat

Képzési idő: 4 félév

A szakképzettség megszerzésének kritériumai

- **összegyűjtendő kreditek száma:** 120 kredit – 555 tanóra
- **150 órás önismereti munka – igazolása a záróvizsgára bocsátás feltétele:** 150 óra egybefüggő, pszichoterapeuta által vezetett és igazolt önismereti munka, csoportos vagy egyéni formában

A szakképzettség szempontjából meghatározó ismeretkörök és a főbb ismeretkörökhöz rendelt kreditérték:

Alapozó képzési szakasz: 60 kredit (ebből az alapozó szigorlat kreditértéke: 2 kredit) – 330 tanóra

Elméleti ismeretek: a tanácsadás elméleti alapjai, egészségpszichológia, mentálhigiéné; szakmai etikai és jogi alapismeretek; pszichopatológia; elméleti bevezetés a családi tanácsadásba, krízistanácsadásba, karrier-tanácsadásba.

Szakmai gyakorlati képzés: a személyiség alkalmasságának fejlesztése (megfigyelés, tesztvizsgálatok), pszichológiai intervenció és önfejlesztés, a pszichodiagnosztikai módszerek alkalmazása a tanácsadásban, a tanácsadói esetfeldolgozás, az egyéni és csoportos tanácsadás módszerei, tanácsadás-gyakorlat szakirányú gyakorlóhelyen, és további tantervi egységek teljesítése: például drogrevenüció, videotréníng, coaching, NLP, online tanácsadás.

Három specializáció választható: 50 kredit (ebből a specializációs szigorlat kreditértéke: 4 kredit) – 225 tanóra

a) Munka- és pályatanácsadás

Elméleti ismeretek: pályalélektan, pályafejlődés-elméletek, pályaválasztási tanácsadás fiataloknak, szervezet és kiválasztás, a munkanélküliség kezelésének módszerei.

Szakmai gyakorlati képzés: pszichodiagnosztika a munka- és pályatanácsadásban, az egyéni és csoportos munka- és pályatanácsadás módszerei, álláskeresőknek nyújtott pszichológiai tanácsadás, munka- és pályatanácsadás megváltozott munkaképességűeknek, teljesítmény- és karrierproblémák kezelése. Szakmai gyakorlat szakirányú intézményekben.

b) Családi és párkapcsolati tanácsadás

Elméleti ismeretek: a családi rendszer, a családi konzultáció elméleti alapjai, családterápiás elméletek, speciális helyzetű családok, a család és környezete, családi krízisek és erőforrások, párkapcsolati intimitás, LMBTQ.

Szakmai gyakorlati képzés: családterápia folyamata, intervenciók eljárások, családterápiás technikák, családi kommunikáció, szülőcsoportok, esetvezetés, bántalmazás a párkapcsolatban vagy a családban, családi és párkapcsolati tanácsadási gyakorlat szakirányú intézményekben.

c) Krízistanácsadás

Elméleti ismeretek: kríziselméletek, fejlődési krízisek serdülő- és ifjúkorban, krízisek felnőttkorban, megküzdési stratégiák krízishelyzetekben.

Szakmai gyakorlati képzés: a krízisintervenció módszerei, a krízistanácsadás speciális problémái, csoportmódszerek, telefonos és online tanácsadás, katasztrófák pszichológiai tényezői, esetvezetés, krízistanácsadás szakmai gyakorlat szakirányú intézményben.

A képzés áttekintése

A tanácsadó szakpszichológusi képzés 1993-ban indult hazánkban Ritoók Magda alapításával az akkori ELTE BTK-n. A 2007-es kormányrendeletnek megfelelően 2007-ben az Oktatási Hivatal engedélyével akkreditált képzéssé vált. Az 1993-ban 25 fővel induló képzés egyre népszerűbbé válását jelzi, hogy napjainkra négyszeresére nőtt a jelentkezők száma. Ez a tanácsadói pszichológia iránti igényt is jelzi társadalmi szinten, vagyis hogy a klinikai problémák fókusz mellett az életvezetési, döntési kérdésekben is igény van a pszichológiai segítségnyújtásra.

A képzés a történeti hátteret igazolva munka- és pályatanácsadási iránnyal indult, majd 1999-ben további két szakterülettel, specializációval gazdagodott, követve a társadalmi igényeket. Elindult a krízis- és a családspecializáció a munkapálya specializáció mellett. A képzési struktúrát tekintve ez azt jelenti a mai napig, hogy a képzésben részt vevők az első két szemeszterben a tanácsadás általános elméleti alapjait és a szakma valamennyi szakterületét megismerik, emellett a gyakorlat szerteágazó lehetőségeit tapasztalják meg, és szereznek ezekben kompetenciákat. Ezt követően, a 3–4. szemeszterre specializációt választanak, ahol adott területen tovább mélyítik, gyarapítják tudásukat, készségeiket.

Bár a specializációk választására sok tényező hat, mégis kiemelhető a munkahelyi háttér szerinti választás, vagyis az aktuális munkakörhöz kapcsolódó szakmai igény. Ma a képzésben részt vevők többsége pedagógiai szakszolgálatoknál, iskolákban, rendvédelmi szerveknél vagy a gyermekjólét területén dolgozik. Talán ez is magyarázza a többségében krízis- és családspecializációk választását. Az utóbbi években az egyre jobban kiépülő felsőoktatási diáktanácsadók rendszere növeli az igényt a tanácsadó szakpszichológusok munkájára, ezeken a szakterületeken pedig a pályakérdések ismét erőteljesen fókuszba kerülnek.

A képzés mindenkor kurzuskínálatából jól látható alapvető jellemzője, hogy nyitott a szakmában megjelenő újdonságokra, módszerekre, eszközökre, az aktuális társadalmi igényekre, és hogy erősen gyakorlatorientált. 2015-ben a követelményrendszer módosult. A bemeneteli követelmények között az igazolt egyéves pszichológusi szakmai tapasztalat, a kimeneteli követelményeknél a 150 óra egybefüggő, pszichoterapeuta által vezetett önismereti gyakorlat szükségessége meghatározó. A kurzusok elméleti és gyakorlati vizsgákkal zárulnak, tematikájuk a pszichológiai tanácsadás nemzetközileg is meghatározó témáit, területeit képviseli.

A tanácsadó szakpszichológusi képzés a 99/2014. (III. 25.) Korm. rendelet alapján besorolható a pedagógus-szakvizsga szerinti rendszerbe, megfeleltethető a pedagógus-szakvizsgának [1992. évi XXXIII. törvény köznevelési intézményekben történő végrehajtásáról szóló 326/2013. (VIII. 30.) Korm. rendelet 35.§ (4) bekezdés].

Tanácsadó szakpszichológusok végezhetnek adott módszerspecifikus képzéseket, melyek a szakmai megközelítést és az intervenció eszközeit adják.

A hazai foglalkoztatás rendszere

A kvalifikáció alapján tanácsadó szakpszichológusok dolgozhatnak az alábbi foglalkoztatási területeken (az OH-FRKP/1587-10/2007. sz. határozattal nyilvántartásba vett tanácsadó szakpszichológus szakirányú továbbképzési szakképzési és kimeneti követelmények 2015-ös módosítása alapján):

1. A közszférában és a civil szférában

- pedagógiai szakszolgálatok (pályaorientáció, tehetségkoordinátor, nevelési tanácsadás stb.), családsegítő központok, speciális nevelőintézmények, felsőoktatási tanácsadók
- munkaügyi központok, területi átképző központok
- idős emberekkel foglalkozó intézmények, menekültügyi központok, fegyveres és rendvédelmi szervek, lelkisegély-szolgálatok és drogambulanciák
- katasztrófa- és veszélyhelyzetek megoldásában a pszichológus szakemberek segítségét igénylő intézmények, valamint a munkaügyi szervezetekben dolgozó munkavállalási tanácsadók képzésével, továbbképzésével és az iskolai tanácsadó tanárok képzésével foglalkozó felsőoktatási intézmények

2. A szervezetfejlesztésben

- tréningek, coaching, outplacement stb.
- kiválasztásban-toborzásban, alkalmassági vizsgálatban, emberierőforrás-menedzsment területén, felnőttképzési területeken

3. Vállalkozóként pszichológiai tanácsadásban.

IV.2. Nemzetközi szabályozás

A nemzetközi kitekintésben amerikai egyesült államokbeli és európai példát is kerestünk, ugyanakkor a választás önkényes, az információk beszerezhetősége vezérelte.

Amerikai Egyesült Államok

Az összeállítás hivatalos dokumentáció, az APA (American Psychological Association) Society of Counseling Psychology divíziójának vezetőjével való egyeztetés alapján készült, és az egyetemi képzési rendszer mentén mutatja be a pszichológiai tanácsadást.¹

A mentális, életvezetési problémákkal foglalkozó szakemberek típusai az USA-ban:

1. Pszichológiai diagnózist nyújthatnak, de terápiát nem feltétlenül folytatnak:

- felnőtt- és gyermekpszichiáterek – a mentális és emocionális betegségek diagnosztizására, illetve a gyógyszeres terápiára is jogosultak, pszichoterápiát nem szükségszerűen folytatnak;
- pszichiátriai és mentális egészségügyi ápoló speciális végzettség megszerzése után diagnosztizálhat és kezelhet mentális és emocionális betegségeket.
- diagnosztizálhatnak és pszichoterápiát nyújthatnak:
 - „tanácsadó és klinikai” pszichológusok – MA után doktori minősítést szereztek egy akkreditált pszichológiai programban (ez lehet tanácsadás és klinikai program is);
 - iskolapszichológusok – akkreditált képesítést szereztek az iskolapszichológiában, a diagnózisalkotás és a terápiás munka erre a területre vonatkozik.

2. Tanácsadásra és a mentális egészség felmérésére, diagnózisalkotásra alkalmasak (megfelelő tréning elvégzésével):

- minősített (*licensed*) szaktanácsadó (pszichológiai tanácsadás mesterdiplomával és megfelelő tréningekkel, valamint tanácsadási gyakorlattal);
- mentálisegészség-tanácsadó (mesterdiploma és adott tanácsadói gyakorlat a klinikai munkában szupervízió mellett);
- alkohol- és drogabúzus-tanácsadó (speciális klinikai tréning az alkohol- és drogabúzus terén);
- ápoló-pszichoterapeuta (*nurse psychotherapist* – a pszichiátria és mentális egészség ellátási területén szerzett ápolói végzettség alapján, valójában nem pszichoterápiát, hanem tanácsadást nyújt);
- klinikai szociális munkás;
- párkapcsolati és családterapeuta;

1 Lásd: <http://www.mentalhealthamerica.net/types-mental-health-professionals>

- pasztorál-tanácsadó;
- peerspecialista vagy képzett „sajátélményű” segítő (megfelelő tréninget követően).

A képzés rendszere

Különböző szintű képzési lépcsők elvégzésével lehet pszichológiai tanácsadást nyújtani:

- Az alap egy BA-végzettség, amire megfelelő tréninggel ráépíthető egy speciális területre vonatkozó tanácsadás, például szerhasználati tanácsadás (minden tréning elméleti és nagy óraszámú, szupervízió melletti gyakorlati órát követel meg).
- A következő szint valamilyen típusú mesteri diploma megszerzése, amely megfelelő óraszámú tanácsadói gyakorlat elvégzése mellett professzionális tanácsadói képesítést ad és/vagy valamilyen speciális tanácsadói területen való képzettséget. (Például *Licensed Clinical Mental Health Counselor*, azaz okleveles klinikai egészség-tanácsadó vagy *Marriage and Family Therapy Counselor* – pár- és családterápiás tanácsadó stb.)
- A masterdiplomára épülő PhD-képzés nyitja meg az utat a *licensed*, azaz okleveles vagy képesített tanácsadó (vagy klinikai) pszichológus végzettséghez. A doktori képzés időtartama 4-5 év, ezzel a fokozattal már állapotfelmérés végezhető, diagnózis adható és konzultáció, illetve terápia is végezhető. Ezen a szinten kétféle doktori fokozat szerezhető:
 - a *PhD in Psychology* fokozat inkább az oktató- és kutatómunka területén javasolt, míg
 - a *Doctorate in Psychology* – *PsyD* a pszichológia terén elérhető egyik legmagasabb fokozat; ez nemcsak a gyakorlatban való magas szintű működésre jogosít, hanem a képzésben lévő pszichológusok klinikai gyakorlati oktatására is.

Aki nem rendelkezik *license*-szel (nem okleveles pszichológus), az csak szupervízió mellett végezhet bármilyen típusú pszichológiai tanácsadást. A doktori programokat az APA akkreditálja.

Az APA 17. divíziója (az 56 közül) a Counseling Psychology. Tagjai lehetnek a master vagy doktori végzettségű pszichológusok, illetve tanácsadópszichológus-jelöltek.

(További segítséget nyújtottak az információk értelmezésében: Viktoria Lovy – California, UCLA, Gender Study BA, Los Angeles, Szabó Katalin – California, Clinical Psychology PsyD Program, Alliant International University, San Francisco)

Hollandia

Az információkat a hollandiai tanácsadóképzés akkreditációjában részt vevő és a képzésben oktató kolléganő, Logemann-Molnár Zsófia bocsátotta rendelkezésünkre. A képzés vezetője Madelène Uytendewillygen.

A képzés rendszere

Akkreditált kétéves továbbképzés, amely pszichológia MA-szakirányra ráépítve tanácsadó pszichológus végzettséget nyújt.

A pszichológusképzésben klinikai, illetve egészségpszichológiai szakirány választható MA-szinten, az MA klinikai szakirányra építhető rá az akkreditált kétéves tanácsadópszichológus-képzés.

A képzést az ABvC (Algemene Beroepsvereniging voor Counselling, Általános Tanácsadói Szövetség) szervezet akkreditálja, a Stichting Counselling Nederland szervezésében végezhető el.

Nagy-Britannia

Nagy-Britannia rendszerét a hivatalos dokumentumokat feldolgozva Iván Eszter Angliában dolgozó pszichológus segítségével tekintettük át.

Az egészségügyi ellátás különböző szakértői vehetnek részt a tanácsadóképzésben, vagy szerezhetnek pszichológiai terápiákra való képesítést:

- tanácsadók – életvezetési problémák esetén nyújtanak segítséget;
- klinikai és tanácsadó pszichológusok – az egészségügyi ellátás terén specializálódtak a mentális állapotok felmérésére és kezelésére, bizonyítékokon alapuló pszichológiai terápiák használatával;
- pszichiáterek;
- pszichoterapeuták – hasonlóak a klinikai és tanácsadó pszichológusokhoz, de képzettségük átfogóbb; gyakran módszerspecifikus végzettséggel is rendelkező pszichológusok vagy pszichiáterek;
- kognitív viselkedésterapeuták: bármilyen előzetes képzettség mellett kognitív viselkedésterápiás végzettséggel is rendelkeznek, és tagjai a British Association for Behavioural & Cognitive Psychotherapies (BABCP) egyesületnek.

Tanácsadók regisztrációja

A legtöbb minősített tanácsadó a kormányzathoz tartozó szervezet (Professional Standards Authority – PSA) által akkreditált.

A tanácsadó és a klinikai pszichológusoknak kötelező a Health & Care Professions Council (HCPC) nevű szervezetnél regisztrálni, továbbá a British Psychological Society (BPS) tagjaként is elismertetni magukat. Ez utóbbi szervezetben a tanácsadó pszichológusok a Division of Counselling Psychology teljes jogú tagjaként kaphatják meg a megfelelő minősítést és a tanácsadó pszichológusként való praktizálási jogot (Qualification in Counselling Psychology – QCoP).

A képzettség előírása

Bár jelenleg nem létezik olyan konkrét törvényrendelet, amely előírná a tanácsadó pszichológusok vagy a pszichoterapeuták számára szükséges képzettséget, de csak azok a tanácsadó pszichológusok és terapeuták kaphatnak működési engedélyt, akik egy ellenőrzési folyamaton mennek keresztül, igazolt tagjai a hivatalos szervezeteknek, és biztosítással is rendelkeznek.

A Professional Standards Authority (PSA) előírásai a működésre vonatkozóan kormányzati szintűek, a szttenderdek vonatkoznak a *settingre*, a képzettségre és tréningekre, információkra, menedzsmentre és a reklamációkra. Rögzítenek etikai elveket és szakmai működési szttenderdeket.

Működési engedélyt a megfelelő diplomával rendelkezők kaphatnak, amennyiben elvégzik a specializációhoz szükséges képzést, és előírt óraszámú terápiás/tanácsadói gyakorlat-tal is rendelkeznek.

MA- és MSc-végzettségre épülő tanácsadópszichológus-képzésnél az alapidiploma lehet pszichológia, medicinális vagy szociális tanulmányok. A diploma feltétele a megfelelő mélységű tudás megszerzése a tanácsadás, illetve a pszichoterápia elméleti és gyakorlati területein, illetve a szupervízió melletti tanácsadási/pszichoterápiás munka folytatása.

V. A PSZICHOLÓGIAI TANÁCSADÁS MEGHATÁROZÁSA, A TEVÉKENYSÉG DEFINÍCIÓJA

Ritoók Magda meghatározása szerint:

A pszichológiai tanácsadás a professzionális segítő kapcsolati tevékenységek rendszerébe tartozik. A segítő kapcsolati tevékenységek a legszélesebb értelemben vett egészséges társadalmi alkalmazkodást szolgálják, amelyek egyike a tanácsadás. [...] A tanácsadás: viszonylag rövid távú, interperszonális, elméleti alapú, etikai és jogi normák által irányított szakmai tevékenység, amelynek fő célja pszichológiailag alapvetően egészséges személyeknek segíteni fejlődési és szituációs problémáik megoldásában. (RITOÓK 2009: 13)

A pszichológiai tanácsadás a pszichoterápiával szemben „korlátozott célokat követ”, emberi problémák meghatározott területén, adott élethelyzeti elakadásokon igyekszik segíteni (BUDA 2009: 16). A tanácsadás így szélesebb körű tevékenységrendszer, mint a pszichoterápia (PINTÉR 2009: 78), célja attól függ, hogy milyen szakterületre irányuló tanácsadásról van szó.

Ebből adódik a tanácsadás egyik legfőbb jellegzetessége, komplexitása, interdiszciplináris jellege (MURÁNYI 2006, idézi: RITOÓK 2009: 26). A tanácsadói tevékenység központjában mindig egy specifikus szakterület áll, ami lehet család, párválasztás, életvezetési döntés, iskola- és pályaválasztási kérdés vagy tehetség-tanácsadás (BÓTA 1999: 25). Magyarországon a pszichológiai tanácsadás az egyik legdinamikusabban fejlődő szakterület. A sok évtizede működő nevelési és pályaválasztási tanácsadás mellett új irányok és képzési formák jelennek meg: munkavállalási tanácsadás, felsőoktatási tanácsadás, családi tanácsadás, krízistanácsadás, rehabilitációs tanácsadás, addiktológiai tanácsadás (ANTALOVITS 1999: 36).

A pszichológiai tanácsadás három témát hangsúlyoz (ALTMAYER – HANSEN 2012: 47). Egyrészt egy kiemelt fókusz, amelyben a pozitív pszichológia erőforrásai jelentősek. Másrészt a klienst fejlődési útjával, interperszonális hatásaival együtt, rendszerben szemléli, hangsúlyt kapnak a személy és környezete, család és közösség egymásra hatásai. Harmadrészt a pszichológiai tanácsadás egy együttműködésre építő, kliensközpontú megközelítés, amely érzékeny az interakció multikulturális tényezőire, ezek figyelembevételével tartja szem előtt a kimeneteli célokat.

A tanácsadás definíciója az Európai Tanácsadási Társaság megfogalmazása szerint: „A tanácsadás egy interaktív tanulási folyamat, amely az egymással szerződő tanácsadó(k) és a kliens(ek) között jön létre, legyenek azok egyének, családok, csoportok vagy intézmények. A munka során a szociális, kulturális, gazdasági és/vagy érzelmi kérdé-

sekben holisztikus (biopszichoszociális) megközelítést alkalmaz” (EURÓPAI TANÁCSADÁSI TÁRSASÁG 2002).

Az Amerikai Pszichológiai Társaság úgy határozza meg a pszichológiai tanácsadást, mint egy általános gyakorlati, egészségszolgáltatást ellátó pszichológiai segítségnyújtást, amely bármely életkort tekintve arra helyezi a fókuszot, hogy miként működik a személy egyéni és kapcsolatai szempontból (ALTMAYER – HANSEN 2012: 56). A pszichológiai tanácsadás célja: megtalálni az érzelmek közösségi (társas, munkahelyi, iskolai) és a fizikai egészséggel való kapcsolatát adott kliens különböző életszakaszaiban. Fókuszába a tipikus életstresszorok és a súlyos kimenetelek kerülnek. Értékelést, diagnózist ad, és kezelést nyújt több pszichológiai tünet esetén. Ennek alapján a tanácsadó szakpszichológus a fejlődés valamennyi szakaszában (például gyermekkor, serdülőkor, felnőttkor és időskor):

- az egészséges működésre és a kliens erősségeire fókuszál (akár egyén, pár, család, csoport vagy szervezet esetén);
- figyel a környezeti és szituációs hatásokra (kultúra, nemi hovatartozás, életstílus, személyes tapasztalatok megosztása, a kliens kapcsolatai);
- a kimenetek sokféleségét keresi (például társas támaszt, pártfogást);
- adott személy életének karrier- és munkaszerepei kerülhetnek figyelembe fókuszába.

A pszichológiai tanácsadás problémameghatározása így a fejlődés (életút), a környezet és a kultúra perspektíváján keresztül történik. Az Amerikai Pszichológiai Társaság meghatározása alapján az alábbiak részei a pszichológiai tanácsadásnak, bár a problématerületek nem korlátozódnak feltétlenül csak ezekre:

- döntéshozatal a karrierről, a munkáról, az iskola-munka-nyugdíj átmenetei;
- kapcsolati nehézségek, benne házassági, családi, munkahelyi nehézségekkel;
- tanulási és készségdeficit;
- stresszkezelés és megküzdés a negatív életeseményekkel;
- testi fogyatékoság, betegség vagy sérülésekhez való alkalmazkodás;
- személyes/társas alkalmazkodási nehézség;
- szervezeti problémák.

A Europsy pszichológiai tanácsadás definíciója (SZENES – TÓTH 2013) a pszichológiai tanácsadást mint szolgáltatási formát és működésmódot Wiegiersma elméleti koncepcióját alapul véve fogalmazza meg, mely definiálja a tanácsadás egyre mélyülő tevékenységrendszerét (ami az információadástól a pszichoterápiáig tart) és a tanácsadás szakmai határait. Ennek megfelelően pszichológiai tanácsadást jelent a **pszichológiai konzultáció**, mikor a döntéshez az információ hiányzik, vagy több ellentétes szempontot kell figyelembe venni, a személy bizonytalan, szakember segítsége szükséges a döntési folyamatban. **Pszichológiai tanácsadásról** a modell alapján akkor beszélünk, mikor a kliensnek komoly belső konfliktusai vannak, bizonytalan a jövőképe, esetleg irreális, inkonzisztens vágyak jelen, vagy problémás motivációk jellemzik – az egyensúlyhoz segítségre van szüksége (reálisabb helyzetértékelésért, kompromisszumért). A cél itt a kliens feszültségének csökkentése, a reális helyzetértékelés kialakítása. A tanácsadó pszichológus a kli-

enst konfliktusainak megértésében és megoldásában támogatja. **Fokális pszichológiai tanácsadás** esetén a modell szerint a problémák kiterjedt köre mélyebben gyökerezik a személyiség szerveződésében, a nehézség több területen is megjelenik: irreális igények, elvárások, éretlen kapcsolatok, szorongás jellemzőek neurotikus szerveződési szinten. Ebben az esetben a tanácsadás célja a probléma fókuszba helyezése. Itt a döntéshez komoly önismereti munka kell, szükség esetén pszichoterápiára való továbbküldéssel.

A tanácsadás ezen definíciója szerint:

- választási, döntési, problémamegoldó képességet fejleszt, információt ad, támaszt nyújt, személyes hatékonyságot és kompetenciaérzést növel;
- lehetővé teszi, illetve elvárja az aktív részvételt;
- nem az egészség-betegség dimenzióban helyezi el a klienst.

A pszichológiai tanácsadás definiálásakor két szempont kiemelendő. Egyrészt a probléma természetét tekintve a tanácsadás során valamiféle döntési helyzet jelenik meg. A beavatkozás módszerét tekintve pedig a tanácsadói módszer elsődleges jellemzője, hogy a kliens tudatos megnyilvánulásain keresztül nyújt segítséget. Vagyis a tanácsadás mindig problémacentrikus (DÁVID 2012: 32), olyan munkahelyzet, ami akkor jön létre, ha a) a kliens felismeri a problémáját, b) ezt erőforrásai mozgósításával sem tudja megoldani, c) belátja, hogy a kérdése megoldásához szakember segítségére van szüksége, és ezért lépéseket tesz.

A tanácsadás lehetséges eredményei ennek alapján három kategóriába sorolhatók (DÁVID 2012: 33). A tanácsadás segítségével egyrészt megoldást találhatunk az aktuális életproblémára. Ugyanakkor új készségek, stratégiák elsajátítása történik, amelyek segítségével hasonló problémákat eredményesebben lehet kezelni a jövőben. Végül a tanácsadás stimulálja a személyiség erőforrásait a hatékonyabb társas együttműködésre, a jobb szociális beilleszkedésre. Ezeken túl a tanácsadói munka elláthat tájékoztató, továbbírányító funkciót is, olyan helyre való utalást, amely a szakszerűbb ellátást teszi lehetővé (DÁVID 2012: 33).

A pszichológiai tanácsadás tehát elsősorban az aktuális élethelyzetében elakadt személyek segítése abban, hogy elérjék céljaikat, vagy hatékonyabban működjenek. Pszichés vagy szomatikus krónikus betegeknek is szólhat a pszichológiai tanácsadás, mégis itt nem gyógyításról van szó, hanem például a társas kapcsolatok menedzseléséről, a kapcsolati krízisek kezeléséről. A tanácsadás fókuszában így az aktuális élethelyzeti probléma áll, amelynek megoldásán a jelenre összpontosítva, tudatos szinten dolgozik a tanácsadó támogatásával a kliens. Ez a folyamat preventív abban a vonatkozásban, hogy a probléma optimális megoldása elősegíti a további problémák megelőzését (DÁVID 2012: 36).

Mindezek alapján tanácsadó szakpszichológus az alábbi tevékenységeket végzi:

- életmódváltás előkészítése (például fontos döntés előkészítése, pályaválasztás, orvosi beavatkozás – például szülés, műtét előtti felkészülés, gyógykezelés elfogadása);

- krízisintervenció, katasztrófa- és traumakezelés;
- kiégés megelőzése és kezelése;
- pszichoterápiás motiváció kialakítása;
- a pszichológiai működés felméréshez, helyzetértékelő diagnózis alkotásához értékelő eljárások, tesztek használata gyermekek, serdülők, felnőttek esetében egyéni és csoportszinten;
- multikulturális, szervezeti és vezetői tanácsadás; tréningek, szakmai programok/workshopok, előadások tartása (amelyek informálják az embereket a mentális betegségekről, az iskola, család, más kapcsolatok, a munkahely sajátosságairól, hogy a problémákat miként lehet megelőzni vagy időben kezelni, mielőtt súlyosabbá válnának);
- programterv és kezelési kimenetek értékelése (például kliens fejlődése), tesztalkotás és validálás, a tudományos kutatás módszerének kidolgozása;
- szakmai minőségbiztosítás, szakmai kontroll;
- a tanácsadó szakképesítésre épülő egyéb módszerspecifikus képzettségének megfelelő pszichológiai eljárások alkalmazása.

VI. A PSZICHOLÓGIAI TANÁCSADÁS KOMPETENCIARENDSZEREI

VI.1. A pszichológiai tanácsadás kompetenciamodelljei

A tanácsadó pszichológusi kompetenciák a képzések számára, különböző szervezetek összefogásában, tettere készségében kezdtek megfogalmazódni a szakmai nemzetközi szinten. Ezek a rendszerek elméleti alapokra építenek, a képzések bázisát adják (például Egan modellje), vagy új, komplex megközelítéseket jelentenek (RIDLEY – MOLLEN – KELLY 2011).

Gerard Egan *A képzett segítő* című könyve, amely 24 kiadást ért meg 1975 óta, alapvető a tanácsadói kompetenciák meghatározásában. Egan strukturált és megoldásorientált segítő modellje (EGAN 2011) szerint a tanácsadó a folyamat során egyrészt képes segítő kapcsolatban lenni, aminek alapja a munkaszövetség kialakítása, a tisztelet, az empátia és a hitelesség. Képes ráhangolódva meghallani és meghallgatni a másikat, egyidejűleg figyelni a kliens verbális és nem verbális jelzéseire, majd empátiával, a kliens szempontjából értelmezve megérteni a helyzetét, így a klienst saját helyzete és a valóság megértésének irányába mozdítani. Feltárókészségével abban segíti a klienst, hogy azonosítsa és tisztázza a problémákat, lehetőségeket, és értékelje saját erőforrásait. Megértési készségekkel a segítő a klienst az objektív lehetőségek feltárásában és a reális célok megfogalmazásában segíti. Az akciókészségek révén abban támogatja a klienst, hogy tegye meg a megfelelő intézkedéseket, meghatározva a célokat.

A segítő folyamat utólagos értékelése pedig éppoly fontos készség, mint maga a folyamat. Érdeemes lehet értékelést beiktatni az egyes fázisokat követően éppúgy, mint a teljes folyamat végén. Ennek a hasznossága leginkább abban érhető tetten, hogy a kliens is láthatja, hova jutott el a folyamat során, és mi az, ami még vár rá az eredményesség érdekében.

E szkilletek összegző munka jelentős, a pszichológiai tanácsadás folyamatát, kompetenciáit tekintve ma is alapvető. Egan elméleti rendszerét sok azóta megszülető kutatás, kompetenciamérés teszi újabb struktúrákba, rendszerekbe. Az alábbiakban egy átfogó, szemléletes modellt mutatunk be.

2011-ben jelentette meg tanulmányban Ridley és Mollen, valamint Kelly a tanácsadói kompetenciák modelljét, melyben 4 főlérendelt kompetencia és 12 alárendelt kompetencia mentén rögzítik a tanácsadó pszichológus tevékenységét (RIDLEY – MOLLEN – KELLY 2011: 843; lásd 2. ábra).

Központi, fölérendelt kompetencia

Központi, fölérendelt kompetencia elsőként a *cél meghatározása*, a terápiás kimenetel kimondása, definiálása.

Meghatározott cél nélkül a közös munka improduktívvá válik, céltalan aktivitás lesz. Minden kliens esetén egyéni a cél. Újabb információk mentén a kimeneteli célokat módosítani kell.

Szintén a fölérendelt kompetenciák közé soroljuk a *facilitálásra való készséget*, amikor a jótékony, hatékony megoldásokat keresi és megerősíti a tanácsadó a haszontalan vagy káros gyakorlatokkal, megoldásokkal szemben.

Elengedhetetlen fölérendelt kompetencia a *kiértékelés*. A tanácsadás folyamatának folyamatos kiértékelése lehetővé teszi a segítő kapcsolatra, a munka céljára, valamint a tanácsadó jelenlétére való önreflektivitást. A kiértékelés lehet kvalitatív és kvantitatív, informális és formális egyaránt, de nem elhagyható.

Végül a negyedik fölérendelt kompetencia a *kliens megtartása*, „*tartalmazása*”, ami a kapcsolat által is segíti őt a nehézségeken való túljutásban, és megvédi őt a visszaeséstől.

Alárendelt kompetenciák

Az alárendelt kompetenciákhoz soroljuk a *tanácsadó folyamatos önelemzését, önértékelését, önreflexióját és a tanácsadói folyamat strukturálását* alkalmanként éppúgy, mint a teljes folyamatot tekintve.

A *terápiás/tanácsadói szövetség építése* hasonlóképpen fontos kompetencia.

A változást, a *célt a tanácsadó munkatervben konceptualizálja*, bizonyítékokon alapuló és módszerspecifikus képzettségének is megfelelő technikákat alkalmaz.

Folyamatosan *önkorrekcióra* kész, és képes leküzdeni a felbukkanó akadályokat.

A tanácsadói folyamatban *felismeri és megragadja a jó alkalmakat*, lehetőségeket, a sajátos, speciális szituációkat képes irányítani. *Más segítő rendszerekkel együttműködik*, vagy ha szükséges, konzultál. A tanácsadói *folyamatot lezárja*.

A releváns kompetenciák koordinálása és integrálása

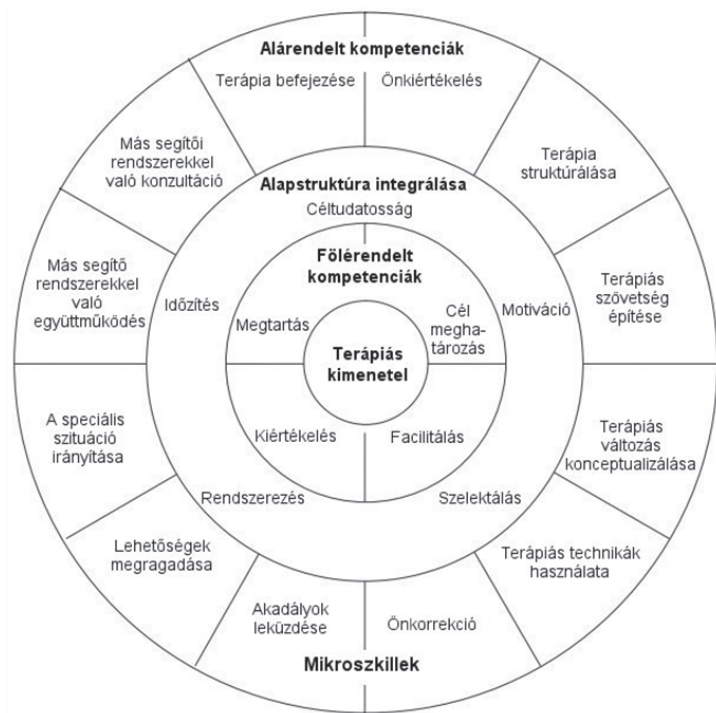
A releváns kompetenciák koordinálása és integrálása azt jelenti, hogy a szakember a fölé- és alárendelt kompetenciákat a szükséges formában, arányban, ritmusban mozgósítja, összehangolja, így a folyamatokat tudja kezelni, irányítani. Ehhez a koordinációhoz szükséges kompetencia a jól látható *céltudatosság*, a *segítői motiváció*, a folyamat során, akár a kompetenciák közötti *szelektálás*, a folyamatos *rendszerezés és szinkronizálás*.

Mikroszkillik

A mikroszkilliket a tanácsadói kompetenciák olyan építőköveinek tekintik, melyek a különböző tanácsadói célokat segítenek definiálni és elérni, elvezetve a terápiás változáshoz. A mikroszkillik a jól elkülönülő célok nélkül használhatatlanok, hatástalanokká

válnak a változás elérésében. A tanácsadói kompetenciák rendszere a mikroszkillek felett, mint egy védőernyő jelenik meg, ahol minden mikroszkillem nem csupán egy cél megvalósítása felé vezet, hanem ön maga beáll egy kompetenciarendszerben megfogalmazott cél mögé.

Az elméleti modell a tanácsadói kompetenciák különböző szintjeit határozza így meg, hangsúlyozva ezek integritását, együttes hatását a várt kimenetel felé.

2. ábra. A pszichológiai tanácsadás kompetenciamodellje (RIDLEY – MOLLEN – KELLY 2011)

A nemzetközi szervezetek által hangsúlyosan közvetített kompetenciafelosztások tették lehetővé, hogy a képzésekben is megragadhatóvá váljanak a segítő folyamat különböző szakaszaiban szükséges tanácsadói kompetenciák.

A kompetenciafelosztások ma már a hivatalos szakmai kompetenciarendszerek alapjává és ezáltal a képzések minőségét vizsgáló eljárásaivá váltak.

VI.2. Nemzetközi szervezetek tanácsadói kompetenciarendszerei

Az ABEPP rendszere

Az Amerikai Pszichológiai Társaság támogatásával az Amerikai Pszichológiai Szakmai Vizsgabizottság (American Board of Examiners in Professional Psychology – ABEPP) dolgozta ki és ellenőrzi a szakmai pszichológiai működés minőségét, kompetenciáit. Elsőként, megalakulásakor, 1947-ben a tanácsadás és a klinikai pszichológiát ismerte el, azóta 14 specializáció felügyeletét látja el ernyőszervezetként. 1949-től a szervezet- és munkapszichológia, 1968-tól az iskolapszichológia, 1980-tól a klinikai neuropszichológia és a törvényszéki pszichológia, 1990-től a pár- és családpszichológia, 1991-től a klinikai egészségpszichológia, 1992-től a kognitív és viselkedépszichológia, 1996-tól a pszichoanalitikus pszichológia, 1997-től a rehabilitációs pszichológia, 1999-től a csoportpszichológia, 2003-tól a klinikai gyermek- és serdülőpszichológia és végül 2010-től a rendvédelmi pszichológia képzési rendjét felügyeli (CROWLEY – LICHTENBERG – POLLARD 2012).

A 2002-ben tartott Kompetencia Konferencia elősegítette, hogy megfogalmazódjanak a tanácsadói kompetenciarendszerek. Alapvető kompetenciák között a pszichológiai tanácsadás területén az interperszonális interakcióban való jártasság kapott hangsúlyt, emellett az egyéni és kulturális különbségekkel való munka, az etikai és jogi alapok ismerete, valamint a szakmai identifikáció szerepelt.

Minden szakterületnek szüksége van emellett a kiértékelés készségére, vagyis hogy képes legyen alkalmazni azt az elméleti bázist, amelynek mentén megítéli a nehézségek és az egyén vagy a szervezet folyamatait, működési sajátosságait. Képesnek kell lennie változást elindítani, szakmai kommunikációban részt venni, szakmai intervenciókat tenni és szupervíziót, oktatást és irányítást végezni az adott speciális területen.

Részletesebb kidolgozását jelenti a kompetenciáknak a képzési rendszerekhez illeszkedő kompetenciajegyzékek megjelenése. A tanácsadás területén elsőként a nevelési és pályaválasztási tanácsadás nemzetközi szervezete, az IAEVG (International Association for Educational and Vocational Guidance) dolgozott ki képzéshez kapcsolódó kompetenciajegyzéket, mely végleges formájában 2003-ban jelent meg *Oktatási és Pályatanácsadó Szakemberek Nemzetközi Kompetenciái* címen (RITOÓK 2009: 36). 2009-ben pedig a CEDEFOP (Európai Szakképzésfejlesztési Központ) jelentette meg az európai életpálya-, karrier- és pályatanácsadók képzési rendszereinek összevetését bemutató füzetet.

A képzési rendszerekre helyezve a hangsúlyt kaptak egyre pontosabb meghatározást a pszichológiai tanácsadás teljes folyamatának lépései is, s az ehhez szükséges kompetenciák.

EuroPsy-tanúsítvány és tanácsadói kompetenciák

Számunkra, a magyarországi pszichológiai tanácsadók számára az EFPA (European Federation of Psychologists' Associations) által kezdeményezett kompetenciarendszer kiemelten jelentős, hisz minket is segít, részesei vagyunk. Az Európai Pszichológiai Társaságok Szövetsége, melynek a Magyar Pszichológiai Társaság is tagja, mint európai szervezet azt

a célt tűzte ki, hogy Európában legyen egységes pszichológiai tanúsítvány. Ez segíti, hogy egységesebbé váljanak a követelmények a pszichológusképzésben, megkönnyítve egyrészt az európai államok közötti mobilitást, ugyanakkor legalább ekkora jelentőségű, hogy a megfelelő színvonalú pszichológiai szolgáltatásnak is biztosítéka legyen.

Az EuroPsy-tanúsítvány (EuroPsy Certification) igazolja egyrészt, hogy tulajdonosa a kívánt tudás és kompetencia birtokában van, másrészt, hogy rendelkezik bizonyos szakmai tapasztalattal. Feltételezi, és a képzési rendszert arra építi, hogy bizonyos elméleti alapok megszerzése és minimálisan 1500 óra szakmai gyakorlat szükséges ahhoz, hogy megszerezhetők legyenek azok az alapvető kompetenciák, amelyekre az európai pszichológusoknak szükségük van ahhoz, hogy munkájukat hatékonyan végezzék. Mivel a magyarországi tanácsadó szakpszichológusi képzési rendszernek része a legalább 1500 órás szakmai gyakorlat, a tanácsadó szakpszichológus címmel rendelkező pályázóknak elegendő a szakpszichológusi diploma a tanúsítvány igényléséhez.

Az EuroPsy-tanúsítvány kidolgozásának óriási szakmai eredménye, hogy a pszichológusi tevékenység kompetenciarendszerei is kidolgozásra kerültek. Alapkompetenciák közé sorolhatók így a célmeghatározás, helyzetfelmérés, fejlesztés, beavatkozás, értékelés és tájékoztatás.

A célmeghatározás sikerességéhez elengedhetetlen a megfelelő információk gyűjtése a kliens szükségleteiről, megfelelő módszerekkel. A szükségletek olyan szintű tisztázására és elemzésére van szükség, hogy ennek mentén a megfelelő segítő munka kezdődhessen el, elsőként a célok megfogalmazásával. A tanácsadó feladata és felelőssége, hogy a klienssel együttműködve elfogadható és megvalósítható célokat tűzzenek ki, és hogy olyan kritériumok mentén értékelhessék a haladást, melyekben a sikeresség valóban mérhető.

A helyzetfelmérés magában foglalja az egyén, a csoport vagy a szervezet lényeges jellemzőinek megfelelő módon történő megismerését, értelmező feltárását, diagnosztizálását adott probléma szempontjából. Ez minden rendszerszinten interjúval, tesztekkel, valamint egyéb olyan módszerekkel és technikákkal történik, melyek alkalmasak a célterület tanulmányozására.

A fejlesztés mint alapkompétencia a pszichológiai elméletek és módszerek alapján történő új, használható szolgáltatások vagy tesztek kidolgozását jelenti, melyek adott kérdéskörre, előzetes felmérés alapján, módszertanilag megalapozottan és ellenőrzötten kerülnek kialakításra.

A beavatkozás alapkompétenciája a beavatkozás megtervezését, kivitelezését jelenti, ami közvetlen vagy közvetett formában a személyre vagy a helyzetre vonatkozóan fejti ki hatását.

Az értékelés során a tanácsadó pszichológus mérési és elemzési eljárásokkal megtervezetten készít visszajelzést, visszacsatolást a segítő folyamatról. A tanácsadó kompetenciája, hogy tudja, hogyan mérje fel a szolgáltatás sikerességét, milyen eszközzel tegye ezt, és hogy miként kell megszerveznie, összeállítania az elemzési eljárásokat.

A visszajelzés adása mint tanácsadói kompetencia egyrészt a kliens felé irányul. Itt a vizsgálati eredményeket, teszteredményeket a kliens számára érthetően megfogalmazva beszéljük meg, közösen, vigyázva és segítve a kliens pozitív önértékelését, hogy a visz-

szajelzés a reális önismeret fejlődéséhez járuljon hozzá. A visszajelzés másik formájaként a tanácsadó képes esettanulmányban összefoglalni a tanácsadás folyamatát, eredményeit, pszichológiai véleményt tud készíteni előírt formai és tartalmi szempontok alapján.

Az EuroPsy tanúsítványa mögött ezek a kompetenciák részleteiben lebontva, kidolgozva adják a képzettség bázisát, ez alapján kerülnek elfogadásra az európai tagországok intézményeiben szerzett képesítések.

VI.3. A hazai tanácsadó szakpszichológusi képzés kompetencia-rendszere

Részben az EuroPsy rendszerére, részben az Amerikai Pszichológiai Társaság által megfogalmazott tanácsadói kompetenciákra támaszkodva újult meg 2015 tavaszán a hazai tanácsadó szakpszichológusi képzés.

Ahogy az Oktatási Hivatal a 2015-ben FF/1293-3/2015 ügyiratszámom módosított OH-FRKP/1587-10/2007. sz. határozata rögzíti, a tanácsadó szakpszichológus a képzés során olyan kompetenciáiban fejlődik, mint:

- a tanácsadás eszközeivel a pszichológia lehetőségeire támaszkodva segítséget tud nyújtani egyéni életvezetési problémák megoldásához, az életszerepek optimalizálásához, az emberi tanulás, kommunikáció, viselkedésváltozás, fejlődés elősegítéséhez;
- alkalmas a hagyományos tanácsadási módszerek alkalmazása mellett új szemléletű, az egyének és csoportok döntéseit, problémakezelési kompetenciáját, konfliktusmegoldó önállóságát és önfejlesztő képességeit is felszínre hozó tanácsadási feladatkör ellátására, az életvezetés egészét átfogó, illetve specializációjának megfelelő területeken: a pályaválasztási és pályaváltási döntésekben, a pályafejlődés támogatásában, a különféle életvezetési krízisek, valamint a családi és párkapcsolati problémák megelőzésében és megoldásában;
- munkája során képes megfelelő módszerekkel adekvát információk gyűjtésére a kliens szükségleteiről, képes interjúkkal, tesztekkel, valamint a kezelés szempontjából releváns környezetben történő megfigyeléssel felmérni a klienst; ennek ismeretében képes elfogadható és megvalósítható célok lefektetésére, megfelelő intervenciók lehetőségei kidolgozására és végrehajtására, valamint olyan kritériumok megadására, amelyek segítségével a cél teljesülése később lemérhető;
- csoporttal dolgozva felmérést végez interjúkkal, tesztekkel és a szolgáltatás célterületén történő megfigyeléssel, melyek mentén megfelelő intervenciók lehetőségei kidolgozását és végrehajtását valósítja meg;
- szervezetet felmérő interjúkkal, kérdőívekkel és egyéb olyan módszerekkel, technikákkal vizsgál, amelyek alkalmasak a szervezetnek a szolgáltatás célterületén történő tanulmányozására, a megfelelő intervenciók lehetőségei kidolgozására és

- végrehajtására; ismeri a tanácsadás folyamatát, tudatos a folyamat lépéseinek meghatározásában, tudja, mikor kell beavatkozni, és milyen szinten;
- feladata nem csupán egy aktuális beavatkozás, hanem a beavatkozásnak tágabb rendszerben való szemlélése, képes a pszichoeducációra;
 - kommunikációja világos és egyértelmű, pszichológiai véleményt tud készíteni adott formai és tartalmi szempontok alapján;
 - ismeri saját kompetenciahatárait, szakmai szerepe van a kliens motiválásában, továbbirányításában megfelelő szakemberhez.

A pszichológiai tanácsadás hazai képzésében részt vevők kompetencia-vizsgálata

A tanácsadó szakpszichológusi képzés kompetenciafejlesztő hatását három éve követi a képzés. Ezt egyrészt az Amerikai Pszichológiai Társaság által meghatározott területekre vonatkoztatva teszi, másrészt az EuroPsy-tanúsítvány hátterét alkotó kompetenciarendszerre vonatkozóan ellenőrzött kompetenciákra kérdez rá.

Az eredmények a képzés alatt megnövekedett kompetenciákról tanúskodnak. Minden évben szignifikáns különbség tapasztalható a bejövő és a végzős hallgatók kompetenciamegélésében a tanácsadói interjú vezetése során (motiváció felkeltése, rejtett szükségletek tudatosítása, kulcsprobléma megnevezése, új szempontok, veszélyhelyzet felmérése, nem kívánt bevonódás elkerülése, kompetenciahatárok felmérése stb.), a tanácsadói célok megfogalmazásában (változtatási fókusz kijelölése, keretek, rövid és hosszú távú célok, ezek világos megfogalmazása, együttműködés felmérése stb.), a tanácsadói helyzetfelmérés, diagnosztika terén (interjúk, tesztek, egyéb módszerek egyénnél, csoportnál, szervezetnél), a tanácsadói fejlesztésben (terv készítése, utánkövetés kidolgozása stb.), a tanácsadói beavatkozás tekintetében (lépések tudatos meghatározása, a beavatkozás idejének és szintjének helyes eldöntése, megfelelő módszer, megfelelő fókusz, erőforrások felmérése, más támogatás behívása stb.), a tanácsadói folyamat értékelésében (kiértékelési terv, mérési technikák, a kliens megfelelő tájékoztatása, szakmai vélemény írása stb.) egyaránt (KISSNÉ VISZKET – KISS 2016).

VII. A TANÁCSADÓ SZAKPSZICHOLOGUSI TEVÉKENYSÉG CÉLCSOPORTJAI AZ ALAPPROTOKOLLBAN

VII.1. Hazai tapasztalatok a tanácsadó szakpszichológusok célcsoportjairól

A tanácsadó szakpszichológusi tevékenység célcsoportja egyéni, párkapcsolati, családi, csoportos és szervezeti rendszerszinten egyaránt definiálható. Pszichológiai tanácsadásra minden életkorban sor kerülhet. Cél lenne, hogy a „szabad hozzáférés” elve alapján mindenki számára biztosított legyen a szabad és közvetlen hozzáférés a pszichológiai tanácsadáshoz.

Célcsoportok a beavatkozás rendszerszintje alapján

Az alábbi területeken végzett pszichológiai tanácsadás képezi a munka célcsoportjait a beavatkozás rendszerszintje alapján:

- egyén
- pár
- család
- csoport
- szervezet
- közösség

Célcsoportok a problématerületek, a tanácsadói fókusz alapján

A pszichológiai tanácsadásban többdimenziós célcsoport jelenik meg. A célcsoporttal való munka a mindenkori jogszabályi előírásokon alapul, figyelembe veszi a kliens élethelyzetét, állapotát, hozott problémáját, és körülhatárolja igényeit.

- pályaaorientáció
- tehetségtámogatás
- nevelési tanácsadás, szülőkonzultáció
- felsőoktatásban képzési dilemmák, nehézségek
- kapcsolati problémák
- életkrízisek, életmódváltások
- gyász
- családi konfliktusok, válás, mozaikcsalád, örökbefogadás, gondozásba vétel
- idős kor problémái
- munkanélküliség, munkavállalás

- interkulturalitás, menekültügy
- rendvédelmi feladatvégzéshez alkalmasság
- katasztrófa- és veszélyhelyzetek megoldása, segítése
- a munkaügyi szervezetekben dolgozó munkavállalási tanácsadók képzése, továbbképzése, workshopok tartása
- szervezetfejlesztésben tréningek, coaching, outplacement stb.
- kiválasztásban-toborzásban, alkalmassági vizsgálatban, emberierőforrás-menedzsment területén
- lelkiegészség-védelem
- életvezetési nehézségek

Célcsoportok életkori megoszlás alapján

Kitűzött szakmai cél, hogy a „szabad hozzáférés” elve alapján mindenki számára biztosított legyen a szabad és közvetlen hozzáférés a pszichológiai tanácsadáshoz.

Ez ma az alábbi módon valósul meg az egyes életkori csoportokban:

- gyermekkor – pedagógiai szakszolgálatok, iskolák, szociális és gyermekjóléti intézmények, önköltséges tanácsadói szolgáltatások
- serdülőkor – pedagógiai szakszolgálatok, iskolák, szociális és gyermekjóléti intézmények, önköltséges tanácsadói szolgáltatások
- ifjúkor – diáktanácsadók, alapítványok, önköltséges tanácsadói szolgáltatások, speciális problémákhoz kapcsolódó szervezetek
- felnőttkor – szülői-nevelői szerepben pedagógiai szakszolgálatok, szociális és gyermekjóléti intézmények; munkavállalóként munkaügyi központok és munkahelyek nyújtotta ellátás; életvezetési kérdésekben alapítványok, önköltséges tanácsadói szolgáltatások, speciális problémákhoz kapcsolódó szervezetek (például büntetés-végrehajtás)
- időskor – idősothonok, alapítványok; az ellátás nem megoldott

A költségek és a központilag szabályozott rendszer hiánya miatt a „szabad hozzáférés elve” jelenleg nem tud a felnőtt- és időskorban megvalósulni.

VII.2. Nemzetközi tapasztalatok a tanácsadó szakpszichológusok célcsoportjairól

A nemzetközi kitekintésben amerikai egyesült államokbeli és európai példát is kerestünk, ugyanakkor a választás önkényes, az információk beszerezhetősége vezérelte.

Amerikai Egyesült Államok

Az összeállítás hivatalos dokumentáció, az APA (American Psychological Association) Society of Counseling Psychology divíziójának vezetőjével való egyeztetés alapján készült.

A pszichológiai tanácsadás a professzionális pszichológia egyik szakterülete, amely a személyes és kapcsolati működés, viselkedés facilitálásával foglalkozik, élethosszon át, különös figyelemmel az érzelmi, szociális, munkával kapcsolatos, oktatási-képzési, egészségvonatkozású, fejlődési és szervezeti kérdésekre.

A tanácsadó pszichológusok minden életkorú és kulturális háttérű személlyel vagy csoporttal foglalkoznak, illetve szervezeti keretben is folytatnak konzultációt, az alkalmazot-tak jólléte, hatékonyságának növelése érdekében.

A tanácsadási intervenciók lehetnek rövidek vagy hosszabb távúak; általában problémáspecifikusak és célvezéreltek. Az alapelv a személyes különbségek és diverzitás elfogadása, fókuszban az élethosszon át tartó prevencióval, fejlődéssel és alkalmazkodással (erősségek, adaptív stratégiák).

Alkalmazási területek:

Számos területen dolgoznak tanácsadó pszichológusok. Képzettségüktől függően nyújthatnak tanácsadást, terápiát, állapotfelmérést, diagnózist. Munkájukat végezhetik különböző szervezeteken vagy szolgáltató központokon keresztül, illetve magánpraxisban. Képzettségüknek megfelelően dolgozhatnak egészségügyi intézményekben (kórházak vagy ambuláns ellátás), magánpraxisban, oktatásban, kutatási területen, szupervizorként.

A leggyakoribb alkalmazási területek:

- pár- és családkonzultáció
- mentálisegészség-konzultáció
- szerhasználattal kapcsolatos tanácsadás
- oktatás-nevelési konzultáció
- vezetői és karrier-tanácsadás
- rehabilitációs tanácsadás

Nagy-Britannia

Nagy-Britannia rendszerét a hivatalos dokumentumokat feldolgozva Iván Eszter Angliában dolgozó pszichológus segítségével tekintettük át.

A tanácsadás a következő területeken tud segítséget nyújtani:

- megküzdés a gyásszal, kapcsolati veszteséggel

- megküzdés az elbocsátással és a munkával kapcsolatos stresszel
- a szexuális identitással kapcsolatos nehézségek esetén
- az alkotóképesség, ambíció megőrzésének prevenciójában
- depresszió kezelésében
- szorongás esetén az aggodalom csökkentésében
- önismeret területén

A tanácsadás formái:

- négy szemközt
- csoportos formában
- telefonon keresztül
- e-mailben
- számítógépes programok segítségével

A tanácsadás lehet egyetlen alkalmas vagy néhány üléses, de heteket, hónapokat vagy éveket is igényelhet.

A pszichológiai tanácsadás elérhetősége

A kormány 2010-ben programot tervezett a pszichoterápiák széles körű elterjedése érdekében, mivel hatékony eszköznek mutatkoztak az általános mentális egészségi állapotok kezelésében. A program neve: Access Psychological Therapies (APT), azaz Pszichológiai Terápiák Elérése. Ennek eredményeképpen a következő úton érhetők el a bizonyítékokon alapuló pszichológiai terápiák:

- háziorvosi rendelőkben;
- munkahelyen – a legtöbb munkahely nyújt tanácsadási szolgáltatást, néha a konkrét munkahelyen, de legtöbbször egy szervezet útján (Employee Assistance Scheme – Alkalmazottak Támogató Rendszere);
- egyetemeken, általános és középiskolákban – általában házon belül a saját tanulók részére; az iskolapszichológiai ellátás általános Wales-ben és Észak-Írországbán, de az Egyesült Királyság többi területét a szolgáltatás még nem teljesen fedi le;
- néhány önkéntes és jótékonyági szervezet által.

Ha valaki az Egyesült Királyság nemzeti egészségügyi rendszerében tanácsadásra vagy pszichológiai terápiára jelentkezik, akkor az ellátás ingyenes. A választható terápiák típusa azonban limitált. Ha a jelentkező ragaszkodik egy speciális módszerhez, időponthoz vagy lokációhoz, akkor választhat magánrendelést is.

Hollandia

Az információkat a hollandiai tanácsadásképzés akkreditációjában részt vevő és a képzésben oktató kollégánál, Logemann-Molnár Zsófia bocsátotta rendelkezésünkre. A képzés vezetője Madelène Uytendewillygen.

A pszichológiai tanácsadás elérhetősége

A tanácsadók egy része alkalmazotti minőségben dolgozik, más részük magánrendelés keretei között fogad klienseket.

A tanácsadók, illetve a tanácsadó pszichológusok üléseit az egészségbiztosítás évi 10 alkalomig állja azoknál, akiknek extra biztosítása van. A támogatás aránya 50% kedvezményt jelent.

Vannak alapítványok, ahol lehet ingyenes pszichológusi segítséget kérni. Itt a pszichológusok általában szakosodtak valamilyen célcsoportra: hátrányos helyzetűek, migránsok, iszlám nők stb.

Ha továbbküldésre kerül sor, akkor lehetséges valamilyen állami intézményben dolgozó pszichológushoz továbbküldeni a klienst, ahol bizonyos diagnózisú problémák esetén térítésmentes ellátást kap. A várólista 10–16 hét. Ha túl hosszú a várakozási idő, és a kliens vállalni tudja, akkor magánpszichológushoz küldik.

Alkalmazási területek

A tanácsadó, akinek nincs pszichológusi végzettsége, olyan esetekben segít, amikor olyan pszichés vagy pszichoszomatikus panaszok állnak fenn, melyek a DSM-5 szerint még nem pszichés betegségek.

A pszichológusi végzettséggel is rendelkező tanácsadó a DSM-5 egyéb kategóriáiban is segítséget nyújthat.

Főbb területek:

- stresszkezelés
- munkahelyi és karrier-tanácsadás
- párkapcsolati tanácsadás
- iskolával, oktatással kapcsolatos problémák
- függőségek
- depresszió, hangulati problémák
- tanácsadás fiataloknak

VIII. ETIKAI MEGFONTOLÁSOK

Iránymutatónk a *Pszichológusok Szakmai Etikai Kódexe* (SZEK) alapelvei. A magyar etikai kódexek a nemzetközi etikai sztenderdeknek, normáknak megfelelően készültek el. Mindegyik kódexben közös elemként jelennek meg a segítő szakmákban elengedhetetlen, egyetemes érvényű erkölcsi normák, alapelvek:

- az emberi méltóság tisztelete
- elkötelezettség és felelősség
- feddhetetlenség
- szakszerűség
- segíteni akarás

A *Pszichológusok Szakmai Etikai Kódexe* által lefektetett általános szabályokat tekintjük irányadónak a következő területek vonatkozásában:

- szakmai kompetencia
- kliensekkel való kapcsolat
- titoktartási kötelezettség
- kutatásetikai alapelvek
- közlés, publikáció
- nyilvános szereplés

A morális viselkedést meghatározó társszakmai etikai kódexek – amelyeket különböző szakmai egyesületek és érdekvédelmi szervezetek készítettek – közvetetten meghatározó értékűek a tanácsadó szakpszichológusok magatartásszabályozásában. A számításba vehető hazai etikai szabályozó rendszerek:

- *Pedagógus Szakmai Etikai Kódex*
- *A Szociális Munka Etikai Kódexe*
- *A Magyar Orvosi Kamara Etikai Kódexe*
- *A munka- és szervezetpszichológia szakmai protokolljának* vonatkozó fejezetei
- *Pályaorientációs tanácsadók szakmai protokolljának* vonatkozó fejezetei

Ezen etikai sztenderdekből fontosnak tartjuk kiemelni a következő elveket:

- „nem ártani, hanem segíteni”
- a kliens-tanácsadó kapcsolatban egyenjogúság
- a kliens autonómiájának tisztelete
- előítélet-mentesség
- korrekt tájékoztatás

Eszközhazsnálattal kapcsolatos normák

Munkája során a tanácsadó szakpszichológus jogtishta vizsgálati eljárásokat, illetve az MPT (Magyar Pszichológiai Társaság) Tesztbizottsága által elfogadott, standardizált kérdőíveket és teszteket használhat. A jogosultságra vonatkozóan az MPT Tesztbizottsága által előírt szabályok az irányadóak.

A mérések eredményeit a klienssel szóban közli és megbeszéli a pszichológus, a mérőeszközt nem bocsátja rendelkezésére.

IX. A PSZICHOLÓGIAI TANÁCSADÁS ELLÁTÁSÁHOZ SZÜKSÉGES INFRASTRUKTÚRA

Az MPT Tanácsadás Pszichológiai Szekció 2016-ban elkészítette a tanácsadás szakpszichológiai tevékenység minimumfeltételeinek javaslatát. Ennek megfelelően az ellátáshoz szükséges infrastruktúra a következő:

2. táblázat. A tanácsadó szakpszichológiai tevékenység minimumfeltételei

A tanácsadó szakpszichológiai tevékenység minimumfeltételei
Személyi feltételek: Tanácsadó szakpszichológusi végzettség Szakmai szempontból esetmegbeszélés és/vagy szupervízió elérhetősége szükséges
Tárgyi feltételek: A helyiség általános feltételei: A helyiség méretének igazodni kell a tevékenységhez, minimálisan két ember kényelmes tartózkodásához kell biztosítani a teret, csoportos vizsgálat és oktatás, illetve tréning esetén megfelelő méretű helyiség szükséges (egyéni foglalkozásnál min. 10 m ² , gyermekkel való munkában, családi, csoportos foglalkozásnál min. 15 m ²). Vizsgálatra, explorációra, egyéni és csoportos vizsgálatra, tréningre alkalmas helyiségek, ahol a berendezés megfelel a lélektani munka feltételeinek, ezek: biztonság, kényelem, zavartalanság, otthonosság, megfelelő fény- és hőviszonyok, vizuális és hangszigetelés.
Berendezés: A pszichológiai munka feltételeinek megfelelő legyen, asztal, kényelmes, de nem fekvő fotelek vagy székek, óra a falon vagy az asztalon.
Pszichodiagnosztikai eszközök – teljesítmény- és személyiségtesztek a szakterületi szakmai protokoll és az MPT Tesztbizottság irányelvei szerint – pszichológiai tanácsadói eszközök a szakterületi szakmai protokollok szerint – számítógépes tesztértékelő programok Informatikai, technikai eszközök: – számítógép, internetelérés – telefon – fotokopírozási és nyomtatási lehetőség (az épületben, intézményben álljon rendelkezésre) Felszerelések, irodaszerek: – forgalmi napló vezetésére alkalmas jegyzetfüzet – toll, ceruza, színes ceruza, papír, illetve az alkalmazott módszernek megfelelő egyéb eszközök: például festékek, filcek, gyurmák, ragasztó stb.

X. A PSZICHOLÓGIAI TANÁCSADÁS FOLYAMATA

X.1. A pszichológiai tanácsadás általános folyamatai

A pszichológiai tanácsadás láthatóan szerteágazó foglalkoztatási rendszerekben működik, számos szakmai területen dolgozik. Így azonban nehéz az egységes eljárásrendek kidolgozása, hiszen ahol megvalósultak, ott általában ezek adott intézmények, szakmaterületek speciális igényeihez igazodtak.

Az alapprotokoll arra törekszik, hogy az ellátás kiegyenlített minőségének megteremtése érdekében legyen egy egységes iránymutató folyamatmodell, amely a pszichológiai tanácsadás kereteit határozza meg. Ez a folyamatszabályozás követhetőbbé, átláthatóbbá teheti a szakmai munkát, algoritmusokkal írja le a pszichológiai tanácsadás folyamatát. Így a szakmai minőségbiztosítás alapja lehet, olyan stabilitást adva a munkának, ami a további összekapcsolódásnak, fejlesztésnek is lehetőséget teremthet.

Fontos azonban, hogy épp a pszichológiai tanácsadás gazdagsága miatt a folyamatnak meg kell őriznie rugalmasságát, a szakmai igények szerinti szabad döntéshozatalt.

Az alapprotokollunk bemenet-folyamat-kimenet típusú szabályozó rendszer, így ezt a struktúrát követi a folyamatmodell, ennek megfelelően a főbb lépései:

- prevenció
- szűrés
- pszichológiai tanácsadói kapcsolat első lépései
- tanácsadói folyamat – intervenciók
- értékelő, visszajelző szakasz

X.2. A pszichológiai tanácsadás általános folyamatmodellje

A pszichológiai tanácsadás folyamán arra törekszünk, hogy a kliens megismerje saját erőforrásait, és azokat hatékonyan alkalmazni tudja az életében felmerülő nehézségek kezelésére. Ennek a kettős célnak az elérése – Egan modelljét alapul véve – több szakaszon keresztül történik a tanácsadás folyamatában.

X.3. A pszichológiai tanácsadás folyamatábrájának részletező leírása, az eljárásrend kifejtése

Prevenció

A tanácsadás pszichológiának igen fontos, bár nem eléggé hangsúlyozott feladata a prevenció. A gyakorlatban és a képzés fókuszában elsősorban az individuális kezelési módok, a pszichológiai diszfunkciók, a krízisintervenció került előtérbe, és kevesebb hangsúly jutott a szisztematikus prevenciós beavatkozásokra, a mentális jóllét kérdéseire, mind nemzetközi, mind hazai vonatkozásban. Az 1990-es évekig a betegség-distressz szemlélet egyértelműen hangsúlyosabb volt, mint az egészség-jóllét fókusz. Az 1990-es évek végétől fordult nagyobb figyelem a prevenciós tevékenységek felé a mentális ellátás egész területén. Az APA 1998-as konferenciáját a prevenciónak szentelte, és online folyóiratot indítottak el a témában (Prevention & Treatment). Ma már a fejlődés minden szintjén történnek intervenciók, kezdve a gyermekkortól, az ifjú-, felnőtt-, idős korban át a különböző alkalmazási területekig, mint a család, oktatási intézmények, munkahelyek, különböző szociális ellátó intézmények. Előtérbe kerültek a prevenciós aktivitás csoportos formái, a tréningek, és ezzel párhuzamosan a kutatási lehetőségek is.

A prevenció a hagyományos elképzelés szerint három szinten működhet. Az elsődleges prevenció célja a kóros folyamat kialakulásának megakadályozása, a diszfunkcionális működéseket okozó tényezők előfordulásának csökkentése. A másodlagos prevenció a már elindult kórfolyamat megállítására törekszik, a már kialakult zavarok minél korábbi szakaszban történő felfedezésével és csökkentésével. A harmadlagos prevenció az állapotrosszabbodást, a szövődmények kialakulását igyekszik megakadályozni, valamint támogatja a rehabilitációt, segít a visszaesés megelőzésében (HAJDUSKA 2010).

Ugyanakkor tudjuk, hogy a mentális egészség megromlása multikauzális okokra vezethető vissza (pszichés, szociális stb.), így a másodlagos és harmadlagos prevenció valójában remediációt, „kármentesítést” jelent, a medikális betegségfókuszú modellel áll kapcsolatban, főként a fizikai állapotromlásra fókuszál (BAKER – SHAW 1987). Másként értelmezhető azonban a pályatanácsadás, ahol a kliens kezdeményezésére történő személyes tanácsadás feleltethető meg a másodlagos prevenció szintjének, a pályakorrekció pedig a harmadlagos szintnek.

A prevenció komplex, jól használható megközelítést adja Romano és Hage (2000) rendszere, amelyben szerepet kapnak az egyéni jóllétet befolyásoló tényezők mellett a tanulásra, életmódra, munkakörnyezetre fejlesztő hatást gyakorló politikai, szociális változásokról szóló kezdeményezések is. Így a prevenciós beavatkozások a következő dimenziók közül egyet vagy többet is magukban foglalnak:

1. Kockázatsökkentés, vagyis pozitív, egészséges, életigenlő életvitel kialakítása, erősítése.
2. A problémás viselkedés megjelenésének megállítása, megelőzése. A klasszikus értelemben vett elsődleges prevenció, de az eredetileg túl szűk értelmezést kiterjeszti a mentális és szociális problémák komplexebb etológiájának figyelembevételével.

3. táblázat: Folyamatmodell

Lehetséges elágazás	Tevékenység	Tevékenység elemei	Tevékenységet végző szakmai támogatása
output 1.: szakasz végén a tanácsadói munka lezárul	0A – prevenció	tájékoztató, ismeretterjesztő előadás csoportok, tréning információs tanácsadás nyílt napok ismeretterjesztő cikkek publikálása, médiaszereplés	szakterületi specialisták, médiakommunikációs szakemberek
output 1.: a tanácsadói munka lezárul	0B – szűrés	szűrővizsgálatok információs tanácsadás	konzultálás szakterületi specialistákkal, ha szükséges
output 2.: a kliens továbbküldi a tanácsadót (információs tanácsadásra, orvosi ellátásra, terápiára)	első szakasz	tájékoztató beszélgetés első interjú rapport diagnosztikus munka konzultáció, információs tanácsadás	egyéni tanácsadói esetmegbeszélő tanácsadói esetmegbeszélő csoport
output 3.: a kliens más rendszerszintű problémájával érkezik – váltás rendszerszintű munkára (pár, család, csoport)	helyzetértékelő diagnózis	anamnézis pszichés állapot feltárása személyiség vizsgálata kognitív képességek felmérése	tanácsadói team esetmegbeszélés projektikísérés peer-group szupervízió
output 4.: a kliens speciális jellegű problémával érkezik – például krízis, kísérés, hospice – a tanácsadás nem a klasszikus folyamatmodell mentén halad		kijelölésre kerül a tanácsadói fókusz	részvétel szakvizsgát adó képzésben
output 5.: a kliens tanácsadói jellegű problémával érkezik, erre alkalmas és motivált – folytatódik a tanácsadói	munka szakasz	pszichológiai tanácsadás krízisintervenció mediáció rendszer szintű (pár, család, csoport) intervenció	részvétel módszerspecifikus és szakirányú továbbképzésben részvétel tanfolyamon részvétel konferencián
output 1.: váratlan esemény nem teszi lehetővé a megkezdett munkát, ez megszakad			szakmai találkozó, továbbképzés
output 2.: váratlan esemény megváltoztatja aktuálisan a fókusz – ennek átbeszélésére, új tanácsadói megállapodásra van szükség			
output 3.: a tanácsadói munka zavartalanul halad a lezárás felé			
output 1.: közös munka lezárása, a hozott probléma megoldásával	értékelő és visszajelző szakasz	konzultáció (állapotvisszajelzés) utánkövetés	
output 2.: közös munka folytatása a fókusz módosításával, új fókusz kijelölésével			
output 3.: közös munka lezárása továbbküldéssel			

3. A problémás viselkedés megjelenésének késleltetése, például minél később kezd valaki dohányozni, annál jobban csökken az addikció kialakulásának veszélye.
4. A problémás viselkedés hatásának csökkentése, a klasszikus értelemben vett harmadlagos prevenció. Például a már dohányzók körében dohányzásról leszoktató tréningek szervezése.
5. Olyan ismeretek nyújtása, attitűdök és viselkedések (pszichés és fizikai síkon egyaránt) kialakítása, amelyek egyensúlyt adó életmódra biztatnak, annak előnyeit bemutatva. Például stresszkezelési programok, tréningek.
6. Intézményes szintű, kommunikációs, kormányzati politikai döntések, amelyek támogatják a fizikai és érzelmi jóllétet. Ezek olyan rendszerszintű beavatkozásokat jelentenek, amelyek az emberek életterében, munka- és tanulási környezetében igyekeznek megelőzni a problémás viselkedést. Például segítségnyújtás karriertervezés útján, megfelelő egészségpolitikai intézkedések stb.

A 5. és 6. dimenziót összefoglalóan kockázatsökkentő stratégiának is nevezik. Ezek alkalmazhatók egyénileg, csoportosan vagy rendszerszinten is, több dimenzió mentén, biológiai, pszichológiai, szociális és környezeti változókat célozva.

A prevencióhoz kapcsolódó szakmai tevékenységek, melyeket tanácsadó pszichológusok végeznek:

- ismeretterjesztő előadások tartása speciális korcsoportoknak, illetve speciális problémák kapcsán (például iskolakezdés, stresszkezelés, munkanélküliség stb.);
- csoportos tanácsadás vagy tréningek szervezése speciális célcsoportoknak;
- kutatások folytatása, az eredmények közzététele, ismertetése megfelelő fórumokon (folyóiratok, konferenciák, média);
- a segítő szakemberek és intézmények elérhetőségének elősegítése (kapcsolatépítés, kommunikáció, integráció az ellátás különböző szintjei között);
- szakmai továbbképzések szervezése;
- a segítő szakemberek együttműködésének támogatása csoportos szupervíziókkal, peer-esetmegbeszélésekkel, a Magyar Pszichológiai Társaság rendezvényeivel;
- médiaszereplések (közérdekű információk átadásának lehetősége) – online média, közösségi média;
- ismeretterjesztő tanulmányok közzététele;
- szervezetekben nyílt napok szervezése.

Szűrés

A szűrésre mint tanácsadó szakpszichológusi tevékenységre olyan esetekben lehet szükség, amikor speciális állapotok felmérése (munkaalkalmasság, iskolaérettség stb.) vagy mentális rendellenességek kizárása (például kiégésközel állapota felmérése) a tanácsadás célja.

Ennek értelmében a szűrés megvalósulhat egyéni vagy csoportos formában.

A szűrések elvégzésének eljárásrendjét az azt kivitelező intézmény rögzíti (például pedagógiai szakszolgálatban, rendvédelmi szerveknél). Ez egyben meghatározza a szűrésbe való bekerülés módját és a folyamat lefolyását, az eredmények ismertetését és felhasználását is.

Szűrésre való igény felmerülhet valamely prevenció tevékenység során is, például ismeretterjesztő előadáson. Ennek kivitelezéséhez figyelembe kell venni, hogy milyen engedélyezésre (intézményi stb.) van szükség, illetve az etikai elvek figyelembevétele nem mellőzhető.

Szintén indulhat szűrési folyamat kutatás kapcsán. Adott kutatás etikai engedélyezése az adott intézmény hatáskörébe tartozik (kutatásetikai engedély), s mindenképpen engedélyköteles az intézmény felé is, ahol a szűrés történik, illetve az abban részt vevők (kiskorú esetén a szülő) írásbeli beleegyezése sem nélkülözhető.

Általános etikai irányadónak tekinthetjük az Európai Unió jogszabályban rögzített tudományetikai normáit.

Az EU etikai alapelveit tartalmazó jogszabályok (Európai Unió Alapjogi Chartája és az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságjogok védelméről szóló Egyezmény és Kiegészítő Jegyzőkönyvei) alapján tiszteletben kell tartani:

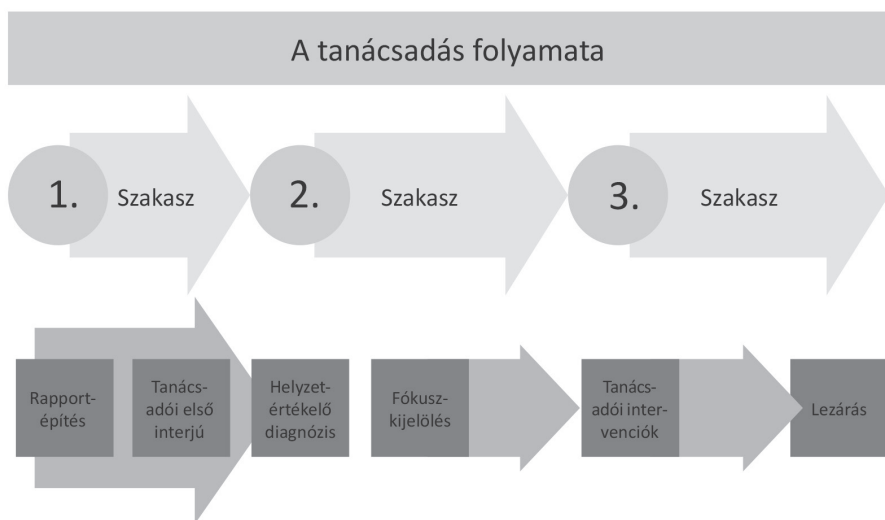
- az arányosság elvét,
- a magánélet és személyes adatok védelméhez való jogot,
- az emberek testi és szellemi épséghez való jogát,
- a diszkriminációmentesség elvét,
- az emberi egészség védelmét.

A továbblépés lehetőségei

Maga a szűrés szolgálhat segítő, proto/terápiás alkalomként, ami segíti a klienst adott élethelyzetében.

Ha a szűrés alapján megállapítható olyan állapot vagy mentális státusz, amely további ellátást igényel, akkor a szűrővizsgálatot végző pszichológusnak vagy intézménynek a rendelkezésre álló protokoll szerint kell eljárnia. Ha ilyen eljárásrend nem áll rendelkezésre, akkor a szűrést végző szakember számára javasolt egyéni vagy csoportos szakmai szupervíziós segítséget igénybe venni a további döntések meghozatalához.

Ahogy a prevenció és szűrés területein, a további lépésekben is jellemző, hogy egyéni és csoportos formában egyaránt megvalósulhatnak. A tanácsadói csoportok számának növekedése az egyéni pszichológiai tanácsadási folyamatok mellett mindenképpen egyre erősödő tendenciát mutat. A pályaválasztás területén való csoportos módszerek ma már tágabb formákban (rogersi megközelítésben, T-csoportokban, a pszichodráma módszereivel) és a munkaterületek számos helyszínén (iskola, szakszolgálat, cégek, önkormányzatok stb.) megvalósulnak. A további szakaszok áttekintésekor e két munkaformára (egyéni és csoportos pszichológiai tanácsadás) egyaránt érdemes gondolni.

3. ábra. A tanácsadás folyamata (KISSNÉ VISZKET – MOGYORÓSY 2017)

A tanácsadás kezdeti szakasza

A tanácsadóhoz kerülés körülményei önmagukban is fontos információt hordoznak a helyzetértékelés és a későbbi munka szempontjából. A kliens jelentkezhet önként, saját motivációból, de lehet „küldött” vagy „hozott” kliens is (például gyermek, partner esetében). Az Argelander által bemutatott besorolás hasznos szempontokat nyújt a kliens kezdeti motivációjával és az első interjú technikájával kapcsolatban (ARGELANDER 2006). A tanácsadó pszichológusnak fontos eldöntenie, hogy kinek a problémája lesz a fókuszban, ki lesz a kliens. Ennek következményeként azt is figyelembe kell vennie, hogy kivel milyen információkat oszt majd meg a tanácsadás folyamán. Ebben a kérdésben a *Pszichológusok Szakmai Etikai Kódexe* nyújt iránymutatást.

Az **első szakaszban** a munkaszövetség kialakítása, a rapport kiépítése, a hozott problémák és lehetőségek megismerése a cél. A kezdeti énfeltáráshoz, „kitárulkozáshoz” meg kell teremteni a tanácsadónak a szükséges feltételeket. A tanácsadás hatékonyságát általános, minden módszerben azonos mértékben szerepet játszó nonspecifikus hatótényezők alapozzák meg, amelyek kiindulópontja rogersi hármas: az empátia, a hitelesség (kongruencia) és a feltétel nélküli elfogadás. A hitelesség és az empátia, mint a beszélgetés eszközei, azt szolgálják, hogy a kliens bizalommal el tudja mondani történetét, segítséget kap új szempontok meglátásához és a valóban fontos kérdések kiemeléséhez.

Ebben a szakaszban a **jelenlegi állapot** kap hangsúlyt, azaz milyen problémák és kihasználatlan lehetőségek fogalmazhatók meg, melyek azok a területek, ahol a kliensnek dolgoznia kellene.

Az első szakaszban több feladata is van a szakembernek. A konkrét munka megkezdése előtt tisztázni kell a tanácsadással kapcsolatos téves feltételezéseket, hiedelmeket (például „csak akkor fordul valaki tanácsadóhoz, ha komoly érzelmi vagy mentális prob-

lémája van” vagy „a tanácsadó megtanítja, hogy tudok megküzdeni a problémámmal”, „a jó tanácsadó gyors megoldást tud a problémámra” stb.). A pszichológiai tanácsadói munkára való felkészítés ez, annak átgondolása, miben kaphat a kliens segítséget, mit jelent a pszichológiai tanácsadás.

Ezzel párhuzamosan tehát definiáljuk a pszichológiai tanácsadói folyamatot, meghatározzuk a folyamat lépéseit.

Fontos része az első szakasz kapcsolatépítésének, hogy érteni, tapasztalni tudja a kliens a tanácsadó pszichológus empatikus hozzáfordulását, megéli a tanácsadó-kliens kapcsolat szerepein át a hitelességet.

Az empátia kifejezése olyan tanácsadói szkilllek által valósul meg, mint a bemutatkozás, hellyel kínálás, társas beszélgetés, ami oldja a stresszt; figyelni kell a nonverbális viselkedésre mint a kliens emocionális állapotának jelzésére, követni a kliens változásait az ülés alatt, és kifejezni számára, hogy érdeklődöm a személye iránt, érdekel engem.

A kapcsolatunk hitelességét a kongruencia, spontaneitás, pozitív figyelem és a kliens elfogadása közvetíti.

Mindezek megvalósításához fontos a **tanácsadói első interjú** és a **mélyebb exploráció**.

A tanácsadói első interjúnak alapvetően három típusát különböztetjük meg.

Legáltalánosabb az ún. **általános vagy felmérő első interjú**, amely lehet félig strukturált vagy strukturálatlan, kimenetele szerződésalkötés a klienssel vagy a kliens továbbbírányítása a számára jelenleg adekvátabb ellátáshoz.

Másodikként említjük a **krízisinterjút**, amikor egy időben zajlik a tájékozódás és a krízisintervenció, kimeneteli lehetőség itt is a szerződésalkötés vagy a továbbküldés.

A tanácsadói interjúk harmadik változata a **speciális tanácsadói interjú**, amikor speciális szempontok alapján történik a tájékozódás. Ilyen lehet például a munkaköri vagy pályaalkalmasság vizsgálata, az interjú kimenetele általában egy döntés vagy szakvélemény.

Mindemellett mindhárom típusú interjút követheti mérőeszközök használata, ahol a tanácsadó különböző standardizált kérdőíveket és teszteket alkalmaz (a Magyar Pszichológiai Társaság Tesztbizottsága irányelveinek megfelelően).

A tanácsadó az első interjú során nyert adatok (előzetes információk, anamnesztikus adatok, megfigyelések, kérdőívek, tesztek eredményei) alapján **helyzetértékelő diagnózist** (tanácsadói diagnózist) készít a kliens jelenlegi állapotáról. A helyzetértékelő diagnózis nemcsak a jelen állapot leírására alkalmas, hanem a közös munka **fókuszának** kijelölésére is.

A tanácsadói helyzetértékelő diagnózis – bár a pszichopatológiai ismereteket nem nélkülözheti – nem pszichopatológiai rendszerekben gondolkodik. Ehelyett áttekintésre törekszik a kliens pszichés működéseiről az egészségesség, stresszel való megküzdés (pszichológiai immunrendszer; OLÁH 2005), az alapvető emberi szükségletek kielégítése (GRAWÉ 2007; ROSSOUW 2014), a személyiség alakulásában szerepet játszó tényezők és fő fejlődési területek, sémák (YOUNG – KLOSKO – WEISHAAR 2010), valamint a személyiségfejlődés szintjei (ERIKSON 1995; ARNETT 2007) szempontjából, felbecsülve ezen területek, funkciók színvonalát, hatékonyságát, hiányosságait, erősségeit.

Ezek alapján a következő életterületeket tekinti át:

1. kötődés, bizalom, intimitás
2. autonómia-dependencia, kontroll-képesség
3. teljesítmény, kompetencia, működési hatékonyság, alkotóképesség
4. fejlődési potenciál
5. identitás, önbecsülés, éniintegritás

Bár ezek az életterületek és funkciók nem különíthetők el élesen egymástól, a tanácsadási fókusz kijelölésekor igyekszünk megtalálni azt az életterületet vagy funkciót, ahol a kiegyensúlyozatlanság, működésbeli hiányosság a legkiemelkedőbb, a legnagyobb mértékű distressz forrása, és így a pszichológiai tanácsadás fókuszának meghatározását segítheti. Ugyanakkor feltétlenül figyelembe kell venni, hogy a hiányosságot egy aktuális életesemény, stresszor váltotta-e ki (akcidentális krízis), illetve a természetes fejlődési szakaszokkal kapcsolatos életkori nehézség állhat-e a háttérben (fejlődési krízis), vagy a diszfunkció ismétlődően jellemző a személy életvitelére, azaz megjelenése összefüggésben állhat kora gyermekkorból származó maladaptív viselkedési sémákkal. Súlyos kiegyensúlyozatlanság, permanensen fennálló vagy gyakran visszatérő nehézség, illetve több mint két terület súlyos hiányossága esetén a tanácsadói kompetencia nem alkalmas a probléma kezelésére, ilyenkor a klienst tovább kell irányítanunk a nehézségei kezeléséhez megfelelő kompetenciával bíró szakemberhez. Vagyis a tanácsadói kompetencia megállapításához és a fókusz kijelöléséhez a következő kérdések megválaszolása feltétlenül szükséges:

- Köthető-e fejlődési vagy akcidentális krízishez az észlelt distressz állapot?
- Az életfolyamatot figyelembe véve mutat-e ismétlődést a kiegyensúlyozatlan működés?
- Mióta áll fenn a jelenlegi állapot?
- Az öt fenti funkció közül mennyi érintett?
- Milyen mértékű az észlelt működésbeli hiányosság?

A funkciók működési színvonalának mérésére különböző eszközöket alkalmazhat a tanácsadó pszichológus (tesztek, becslőskálák, kérdőívek).

Fontos szempontot jelent a továbbirányítást tekintve az is, ha a tanácsadó intézménynek nincs kapacitása a kliens fogadására, illetve az intézményi szabályozás szerint csak korlátozott óraszámban tud ellátást nyújtani számára. Mindkét esetben fontos másik befogadó intézményt, pszichológiai ellátást biztosítani a kliensnek.

A tanácsadás munkaszakasza – tanácsadói intervenciók

1. A vágyott helyzet

A következő, **második szakasz** első fázisában a „vágyott helyzet”, azaz a jövő kap nagyobb hangsúlyt, a „mit szeretnék”, „mire van szükségem” kérdései, vagyis hogy milyen változá-

sok jelentenék az egyensúlyt a kliens számára. A kliens itt szabadon használja fantáziáját, tervez, vágyakat fogalmaz meg. A tanácsadó ezt facilitálja, miközben a reális célok, valódi megoldási lehetőségek felé segíti a klienst. A beszélgetésben mintázatok, ösztönzőket keresnek közösen, erősítve a változást és a változás iránti elköteleződését.

2. Reális célok, próbacselekvések

A vágyott helyzet felvázolása után újra a realitás, a megvalósítható, konkrét tervek felé igyekszünk irányítani a kliens figyelmét. Olyan stratégiák, cselekvési tervek kidolgozására ösztönözzük, amelyek közelebb viszik céljai eléréséhez („mit kell tennem, hogyan induljak el” kérdései). Folyamatosan támogatjuk erőforrásai felismerésében és megszilárdításában, bátorítjuk a cselekvési tervek kivitelezésében, a „próbacselekvések” véghezvitelében.

Az alábbi képlet jól szemlélteti a pszichológiai tanácsadó szerepét ebben a folyamatban:

Kliens fókusza = Probléma

Tanácsadó fókusza = Probléma + Kliens + Konzultációs folyamat + Cél

A munkaszakasz folyamán is használhatunk segédeszközként projektív eljárásokat, kreativitást, önkifejezést fejlesztő, illetve a nehézségek megoldásához szükséges erőforrásokat támogató gyakorlatokat – mindezt a tanácsadó képzettségének megfelelő, megszerzett kompetenciák alapján (például módszerspecifikus, illetve speciális pszichológiai kompetenciát nyújtó képzettségek).

A tanácsadás záró szakasza és a lezárás utáni kérdések

A pszichológiai tanácsadás zárásaként a közös munka értékelése folyik, annak alapján, hogy az elért eredmények milyen mértékben egyeznek a kezdeti szerződéssel, a kitűzött célokkal. Az értékelésre időhatáros munka során a **záró alkalmakkor** kerül sor, nem meghatározott időtartamú folyamat esetén a közösen eldöntött lezáró szakaszban.

Lehetséges kimenetek:

- közös munka lezárása, a hozott probléma megoldásával
- közös munka folytatása, a fókuszt módosításával, új fókuszt kijelölésével
- közös munka lezárása továbbküldéssel

A záró szakaszban az elért eredmények áttekintésén túl szóba kerül a kliens jövőbeli útja (hogyan tovább a tanácsadás lezárása után), illetve a tanácsadóval, intézménnyel való kapcsolattartás lehetősége (szükség esetén a jövőben a megkeresés módja, esetleges kontroll időpontja).

A zárást követően lehetséges elégedettség- vagy hatékonyságmérés szempontjából a klienseket megkérni – elsősorban intézményi, csoportos részvétel esetén – egy visszajelző kérdőív kitöltésére papíron vagy online formában.

A kliens kérésére vagy az intézmény szabályai szerint készül **tanácsadói szakvélemény**.

A szakvélemény a kliens személyiségjogainak, illetve a *Pszichológusok Szakmai Etikai Kódexe* irányelveinek betartásával készül (SZEK 2004).

A tanácsadó a tanácsadás folyamata során, amennyiben az eset körülményeit figyelembe véve azt szakmailag szükségesnek tartja, egyéni vagy csoportos szupervízióon vehet részt, amelynek során tisztázza a klienssel, az esettel kapcsolatos kérdéseit, elakadásait.

A **tanácsadói csoportos szupervízió** tematikájának speciális jellemzője, hogy sokkal inkább „esetcentrikus”, a hozott probléma körüljárásakor kisebb hangsúlyt kap a tanácsadó és kliens közötti kapcsolat, az áttétel, viszontáttétel szempontjai, mint maga a tanácsadás folyamata, annak fókusza, fázisai, a lehetséges kimenetek.

X.4. A pszichológiai tanácsadás folyamatában kiemelten fontos fogalmak meghatározása

Tanácsadói első interjú

A tanácsadói első interjú elsődlegesen az argelanderi első pszichoterápiás interjút követi (ARGELANDER 2006), tudományos szempontból pedig „mélyinterjú”. A „szokatlan beszélgetéshelyzetre” építve az első interjú során az objektív, szubjektív és szituatív információk összességéből integrált „személyiségképet” keresünk. Mivel a tanácsadói első interjú elsődleges lesz a tanácsadói helyzetértékelő diagnózisban, ezért elengedhetetlen, hogy az ehhez szükséges információk előtérbe kerülhessenek. Ez olykor az első ülés argelanderi struktúráját követve újabb, a tanácsadói fókuszra célzottan kereső ülést/üléseket igényelhet. Így válik az első interjú a felmérő szakasz meghatározó, de nem kizárólagos eszközévé.

Az első interjú különböző szempontok szerint osztályozhatjuk.

A kezdeményező alapján három csoportot különíthetünk el:

- kliens kezdeményezte – a tanácsadó nyitott, várakozó, a kliens céljaira igyekszik ráhangolódni
- tanácsadó kezdeményezte (például iskolában) – a tanácsadó szeretne megtudni valamit, felfigyelt egy lehetséges problémahelyzetre
- információorientált első interjú – határozott kérdésekre keresi a választ

Az interjúk tematikáját tekintve szintén három csoportot különíthetünk el:

- általános tanácsadói interjú – leggyakrabban életvezetési kérdéseket rejt, és leginkább követi az argelanderi struktúrát
- krízisinterjú – a krízisintervenció technikáját alkalmazó első beszélgetés
- speciális tanácsadói interjú – adott döntési területen történő részletes tájékozódás jellemzi (például pályaorientáció, kiválasztás stb. kérdése)

A megkeresés célja és a probléma jellege dönti el az első interjú típusát.

A pszichológiai tanácsadás egyik legfontosabb jellemzője a tanácsadói fókusz. Ennek kijelöléséhez, tartásához sajátos interjútechnika szükséges. A tanácsadó az interjú folyását bizonyos területekre tereli. Ez a tanácsadói interjú valamennyi szakaszában fontos mikroszkil, azonban óvatosan kell bánni vele, megőrizve az interjú egyéb fontos információit (például argelanderi szcénikus-szubjektív-objektív információk).

Ivey, Ivey és Zalaquett (2010) hét fókuszt emeltek ki a tanácsadói interjúban:

- Az egyéni hangsúly a kliens személyes jellemzőire figyel. A demográfiai, történeti és a probléma személyes okai kerülnek előtérbe. A tanácsadó gyakran használja a kliens nevét, hogy a fókuszt segítsen őrajta tartani.
- A második fókusz a fő téma vagy probléma, az, amiért segítségért fordult a kliens.
- A kliensek gyakran beszélnek „másokról”, akik valamilyen módon kapcsolódnak a kliens problémájához. Ők lehetnek barátok, kollégák, tágabb értelemben vett család vagy más személyek. Ez adja az interjú harmadik fókuszát.
- A család fókusz a testvéreket, szülőket, gyerekeket, házastársat érinti. Rugalmasan kezeljük a „család” fogalmát, hiszen sokféle formája lehet, van, akinél beletartozhatnak a közeli barátok vagy nagynéni, nagybácsi.
- Az interjú fontos fókuszát adja, hogy a tanácsadó figyel a kölcsönösségre. Arra, ahogy a kliens reagál a tanácsadóra, hiszen ez információ lehet arról, ahogy másokkal kapcsolatba lép. A tanácsadó egyenrangúként kapcsolódik a klienshez („Hogyan szeretné, hogy segítsen?”).
- A kérdezés fókusza adja a hatodik szempontot, vagyis ahogy a beszélgetés szempontjai haladnak a kliens témamegjelölései által.
- Végül a kultúra/környezet/kontextus fókusza azt jelenti, hogy a tanácsadó próbálja keresni, megérteni azt a kontextust, amelyben a kliens él, vagy amelyben felnőtt.

Hackney és Cormier (2005) hasonlóan emel ki szempontokat a fókuszjelöléshez:

- személyes adatok (nem, kor, családi állapot stb.)
- probléma megjelenítése (Hogyan hat a probléma a kliens mindennapi életére? Milyen viselkedés és érzelm kapcsolódik ehhez a problémához? Milyen gyakran és milyen hosszan áll fenn ez a probléma? Van ennek mintázata? Mikor, kikkel? Előrejelzi-e valami?)
- kliens jelenlegi életstílusa (Hogy telik egy tipikus napja? Milyen társas, rekreációs aktivitásai vannak? Milyen a természetes fejlődési közege? Milyen speciális tulajdonságai vannak – életkor, fizikai, kulturális stb.)
- családtörténet (anya-apa, testvérek, családi stabilitás)
- személyes történet (orvosi történet – betegség; képzési történet – iskolák, aktivitások, hobbik, kortárskapcsolatok; karrier – személyes életcélok)

- a kliens jellemzői az interjú alatt (fizikai megjelenés, hogyan kapcsolódott az ülés alatt a tanácsadóhoz, a kliens melegsége, aktivitása-passzivitása, motivációja, logikai megjegyzései, ahogyan kapcsolódik)

Összbenyomás

- Milyen a problémamegjelenítés természete a kliensnél?
- Hogyan jeleníti meg a problémáját? (Például: érzelmileg kapcsolódva: félelem, aggodás stb.; gondolatokkal: hiedelmek, percepciók stb.; viselkedéssel: szabályok, elkerülés stb.; fiziológiai tünetekkel: alvásprobléma stb.; interperszonális közegre hatva: családtagok felé, osztálytársak felé stb.)
- Van-e mintázata a problémának? (Mikor jelentkezik? Hol? Kikkel? Mi történik előtte és közvetlenül utána? Milyen előnye van? Mi a hátránya?)
- Milyen hosszan áll fenn a probléma, és hogyan hat a kliens életére? (Milyen régen? Milyen gyakran? Milyen hosszan tart? A napi teendőit mennyire nehezíti?)
- Milyen erőforrásokkal próbál megküzdeni? (Milyen coping-erőforrásai vannak? Dolgozik-e? Az erőforrások, támogatások rendszere milyen?)

A pszichológiai tanácsadó bármelyik modellt követheti, de nem nélkülözhető a fókuszok figyelembevétele a tanácsadói interjú során.

Helyzetértékelő diagnózis

A diagnózis felmérés és a probléma definiálása. A tanácsadásban a helyzetértékelő diagnózis fogalma a pszichológiai tanácsadás szempontjából releváns felmérést és problémadefiniálást jelent. Olyan kérdésekre ad választ, mint:

- Fennáll-e pszichológiai tanácsadás szempontjából releváns probléma, kijelölhető-e a tanácsadói fókusz?
- Ha igen, erre a problémára a kliens is ekként, pszicho-szociális szempontból tekint-e, vagy ennek irányába szemlélete mozdítható-e?
- Megvan-e a kliens kellő motivációja a pszichológiai tanácsadás végzéséhez (a pszichológiai tanácsadásban definíciószerűen fontos a kliens aktív, „konzultációs” státusza)?
- A kliens rendelkezik-e olyan mértékű személyes erőforrással, mely lehetővé teszi a pszichológiai tanácsadást?
- A tanácsadás folyamatának vannak-e külső vagy belső akadályai (például pszichopatológiai állapot)?

A helyzetértékelő diagnózis felállításakor a tanácsadó szakpszichológus támaszkodik a tanácsadói első interjúra, az anamnesztikus adatokra és támaszkodhat – ha rendelkezésre állnak – a diagnosztikus mérőeszközök eredményeire.

A helyzetértékelő diagnózis így részletes felmérése a kliens aktuális problémahelyzetének. A tanácsadói helyzetértékelő diagnózis alapján állítható fel a tanácsadói fókusz.

- A tanácsadói helyzetértékelő diagnózis kimenetelei ezek alapján a következők lehetnek:
- Jól körvonalazódik a tanácsadói fókusz, nincsen kontraindikáció, így a fókusz kijelölésével a pszichológiai tanácsadás folytatható.
 - Felmerül a pszichopatológia gyanúja, ekkor a klienst a tanácsadó szakpszichológus klinikai diagnózisalkotásra továbbküldi. Ennek lehetséges menete:
 - a) a továbbküldést a kliens elfogadja, a tanácsadó konkrét hely/helyek lehetőségével segíti a klienst
 - b) a továbbküldést a kliens nem fogadja el, a továbbküldés elfogadása lesz a rövid tanácsadói cél, akár külső kapcsolatok bevonásával
 - c) a továbbküldés elfogadott, de közvetlen külső okokból nem megvalósítható (például várakozási idő van, túl nagy az ellátóhelyhez való távolság stb.); ebben az esetben a tanácsadó szakpszichológus konzultál adott klinikai-terápiás hellyel, és az ő javaslatuk szerint jár el; Ennek alapján, az ő szakmai kíséretükkel terápiára felkészítést, a várakozási időben az erőforrások mozgósítását vagy adott tanácsadói fókuszt kitűzve pszichológiai tanácsadást végezhet
 - Egyértelmű, terápiában támogatandó pszichopatológiai háttér rajzolódik ki. A tanácsadó feladata:
 - a) felveszi a kapcsolatot adott szakemberrel – ennek kapcsán lezárulhat a tanácsadói folyamat
 - b) felveszi a kapcsolatot adott szakemberrel, amennyiben ő a tanácsadói fókuszt megőrizve indokoltnak tartja a pszichológiai tanácsadást (például pályaorientáció), ezt a tanácsadó szakpszichológus a terapeutával esetkonzultációban végezheti.

Tanácsadói fókusz

Az első interjú és a felmérő szakasz után a pszichológiai tanácsadásban elengedhetetlen a tanácsadói fókusz kijelölése, vagyis hogy mi emelkedik ki, ami az aktuális munka tárgyát fogja jelenteni. A kliens általában számos kérdést és problémát megfogalmaz a beszélgetésben; a tanácsadói fókusz lehetővé teszi, hogy a kliens és a tanácsadó egy központi kérdésre összpontosítson, elhagyva a kevésbé fontos vagy nem a tanácsadási folyamatot segítő témákat.

A fókusz magában foglalja a tanácsadás valószínű idejének a klienssel való megvitatását is.

A fókusz egy célkitűzés, szerződés a klienssel, amely magában foglalja a reális értékelését annak, hogy mi lehetséges.

Tanácsadói szakvélemény

A kliens kérésére és/vagy a tanácsadó pszichológust foglalkoztató intézmény előírásai, szabályai szerint készül tanácsadói szakvélemény. A szakvélemény megírásának szempontjai:

- együttműködés története, adatai
- helyzetértékelő diagnózis a kijelölt fókusz mentén
- jelen helyzetértékelés
- javaslatok

A szakvélemény a kliens személyiségjogainak, illetve a *Pszichológusok Szakmai Etikai Kódexe* irányelveinek betartásával készül (SZEK 2004), valamint az MPT Tesztbizottsága 2016. január 1-jén érvénybe lépett irányelveinek figyelembevételével.²

Az egyetemi oklevéllel rendelkező pszichológusok (továbbiakban: pszichológusok) társadalmi megrendelésre állapotfelmérési (azonosítási), kiválasztási, diagnosztikai, illetve tanácsadói, fejlesztési és terápiás feladatokat látnak el.

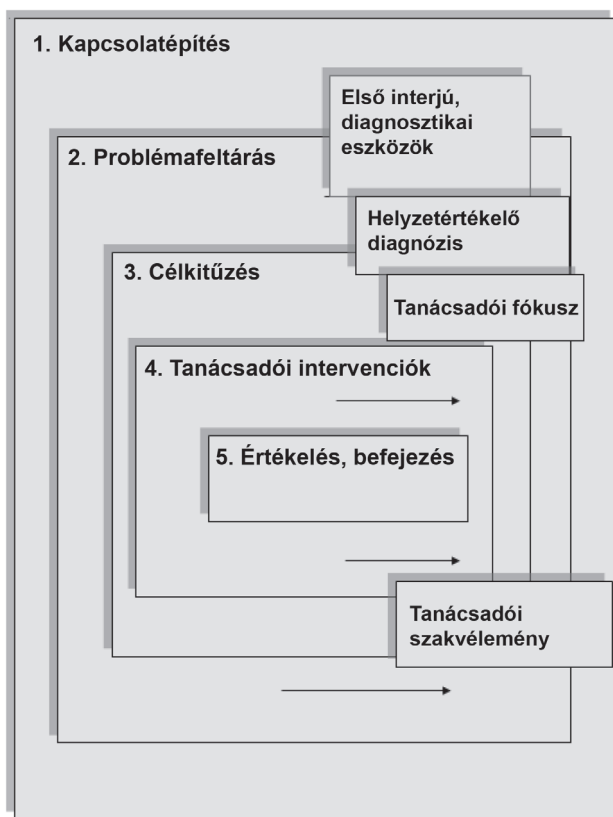
- A társadalom képviselői (például kliensek, páciensek, szülők, munkaadók, hivatalos szervek) és a társszakmák képviselői (például orvosok, pedagógusok, gyógypedagógusok) kérdéseiket és megrendeléseiket a pszichológusokhoz intézik, akik a tudomány aktuális állására alapozott tudásuk és vizsgálataik alapján adnak választ, visszajelzést, diagnózist, életvezetési tanácsot vagy kezelési javaslatot, szakértői véleményt, a továbbiakban összefoglalva: pszichológiai szakvéleményt – és/vagy végzik el fejlesztői és terápiás feladataikat.
- A pszichológusok feladataik ellátása érdekében szakmai belátásuk szerint és személyes szakmai felelősségvállalással alkalmazhatnak teszteket.
- A tesztek eredményeire alapozott pszichológiai szakvéleményt – és nem önmagukban a teszteredményeket (pontértékeket, mutatókat, profilokat) – használhatják fel azok a megrendelők (például munkahelyi vezetők, HR-esek, pedagógusok, gyógypedagógusok, orvosok, nem pszichológus igazságügyi szakértők), akik a személy életét befolyásoló konkrét döntéseket meghozzák.
- Pszichológiai szakvéleményt csak a pszichológiai fogalmakat és elméleteket, illetve a pszichológiai eszközöket és eljárásokat ismerő, az előírt gyakorlattal rendelkező, megfelelően kiképzett okleveles pszichológus adhat ki.
 - A pszichológiai szakvéleményt a megrendelő által könnyen érthető és egyértelműen értelmezhető, egyben kíméletes formában kell megfogalmazni, tekintetbe véve a kliens és a hozzátartozók pszichológiai állapotát és felkészültségét.
 - Pszichológiai szakvélemény kiadható automatikus riport formájában is, de a szakvélemény tartalmáért a felelősséget minden esetben pszichológusnak kell vállalnia, akinek az aláírását és elérhetőségét a szakvéleményen (riportban) fel kell tüntetni.

² Lásd A pszichológiai teszthasználát irányelvei. http://mpt.hu/wp-content/uploads/2014/10/Teszthasznalasi_irnyelvek_2015_december.pdf (Letöltés ideje: 2018. október 23.)

- A pszichológiai teszteredmények és a pszichológiai szakvélemény hivatalos felhasználása (szakértői véleményként, okiratként, ügyiratként, hivatalos iratként) csak a jogszabályokban előírtaknak megfelelően történhet.

A pszichológiai tanácsadói munka összefoglalása a bevezetett új fogalmakkal

Jelen folyamatábra egyrészt kijelöli a pszichológiai tanácsadás pontos algoritmusait, azokat a nem nélkülözhető lépéseket, melyek által megvalósulhat egy sikeres tanácsadás. Ugyanakkor jelzi ezeknek a folyamatoknak a cirkuláris jellegét, vagyis az igényt, hogy itt az algoritmus nem egymás után következő, és egyben lezáruló szakaszokat jelent, hanem egyre több szempont és szakmai munka folyamatos, egymással interakcióba lépő aktivitását.

4. ábra. Hackney és Cormier (2005) ábrájának átdolgozása Krishnan (2015) és a szerzők által

A tanácsadói folyamat a kapcsolatfelvétellel, rapportépítéssel indul, ám elmondhatjuk, hogy ez nem szűnik meg egy ponton, átlépve egy újabb szakaszba, hanem a tanácsadás teljes folyamatában jelen van. A kezdeti énfeltárást, kitérülközést csak ezzel segítve

követheti a mély exploráció a problémafeltárás szakaszában vagy akár a cselekvés melletti elköteleződés, célkitűzés idején. Vagyis az egyes lépések, amelyeket megteszünk a tanácsadói folyamatban, nem átválnak a következőbe, hanem folyamatosan jelen maradnak a tanácsadói folyamat során.

XI. A PSZICHOLÓGIAI TANÁCSADÁS ESZKÖZEI

Kérdőívek, tesztek

A funkciók működési színvonalának mérésére különböző eszközöket alkalmazhat a tanácsadó pszichológus (tesztek, becslőskálák, kérdőívek).

Munkája során a tanácsadó szakpszichológus jogtiszta vizsgálati eljárásokat, illetve az MPT Tesztbizottsága által elfogadott, standardizált kérdőíveket és teszteket használhat. A jogosultságra vonatkozóan az MPT Tesztbizottsága által előírt szabályok irányadóak, amelyek *A pszichológiai teszthasználat irányelvei* címen a Magyar Pszichológiai Társaság Tesztbizottsága által lettek elfogadva 2015. december 15-én.³

A mérések eredményeit a klienssel szóban közli és megbeszéli a pszichológus, a mérőeszközt nem bocsátja rendelkezésére.

Használati feltételek és jogosultság: nem a speciális szakképzettséghez, hanem az egyénileg elsajátított képzettséghez kötött (C típusba sorolás):

egyetemi szakpszichológusi oklevél, amennyiben a képzés az adott tesztet is magába foglalta; vagy az adott teszt szerzői jogtulajdonosa által kiadott tanúsítvány⁴.

A teljesség igénye nélkül a tanácsadói helyzetértékelő diagnózis felállításához az alábbi mérőeszközök nyújthatnak segítséget:

4. táblázat. Mérőeszközök a pszichológiai tanácsadásban

Pszichés funkciók	Mérőeszköz
Kötődés, bizalom, intimitás	Kapcsolati Skálák Kérdőív Kapcsolat Leltár Savickas CSI Interjú Young-féle Séma teszt SZEMIQ (Szociális és Érzelmi Intelligencia) Szociális atom Genogram Felnőtt Kötődési Skála Rajztesztek, Rorschach-teszt, TAT, Szondi-teszt

³ Lásd http://mpt.hu/wp-content/uploads/2014/10/Teszthaszn%C3%A1lati_Ir%C3%A1nyelvek_2015_december.pdf (Letöltés ideje: 2018. október 23.)

⁴ Uo.

Pszichés funkciók	Mérőeszköz
Autonómia-dependencia, kontroll-képesség	Külső-Belső Kontroll Attitűd Kérdőív Pszichológiai Immunkompetencia Kérdőív Harag és Düh Kifejezési Mód Skála Társas Viselkedés Kérdőív Alkoholfüggőség súlyossága Kérdőív Anorexia Nervosa Önértékelő kérdőív Bulímia Kognitív Disztorziós Skála Dohányzás Következményei Kérdőív Evési Zavar Kérdőív Játékszenvedély Skála Young-féle Séma Kérdőív Savickas CSI Interjú PFT, Rorschach-teszt, rajztesztek, TAT
Teljesítmény, kompetencia, működési hatékonyság, alkotóképesség	Megküzdési MódoK Kérdőív Megküzdés és Stressz Profil Pszichológiai Immunkompetencia Kérdőív Tanulási Stílus Kérdőív Super-féle szivárványmodell Teljesítmény-motivációs tesztek (TAT, Igényszint-felmérés) Teljesítménytesztek, képességetesztek Young-féle Séma Kérdőív MBI (Maslach Burnout Inventory) Beck Depresszió Kérdőív Beck Szorongás Leltár Spielberger-féle Szorongás Kérdőív Metamorfózisok teszt Rajztesztek, Rorschach-teszt, Szondi-teszt
Fejlődési potenciál	Time-line Super-féle szivárványmodell Savickas CSI Interjú Élettel való elégedettség Skála Élet értelme Kérdőív Flow Kérdőív Diszfunkcionális Attitűd Skála Életesemény Hatás Felmérés Poszttraumás stressz Betegség Diagnosztikai Skála MBI (Maslach Burnout Inventory) Pszichológiai Immunkompetencia Kérdőív Metamorfózisok teszt Rajztesztek, Rorschach-teszt
Identitás, éniintegritás, önbecsülés	Élet értelme Kérdőív Életstílus Elégedettség Skála Életelégedettség Skála Young-féle Séma Kérdőív Super-féle szivárványmodell Savickas CSI Interjú Szereptorta Metamorfózisok teszt Rajztesztek, Rorschach-teszt

XII. ADMINISZTRÁCIÓ A PSZICHOLÓGIAI TANÁCSADÁSBAN

A pszichológiai tanácsadói tevékenységéhez kapcsolódó adminisztráció egyrészt pontosságot, rendszerességet, másrészt a titoktartás elvének követését igényli. A személyes adatok védelmét a 2011. évi CXII. törvény szabályozza. A tanácsadó pszichológus feladatkörei teljesítése közben a fenti törvény, valamint a 2018 májusában hatályba lépő GDPR-szabályozás alapján a Magyar Pszichológiai Társaság által összeállított adatvédelmi szabályzat⁵ és a *Pszichológusok Szakmai Etikai Kódexe* alapján jár el, titoktartásra kötelezett, titoktartási kötelezettséget vállal a személyes adatok, jelentkezések védelmére. A személyes adatok védelme az esetkonzultációkra, szupervíziókra is vonatkozik.

Javasolt az alábbi dokumentációk elkészítése:

- a) Az egyéni tanácsadáshoz kapcsolódó dokumentáció:
 - esetvezetési lap, amely a kliens adatait tartalmazza, a helyzetértékelő diagnózist, az esetvezetés lépéseit és a lezárás utáni összefoglalót,
 - a tanácsadás során használt eszközök felsorolása,
 - hozzájárulási nyilatkozat személyes adatok kezeléséhez.
- b) A csoportos tanácsadáshoz kapcsolódó dokumentáció:
 - jelenléti ív a csoport résztvevőinek névsorával,
 - leírás a tartott csoport tematikájáról,
 - olyan egyoldalas összefoglaló, melyet a tanácsadó a csoportfolyamat legvégén, a lezárást követően készít el, ebbe belefoglalja: a csoportos tanácsadás célját, a folyamat során használt eszközöket, valamint a csoportfolyamat eredményét,
 - hozzájárulási nyilatkozat személyes adatok kezeléséhez.
- c) Esetmegbeszélésről készült dokumentáció.

5 Lásd http://mpt.hu/wp-content/uploads/2018/08/adatvedelmi_szabalyzat_gdpr.pdf (Letöltés ideje: 2018. október 23.)

XIII. SZAKMAI ÉS SZAKMAKÖZI KOMMUNIKÁCIÓ

XIII.1. A hazai kommunikációs gyakorlat áttekintése

Kommunikáció egy másik szakemberrel

Az eset dönti el, hogy milyen szakemberrel konzultál a tanácsadó szakpszichológus a probléma és a helyzet pontos áttekintéséhez (például orvosi háttér vagy jogi szempontok stb.).

Esetkonzultáció

Résztvevői lehetnek: családgondozó, pszichiáter, klinikus, pedagógus, szomatikus orvos, mentor, addiktológus, pszichoterapeuta, jogi szakember, humán erőforrás tanácsadó, stb. – az eset kapcsán kompetens szakértők bevonása a konzultációs folyamatba.

A szakellátással való kapcsolat

A probléma kezelése egy más rendszerszinten – vagy ezzel a rendszerszinttel kiegészítve – javasolt:

- oktatási intézmény
- szakszolgálat
- pszichiátriai gondozó
- kórházi ellátórendszer
- addiktológiai gondozó
- háziorvosi ellátás
- családsegítő központ

Kialakulóban van a hazai gyakorlatban az integrált ellátás megteremtésére (például pedagógiai szakszolgálatok).

XIII.2. Szakmai és szakmaközi kommunikáció a nemzetközi gyakorlatban

Amerikai Egyesült Államok

Az összeállítás hivatalos dokumentáció, az APA (American Psychological Association) Society of Counseling Psychology divíziójának vezetőjével való egyeztetés alapján készült.

A mentális egészségügyi ellátás az Amerikai Egyesült Államokban a kormány nemzeti tanácsadó testülete (National Council) által részletesen kidolgozott koncepció szerint működik. Ez egy olyan integratív ellátási tervezet (Integrated Health Solutions), amely szemléletet és modellt nyújt a mentálisegészség-szolgáltatók teljes rendszerének együttműködéséről, s a tanácsadó pszichológusok is részei. A szabályozás egy hatszintes egységes kerettervre épül, amire alapozva minden tagállam létrehozta a saját körülményeihez illeszkedő ellátást. Államonként lebontva információk kaphatók a szakértők és a források hozzáféréséről (beleértve a finansziális kedvezményeket, illetve az ingyenes ellátás lehetőségét is), a különböző mentális állapotban, eltérő körülmények között élő személyek szükségleteit figyelembe véve, az elsődleges ellátástól a speciális szolgáltatási formákig.

A rendszeren belül lehetőség van arra, hogy a tanácsadó pszichológus kapcsolatba lépjen, kommunikáljon a kliens problémájáról az orvossal, pszichiáterrel, a szociális munkással, mentálhigiénés tanácsadóval, az alkohol- és drogabúzus-tanácsadóval, a peerspecialistával stb., tehát a mentális ellátás bármely szintjén működő, az eset ellátásában részt vevő vagy releváns szakemberrel.

A tervezet azt is támogatja, hogy a mentális egészségi problémák integrált ellátásához megfelelő szakembereket képezzenek, valamint szervezetek, intézmények alakuljanak.

Az integráció több elemet is magában foglal: kapcsolat a tudományos eredmények (kutató- és oktatóközpontok), valamint a gyakorlat között, illetve a mentális egészségügyi ellátás különböző szintjein működő ellátók és szervezetek között, kezdve az alkalmankénti esetmegbeszéléstől egy intézményen vagy teamen belül, aminek a célja egy közös páciensről való információszerzés (1. szintű vagy minimális együttműködés), egészen az egészségügyi ellátás különböző ágazataiban dolgozó szakértők közötti igen szoros együttműködésig (6. szintű vagy teljesen integrált együttműködés). Ez azt jelenti, hogy azonos elveken és azonos rendszer szerint (beleértve az adminisztrációs szisztémát is) nyújtanak szolgáltatást, ismerve és értve az ellátás különböző résztvevőinek szerepét, feladatát. A működés a kliens szempontjából olyan, mintha egyetlen rendszer foglalkozna az összes problémájával, teljes, egész személyként kezelve őt. A különböző, egyre fejlettebb szintekre való lépés mind magasabb fokú kommunikációt igényel a szolgáltatásban részt vevők között. A tervezet ehhez is ad iránymutatást.

XIV. A TANÁCSADÓ SZAKPSZICHOLOGUSOK SZAKMAI MUNKÁJÁNAK A TÁMOGATÁSA

A szakmai munka segítése, támogatása egyrészt a szakmai gyakorlat, munkavégzés folyamatos szakmai közösségben való átdolgozásával valósul meg, másrészt a képzéseken, konferenciákon, szakmai találkozókön gazdagodó szakmai tudás és tapasztalás által.

Jelen munkában a tanácsadói folyamathoz közvetlenül kapcsolható esetmegbeszélő-szupervíziós lehetőségeket mutatjuk be. Az alapprotokoll azonban kitér a képzések, szakmai programok lehetőségeire is.

XIV.1. Tanácsadói esetmegbeszélő és szupervízió

A folyamatos szakmai fejlesztés része kell legyen minden segítő folyamatnak, így a pszichológiai tanácsadásnak is, ami segít a tanácsadó saját mentálhigiénéjének megőrzésében, szakmai továbbképzésében és munkájának minőségbiztosításában.

A szupervízió vagy esetmegbeszélő a leghatékonyabb szakmai személyiségfejlesztő módszer. Nem felügyeletet, ellenőrzést jelent, hanem egy tanulási folyamatot, amikor feldolgozásra, átdolgozásra kerülhet a személyes tapasztalat. A tanácsadói esetmegbeszélő eszköztára az alkalmazott pszichológia és a pszichoterápia módszereiből integrálódik, tiszteletben tartva a kompetenciahatárokat és kereteket.

A tanácsadói esetmegbeszélés célja a szakmai kompetencia növelése, a kooperáció és a hatékonyság fejlesztése. Elősegíti az intervenciók lehetőségek tudatosítását, támogatja a kapcsolatok és munkaköri rendszerek hatékony együttműködését. Javasolt a szupervíziós üléseket kéthetente csoportos, team- vagy egyéni formában megtartani. Lehetséges a havonta egyszeri alkalom is, de ilyenkor 2×2 ülésben zajlik a folyamat. Projektkísérés vagy krízis esetén szükséges lehet a gyakoribb találkozás. Minden esetmegbeszélő formában egyaránt érvényes a titoktartás elve.

A tanácsadói esetmegbeszélésnek több formája lehetséges:

Egyéni tanácsadói esetmegbeszélés

Az egyéni tanácsadói esetmegbeszélés olyan diádikus helyzet, ahol az esethezó intenzíven dolgozhat egy szakmai problémán, melynek során részéről viselkedésbeli és attitűdbeli változás jöhet létre.

Tanácsadói esetmegbeszélő csoport

A tanácsadói esetmegbeszélő csoport szakmai vezető által irányított tanulási folyamat, ahol különböző intézményekben dolgozó kollégák szakmai kontextusban dolgoznak együtt eseteiken. A csoport maga is megalakulhat (önszerveződés), és kérheti a szupervíziót, vagy szakmai továbbképzés része lehet. A csoport egy választott módszerrel, strukturáltan dolgozik adott eseten, a többféle nézőpont alkalmat adhat saját és mások észlelésének tudatosítására.

Az MPT Tanácsadás Pszichológiai Szekció havonta kínál tanácsadó szakpszichológusoknak esetmegbeszélő csoportot térítésmentesen.

Tanácsadói team-esetmegbeszélés

A tanácsadói team-esetmegbeszélés főként intézményi rendszerben dolgozók számára szerveződő, teljes szakmai team részvételével végzett, a teammunkára is reflektáló folyamat, ahol tisztázódnak a munkamódok és a közös célok. Ennek egy formája a projektkísérés.

Projektkísérés

Időben behatárolt, speciális vagy konkrét feladatra szerveződött, adott intézményen belüli team/csoport szupervíziója. A szupervízor kíséri a projektet, észleli a történést, irányítja a folyamatot.

Peer group esetmegbeszélő

A peer group esetmegbeszélő a tanácsadói esetmegbeszélő csoport kiteljesedése, a reflexiók önállósulása, a folyamatos tanulási helyzet megvalósulása. A szakmai tanítás-tanulási folyamat explicit vezetés nélküli, a korábban elsajátított módszerekkel és feladatokkal a csoport önállóan dolgozik tovább.

A beszélgetés jól strukturált, hat szakaszból áll, eredményként olyan megoldások születnek, melyek segítik az esethozót előre megfogalmazott problémájában (Tietze 2002).

Javasolt, hogy 6–9 fő dolgozzon együtt, rendszeres időközönként találkozáskor. A résztvevők esetproblémákat mutatnak be, amelyek mentén gyakorlati kérdést fogalmaznak meg, ezen dolgozik a csoport külső segítség nélkül.

A rögzített folyamat hat fázist tartalmaz:

1. szerepkijelölés (eldől, ki lesz az esethozó, moderátor, tanácsadók)
2. az eset bemutatása
3. a legfontosabb kérdés megfogalmazása
4. a módszer megválasztása
5. konzultáció
6. következtetés

A peer group esetmegbeszélés folyamata, a résztvevők szerepei és feladatai

5. táblázat. A peer group típusú esetmegbeszélés folyamata, a résztvevők szerepei és feladatai (TETZE 2002)

Fázis	Történés	Eredmény	Szereplők
Szerepkijelölés	Definiálódnak a szerepek: moderátor, esethozó, konzultánsok	Minden csoporttag felveszi a szerepét	Az elsőként kijelölt szerep a moderátor szerepe, aki mindvégig segíti a teljes folyamatot
Esetbemutatás	Az esethozó bemutatja a hozott esetet	Minden résztvevő megismeri az esetet	Az esethozó vázolja az esetet, a moderátor lényegre fókuszáló kérdésekkel segíti
Legfontosabb kérdés megfogalmazása	Az esethozó megfogalmazza az esethez kapcsolódó kulcskérdését	Minden résztvevő megérti az eset kulcskérdését	Az esethozó megfogalmazza a kulcskérdést, a moderátor tisztázó kérdésekkel pontosíthatja
Módszer kiválasztása	Kiválasztásra kerül a további megbeszélés módszere. Például ötletbörze, fejre állított ötletbörze, cselekvésbörze (viselkedés-, mondat-, kifejezésötletek), érzelmi és mentális reakciók, főbb kérdések, jó tanácsok stb.	Döntés születik az eljárás módjáról	A moderátor vezeti az eljárás kiválasztását
Konzultáció	A csoporttagok megosztják gondolataikat és javaslataikat a csoporttal	Az esethozó új szakmai szempontokat, perspektívákat, különböző ötleteket kap	A csoporttagok kifejezik gondolataikat, a moderátor összefoglalja az elhangzottakat
Konklúzió	Az esethozó összefoglalja, „kihangosítja” a számára fontos üzeneteket	Nyugvópont, a munkamenet befejezése, lezárása	Az esethozó kap szerepet, hogy összefoglalja a számára megfogalmazható tanulságokat

Nagyon fontos a megbízható csoportléggör, hogy termékeny és hasznos legyen a csoport működése. Ehhez négy összetevő szükséges:

Felelősség: a résztvevők nyíltan beszélnek egymással, felelősséget vállalnak a szakmai kérdésekért a közös munka, folyamat érdekében.

Bizalom: az esetről való részletes tájékoztatás bizalmat kíván, valamint fontos, hogy a csoportfolyamat is bizalmas maradjon a csoporton belül.

Támogatás: a résztvevőknek arra kell törekedniük, hogy támogassák egymást.

Értékelés: a kölcsönös megbecsülés elősegíti nyitottságot, az őszinte értékelést.

A csoport nem tud működni nagyobb belső konfliktusokkal, ilyenkor külső szakember segítsége szükséges. Szakmailag nem megoldott kérdések esetén szintén további, képzetesebb vagy a szakmában gyakorlottabb kolléga bevonása szükséges.

XIV. 2. Továbbképzési lehetőségek

Szakmai találkozók

A tanácsadó szakpszichológus szakmai munkájának támogatását a szakmai-tudományos fejlődés folyamatos nyomon követése is jelenti. Erre konferenciák, szakmai találkozók, továbbképzések adnak lehetőséget nemzetközi és hazai téren egyaránt.

A tanácsadó szakpszichológusok saját szakmai szervezetében (MPT Tanácsadás Pszichológia Szekció) rendszeresen megvalósuló hazai programok a következők:

- Pszichológiai Tanácsadás Konferencia – az MPT és az ELTE PPK Pszichológiai Intézetének közös szervezésében minden év novemberében kerül megrendezésre
- MPT Nagygyűlés – A Magyar Pszichológiai Társaság éves nagygyűlésére minden évben több szekció szervezésével és workshopokkal készül az MPT Tanácsadás Pszichológia Szekció
- Tanácsadói Estek – az MPT szervezésében kerül megrendezésre minden hónapban, különböző szakmai témákat feldolgozva. A részvétel a tanácsadó szakpszichológusok számára nyitott és ingyenes

Módszerspecifikus képzés a pszichológiai tanácsadásban

A szakmai munka támogatásának nagyon fontos területei a különböző képzések. Ezek segítenek a szakmai kompetenciákat építeni, fejleszteni a munkavégzés hosszú folyamatában.

Számos képzés áll rendelkezésre a tanácsadó szakpszichológusoknak, melyeket egy szervezet, munkahely valósít meg saját működésének segítésére.

A tanácsadó szakképzés elvégzése után azonban hiányzik az az országos rendszer, amely lehetővé teszi az akkreditált, rendszerezett képzési útvonalat a tanácsadó szakpszichológusok számára.

Külön figyelmet érdemel a módszerspecifikus képzések rendszere, mely magas színvonalú szakmai fejlődést tesz lehetővé, és a tanácsadási irányzatokhoz kapcsolódóan adja a pszichológiai tanácsadás bázisát.

Magyarországon azonban a módszerspecifikus képzésekre jogszabályi rendelkezés nincs, a szakma szabályai szerint működik. A gyakorlat többségben az, hogy a Pszichoterápiás Tanács fogadja be a módszert, ezzel a pszichoterapeuta-képzés részévé válik, gyakran kizárva így a pszichológusok (és a tanácsadó szakpszichológusok) többségét. Ugyanakkor a pszichológia minden területén szükséges a módszerspecifikus intervenciókban való

jártasság, ami a beavatkozás eszközét adja (mint ahogy szikével dolgozik a bőrgyógyász és a sebész egyaránt).

Az alábbiakban azokat a módszerekhez kötődő képzéseket sorolja fel az alapprotokoll, melyek képesítéssel zárulnak a tanácsadó szakpszichológusok számára is (nem csupán elvégezhető, mert jogosultságot csak pszichoterapeutáknak adó képzések).

A módszerspecifikus képzésekről

A Pszichoterápiás Tanács Szövetség fogadja be azokat az egyesületeket, melyek megfelelnek a képző egyesülettel szemben támasztott követelményeknek; a pszichoterápiás grémiumok figyelembe veszik a Pszichoterápiás Tanács Szövetség döntéseit. Ez azt is jelenti, hogy vannak olyan pszichoterápiás eljárások, melyekben van a pszichoterapeuta-szakvizsgáláshoz befogadott specifikus képzés, illetve vannak olyan pszichoterápiás egyesületek, melyek képeznek szakembereket, de jelenleg nem tartoznak a befogadott képzések/képzők közé.⁶

A Pszichoterápiás Tanács Szövetség által elfogadott és akkreditált, a tanácsadó szakpszichológusok számára is alkalmazható módszerek módszerspecifikus képzőhelyeinek listája

Ezek a képzések – adott feltételek teljesítése esetén – jogosultságot adnak tanácsadó szakpszichológusok számára is a végzettséggel járó cím viselésére. A következőkben olyan képzőhelyek és képzések felsorolása következik, ahol a jogosultság jelenleg fennáll (2017. augusztus 11.). A pszichoterapeuta-szakvizsgálával járó címek felsorolása nem szerepel a listán, erről az adott egyesület honlapján lehet tájékozódni.

INTEGRATÍV PSZICHOTERÁPIÁS EGYESÜLET

INTEGRATÍV HIPNOTERÁPIA-KÉPZÉS

Bemeneti feltételek: pszichológus-, orvos- vagy fogorvosdiploma

Megszerezhető cím:

- Integratív hipnoterapeuta
- Módszerspecifikus integratív hipnoterapeuta (a 2. képzési szint elvégzése után)⁷

INTEGRATÍV GYERMEKTERÁPIÁS KÉPZÉS

Bemeneti feltételek: gyógypedagógusi, pszichológusi, orvosi/fogorvosi végzettség

Megszerezhető cím:

- Integratív gyermekterapeuta (orvosi vagy pszichológusi végzettség esetén)

6 Lásd <http://www.mentalport.hu/pszichoterapias-szaknevsor/tajekoztatasa-szaknevsorhoz/> (Letöltés ideje: 2017. augusztus 11.)

7 Lásd <http://www.integrativ.hu/kepzesekrol/integrativ-pszichoterapia/22-kepzes-felepitese.html> (Letöltés ideje: 2017. augusztus 10.)

- Integratív gyermekkonzulens (gyógypedagógus-végzettség esetén)⁸

MAGYAR CSALÁDTERÁPIÁS EGYESÜLET

Bemeneti feltételek: felsőfokú végzettség

Megszerezhető cím:

- Családterapeuta (pszichológus-, orvos-, szociális munkás-, szociálpedagógus-, pedagógus-, óvodapedagógus-, pasztorál-pszichológus-, mentálhigiénikus-, védőnő-, lelkipogondozó-végzettséggel rendelkezők)
- Családi tanácsadó (minden más felsőfokú végzettséggel rendelkezők)⁹

MAGYAR HIPNÓZIS EGYESÜLET

Bemeneti feltételek: orvosi vagy pszichológusi diploma

Megszerezhető cím:

- Hipnoterapeuta (MA pszichológusi diplomával)¹⁰

MAGYAR INDIVIDUÁLPSZICHOLÓGIAI EGYESÜLET

INDIVIDUÁLPSZICHOLÓGIAI MÓDSZERSPECIFIKUS FELNŐTT-PSZICHOTERÁPIÁS KÉPZÉS

Bemeneti feltételek: humán BA-diploma

Megszerezhető cím:

- IP módszerspecifikus felnőtt szakirányú tanácsadó (felsőfokú BA- vagy MA-végzettség esetén)¹¹

INDIVIDUÁLPSZICHOLÓGIAI MÓDSZERSPECIFIKUS GYERMEK-PSZICHOTERÁPIÁS KÉPZÉS

Bemeneti feltételek: humán BA-diploma

Megszerezhető cím:

- IP módszerspecifikus gyermekszakirányú tanácsadó (felsőfokú BA- vagy MA-végzettség esetén)¹²

8 Lásd <http://www.integrativ.hu/kepzesekrol/integrativ-gyerekterapia.html> és <http://www.integrativ.hu/kepzesekrol/integrativ-pszichoterapia.html> (Letöltés ideje: 2017. augusztus 10.)

9 Lásd http://www.csaladterapia.hu/csaladterapeuta_kepzesi_rend és http://www.csaladterapia.hu/doc/MCSE_K%C3%89PZ%C3%89SI_REND_b%C5%91v%C3%ADtett_aktualiz%C3%A1lt_2016.pdf (Letöltés ideje: 2017. augusztus 10.)

10 Lásd http://www.hipnozis-mhe.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=20&Itemid=18 (Letöltés ideje: 2017. augusztus 10.)

11 Lásd <http://www.mipe.hu/> és http://www.mipe.hu/IPKFE_2017_O.pdf (Letöltés ideje: 2017. augusztus 11.)

12 Lásd <http://www.mipe.hu/> és http://www.mipe.hu/IPKGYE_2017_O.pdf (Letöltés ideje: 2017. augusztus 11.)

MAGYAR MOZGÁS- ÉS TÁNCTERÁPIÁS EGYESÜLET

Bemeneti feltételek: humán diploma, pszichoanalitikus vagy pszichoanalitikusan orientált sajátélmény meghatározott óraszámban, felvételi beszélgetés

Megszerezhető cím:

- Pszichodinamikus mozgás- és táncterápiás csoportvezető (MA-diplomával) – csak szupervízió mellett vezethet csoportot¹³

MAGYAR PSZICHODRÁMA EGYESÜLET

Bemeneti feltételek: BA-szintű diploma, illetve a pszichodráma-vezetői képzés megkezdéséhez pszichodráma-asszisztensi cím

Megszerezhető cím:

- Pszichodráma-asszisztens
- Pszichodráma-vezető
- Bibliodráma-vezető
- Gyermekjátékdrama-asszisztens
- Gyermekpszichodráma-vezető¹⁴

MAGYAR RELAXÁCIÓS ÉS SZIMBÓLUMTERÁPIÁS EGYESÜLET

Bemeneti feltételek: nem jelzett

Megszerezhető cím:

- Relaxációs módszerek (autogén tréning)
 - Relaxációs gyakorlatvezető + alapvégzettség (például orvos, pedagógus, viselkedéselemző, mentálhigiénikus, lelkész, gyógytornász, gyógypedagógus, logopédus, diplomás ápoló, védőnő, szülésznő, szociális munkás, mentőtiszt stb.)
 - Relaxációs terapeuta (pszichológusi és szakpszichológusi végzettséggel)
- Meditáció-imagináció
 - Relaxációs és imaginációs gyakorlatvezető
 - Relaxációs-imaginációs-szimbólumterapeuta (pszichológusi és szakpszichológusi végzettséggel)¹⁵

MAGYAR SZEMÉLYKÖZPONTÚ PSZICHOTERÁPIÁS ÉS TANÁCSADÁSI EGYESÜLET

Bemeneti feltételek: legalább érettségivel rendelkező, humán segítő foglalkozásúak, illetve a személyközpontú pszichoterápiás módszerspecifikus képzésbe olyan kollégák

13 Lásd <http://mozgasterapia.net/tancterapia-kepzes/> (Letöltés ideje: 2017. augusztus 10.)

14 Lásd <http://www.pszichodrama.hu/kepzesek/kepzesi-rend> (Letöltés ideje: 2017. augusztus 10.)

15 Lásd <http://www.pszichodrama.hu/kepzesek/kepzesi-rend> (Letöltés ideje: 2017. augusztus 10.)

jelentkezhetnek, akik szakorvosi vagy klinikai szakpszichológusi végzettséggel rendelkeznek, vagy alapidiplomájuk alapján jogosultak lehetnek ezek megszerzésére.

Megszerezhető cím:

- Személyközpontú tanácsadó¹⁶

MAGYAR VISELKEDÉSTUDOMÁNYI ÉS KOGNITÍV TERÁPIÁS KÖZPONT

Bemeneti feltételek: szociális, egészségügyi, oktatási és más segítő szakmában szerzett alapidiploma (BA)

Megszerezhető cím:

- Kognitív viselkedésterápiás (CBT) konzultáns¹⁷

Nem a Pszichoterápiás Tanács Szövetség által akkreditált módszerspecifikus képzések listája (nem teljes)

A képzések nemzetközi és/vagy magyar akkreditációval bírnak, de nem képezik részét a pszichoterapeuta-képzéseknek.

MAGYAR COACHING-PSZICHOLÓGIA EGYESÜLET (MPCE)

Coaching-pszichológus licenc-képzés

Bemeneti feltételek: MA/MSc pszichológusi diploma

Megszerezhető cím:

- Life Coach
- Üzleti-vezetői coach¹⁸

INTEGRÁLT KIFEJEZÉS- ÉS TÁNCTERÁPIÁS EGYESÜLET (IKTE)

A képzés az IKTE saját képzése, államilag nem akkreditált.

Bemeneti feltételek: nem jelzett

Megszerezhető cím:

- Integrált kifejezés- és táncterápiás csoportvezető (IKT-csoportvezető)
- Integrált kifejezés- és táncterapeuta (IKT-terapeuta), pszichológiai vagy mentálhigiénés alapképzés, valamint IKT-csoportvezetői cím megszerzése után¹⁹

16 Lásd <http://www.maszkpte.org/index.php/hu/kepzes/a-kepzesrol> (Letöltés ideje: 2017. augusztus 10.)

17 Lásd <http://vikote.hu/vikote.hu/page/index.php/kepzesi-programok/cbt-konzultans-kepzes> (Letöltés ideje: 2017. augusztus 11.)

18 Lásd <http://www.coachingpszichologia.hu/HU> (Letöltés ideje: 2017. október. 23.)

19 Lásd <https://www.ikte.hu/a-kepzes> és https://docs.wixstatic.com/ugd/02ed33_0eab00f5e7d043799a05dd1da95824c0.pdf (Letöltés ideje: 2017. augusztus 10.)

MAGYAR EMDR EGYESÜLET

Az EMDR Europe és Magyarországon a SOTE Oftex által akkreditált képzés.

Bemeneti feltételek:

- Pszichológusi (tanácsadó szakpszichológus, klinikai szakpszichológus), pszichiáteri, gyermek- és ifjúságpszichiáteri végzettség
- Egy Magyarországon a Pszichoterápiás Grémium által akkreditált módszerspecifikus képzés elvégzése vagy a képzés utolsó, szupervíziós szakaszának megkezdése

Megszerezhető cím:

- EMDR-terapeuta (EMDR practitioner)²⁰

MAGYAR GESTALT EGYESÜLET

Nemzetközileg EAGT (European Association for Gestalt Therapy) és EAP (European Association for Psychotherapy) akkreditációval rendelkezik. A képzés Magyarországon nem akkreditált.

Bemeneti feltételek:

- Felsőfokú diploma – a diplomát helyettesítheti releváns területeken szerzett sokéves munkatapasztalat. Releváns területek közé tartozik: egészségügyi/szociális munka, oktatás/tréning, emberierőforrás-menedzsmenti tapasztalat, vezetési tanácsadás
- Angol nyelvtudás
- Felvételi beszélgetés

Megszerezhető cím:

- Gestalt-terapeuta²¹

MAGYAR TRANZAKCIÓANALITIKUS EGYESÜLET

Nemzetközileg akkreditált képzés.

Bemeneti feltételek: nem jelzett

Megszerezhető cím:

- CTA (Certified Transactional Analyst) – képesített tranzakcióanalitikus (megszerezheti tanácsadó szakpszichológus)²²

20 Lásd <https://emdr.hu/terapias-szakembereknek/az-emdr-kepzes-megkezdesenek-feltetelei/> (Letöltés ideje: 2017. augusztus 11.)

21 Lásd <http://gestalt.hu/gestalt-kepzesek/> (Letöltés ideje: 2017. augusztus 10.)

22 Lásd <http://www.hata.hu/ta-kepzes/> és http://www.hata.hu/wp-content/uploads/2017/05/20170515_TA_Hanbook_Hungarian_Version_All.pdf (Letöltés ideje: 2017. augusztus 10.)

A SOTE által akkreditált továbbképzési programjai:

KATARZISZ KOMPLEX MŰVÉSZETTERÁPIA

Bemeneti feltételek: főiskolai vagy egyetemi diploma

Ajánlott szakmák: mentálhigiénés szakember, orvos, szociális munkás, óvónő, valamint olyan más főiskolai vagy egyetemi diplomával rendelkező szakember, aki a pedagógusok munkáját segíti

Megszerezhető cím:

- Művészetterápiás foglalkoztató (a II. blokk elvégzésével)
- A Katarzisz Komplex Művészetterápia Módszerével dolgozó egészségvédő és fejlesztő művészetterapeuta (a III. blokk elvégzésével)²³

MESETERÁPIÁS AKKREDITÁLT KÉPZÉS

A személyiség komplex fejlesztése a Kincskereső Meseterápiás Módszerrel.

Bemeneti feltételek: főiskolai vagy egyetemi diploma

Ajánlott szakmák: mentálhigiénés szakember, orvos, szociális munkás, óvónő, valamint olyan más főiskolai vagy egyetemi diplomával rendelkező szakember, aki a pedagógusok munkáját segíti

Megszerezhető cím:

- Meseterápiás szakember (a II. blokk elvégzésével)
- Meseelemző (záróvizsga után)²⁴

23 Lásd <http://www.lelkiegeszsegert.hu/muveszetterapia.html> (Letöltés ideje: 2017. augusztus 11.)

24 Lásd <http://www.lelkiegeszsegert.hu/muveszetterapia.html> (Letöltés ideje: 2017. augusztus 11.)

XV. A TANÁCSADÓ SZAKPSZICHOLOGUSI SZAKMAI MUNKA MINŐSÉGÉNEK ELLENŐRZÉSE

A pszichológiai tanácsadás minőségét egyrészt a képzett szakember biztosítja. A tanácsadó szakképzés gyakorlati óraszám, a szigorú kimeneteli követelmények és ezek folyamatos ellenőrzése adják a minőségbiztosítást egyik oldalról. Három éve folyamatos a bemeneteli és kimeneteli kompetenciák mérése a tanácsadó-szakképzésen, emellett a hallgatói elégedettséget oktatókra lebontva követi a képzés.

A minőségbiztosítást emellett a szakemberek szakmai támogatása jelenti. Az MPT Tanácsadás Pszichológiai Szekciója éves konferenciával, havonta térítésmentes szupervízióval, a Tanácsadói Estek keretében havonta szakmai témák feldolgozásával segíti a szakmában dolgozókat. Természetesen, míg nincs a tanácsadó pszichológusokat egybefogó legitim szakmai szervezet (kamara), addig ennek kötelező, valóban követhető támogató-értékelő szerepe nem lehet, ajánlást és lehetőségeket teremt csupán.

A minőségbiztosítást harmadrészt magának a gyakorlatban zajló tanácsadói folyamatnak a követése, ellenőrzése jelentheti. Ennek két legfőbb formája ismert, egyik a kliensek szempontjából bekövetkező objektív változások mérése, a másik mód pedig a tanácsadói folyamatra fókuszálva, erről véleményeket, szubjektív beszámolókat gyűjtve elemezni a kliensi és tanácsadói oldalról a folyamatot, eredményeket. Mindkét mód a pszichológiai tanácsadás minőségét a hatékonysággal próbálja mérni.

A hatékonyságkutatásoknak két célja lehet. Egyrészt, hogy társadalmi szempontból hasznos megállapításokkal segítsék a szakmai szabályozást, másrészt hogy a gyakorló szakemberek számára információval szolgáljanak a technikák, intervenciók, megközelítések vonatkozásában, hogy melyek a hatékony tanácsadói beavatkozások.

Nézhetünk objektíven meghatározott tüneteket (például a szorongás standardizált pontszámait), vagy támaszkodhatunk a kliensek szubjektív véleményére változásaik tekintetében. A tanácsadási szolgáltatások nagyon széles körűek, és így ez befolyásolja, milyen kimenetről vagy hatásról beszélhetünk.

Ahol – nemzetközi tapasztalatként – az egészségügyi szolgálaton belül rendelkezésre áll pszichológiai tanácsadás, ott ez az egészségügyi ellátás egyik formájaként fogható fel, és így a kimenetelt a mentális egészségügyi tünetekkel kapcsolatban értékelik (szorongás, depresszió stb.).

A nagy szervezetek által „házon belül” nyújtott tanácsadási szolgáltatásokat – például a munkáltatóknak a munkavállalók vagy a diákok oktatási intézményei számára – rendszerint „támogató szolgáltatásoknak” minősítik, és a releváns hatások a munkavégzéshez vagy tanulmányokhoz való alkalmassághoz kapcsolódhatnak.

Azok a szervezetek, amelyek a nagyközönség számára nyújtanak pszichológiai tanácsadást olyan kérdésekben, mint például a kapcsolati krízisek vagy a gyász, a szociális ellátás formáihoz járulnak hozzá. Ezek a körülmények nehezíti és összetettebbé teszik a hatékonyság mérési eredményeinek összevetését. A különböző modellek alapján születnek a pszichológiai tanácsadás hatékonyságkutatásai.

XV.1. A pszichológiai tanácsadás minőségellenőrzése a hazai gyakorlatban

A hazai kutatásokban is felfedezhetőek a fent leírt megközelítések.

A bemeneteli-kimeneteli változók összehasonlítására szintén a mentális egészségre vonatkozó szempontok mérései szolgálnak (szorongás, jóllét, depresszív gondolatok), amit gyakran diáktanácsadók, alapítványok végeznek saját hatékonyságuk követésére. Jellemzően valamennyi diáktanácsadó használ bemeneteli és kimeneteli kérdéssort, ám ezek sajnos nem azonosak, így nem általánosíthatók a tapasztalatok.

Gyakran doktori disszertációban vagy a tanácsadó szakpszichológusi képzésben részt vevők szakdolgozati munkáiban találkozunk hatékonyságméréssel egy-egy folyamat ellenőrzéseként, szintén saját, a folyamatra fókuszáló kérdésekkel.

A kisebb, helyi tanácsadói munkák gazdag tapasztalatait érdemes volna összefogni, ám a nagy ívű tanácsadói hatékonyságméréshez szükséges források ritkán adóttak.

2002 és 2006 között a segítő kapcsolati modellek kialakítása céljából jött létre egy széles körű kutatási program (NKFP-1B-0016/2002), melyben számos pszichológiai, valamint a pszichológia határtudományait képviselő intézmény részt vett. A kutatás a társadalmilag intézményesült és szakmailag megalapozott segítő kapcsolat szerepét vizsgálta az egészségtudatosság és a mentálhigiéne alakulásában, az egészségmagatartás erősítésére helyezve a hangsúlyt.

A 2015-ben záruló TÁMOP 2.2.2. fejlesztés lehetővé tette a pályatanácsadás hatékonyságvizsgálatát, valamint a Felsőoktatási Tanácsadók Egyesületének 2016-os Hallgatói Sikeresseg Támogatása projektje is vizsgálta és igazolta a tanácsadói hatékonyságot. Ezekben különféle kimeneti változók, indikátorok kerültek meghatározásra a hatásvizsgálatok számára.

A TÁMOP 2.2.2. keretében felépülő életpálya-tanácsadói hálózat munkáját feldolgozva a hálózat által ellátott tanácskérők száma 26 692 fő volt. A tanácsadási szolgáltatáshoz kapcsolódó ügyfél-elégedettségi kérdéssort kiértékelve a szolgáltatással való összegzett elégedettség nagyon magasnak mondható. A személyes tanácsadási helyzetben az ügyfelek a lehetséges pontszám 98,37%-át, csoportos tanácsadási helyzetekkel kapcsolatban 90,98%-át, míg a csoportos fejlesztési programokkal kapcsolatban a lehetséges összpontszám 89,37 pontját ítélték meg.

A kutatás kvalitatív szakaszában 45 mélyinterjú elemzésével vizsgálták a hatékonyság tényezőit a felépült hálózat munkájában. Majd ennek eredményei alapján azonosított-

ták a kvantitatív mérés skáláit (problémakomplexitás, információk szerzése a tanácsadás során, intraperszonális pozitív tapasztalat, fejlődés, interperszonális pozitív tapasztalat, fejlődés, kontextus kezelésében fejlődés, életpálya-építési opciók számának növekedése, célok iránti elköteleződés, célok integrálása, önértékelés-skála, énhatékonyság-skála). A kutatás eredményeként a tanácsadó szolgálat által nyújtott szolgáltatás folyamatában több indikátort azonosítottak, melyek által a hatékonyság mérhetővé válik.

Kvalitatív módszerekkel dolgozik az ELTE PPK Életvezetési Tanácsadójában kutató csoport, a fiatal felnőttekkel végzett pszichológiai tanácsadás hatékonyságát (is) vizsgálva.

A tanácsadás hatékonyságát az orvosi modell szigorú elvárásai szerint igyekszik felépíteni az ELTE PPK Tanácsadás Tanszékének kutatócsoportja, ahol a nemzetközi kutatásokban is használt kvalitatív mérőeszközöket adaptálva készül az adatfelvétel. Az eredmények 2018-tól várhatók.

Jelentősek és nélkülözhetetlenek a hatékonyság-vizsgálatok, de a hatékonyságot megalapozottan, kidolgozott rendszerek szintjén csak gondos adminisztrációval lehet mérni.

A pszichológiai tanácsadás szerteágazó tevékenységi rendszere – vagyis a sok ágazathoz tartozás – megnehezíti az egységes szabályozást. Az alapprotokoll az általános igényt tudja rögzíteni a dokumentációra tekintettel, és ajánlást tesz, hogy a hatékonyság méréseire egységes tesztbatteria épüljön, melyhez illeszteni lehet a további, területspecifikus kérdéseket. Az egységes tesztbatteria kidolgozásának összefogását szervezheti az ELTE PPK Pszichológiai Tanácsadás Tanszéke, mint a tanácsadás-szakképzés szervezője és tudományos intézmény, illetve az MPT Tanácsadás Pszichológiai Szekció, mint a tanácsadó szakpszichológusok szakmai képviselője.

XV.2. A pszichológiai tanácsadás minőségellenőrzése a nemzetközi gyakorlatban

Nemzetközi vonatkozásban Larson és Daniels 1998-as összegző tanulmánya, a *Review of the Counseling Self-Efficacy Literature* 32 tanulmányt vizsgálva tekinti át ezek tartalmát, szerkezetét, pszichometriai tulajdonságait.

A Review-ban áttekintett tanulmányok azonosítják a tanácsadói hatékonyság jellemzőit, személyi és munkakörnyezeti feltételeit. Az intervenciókat elemző tanulmányok a tanácsadói teljesítmény szempontjából hoznak releváns információkat. A beavatkozási tanulmányok célja a hatékonyság becslése vagy a tanácsadói teljesítmény növelése. Vannak kutatások, melyek a hatékonyság prediktorait keresték, és próbálták azonosítani. Végül a szakmai ellenőrzés gyakorlati követelményeit vitatták meg.

2013-ban 37 tanulmányt áttekintve támasztja alá a tanácsadás és pszichoterápia hatékonyságát a British Association for Counselling & Psychotherapy (BACP) *Evidence for counselling and psychotherapy* című tanulmányában.

A nemzetközi tanulmányok egy része a tanácsadói hatékonyságot az orvosi modellben vizsgálja (CHILVERS et al. 2001; ROWLAND et al. 2000; WARD et al. 2000). Az orvosi vizsgá-

latok eredményei alapján mutatják ki például, hogy a tanácsadás a klinikailag meghatározott depresszióban szenvedő betegeknél a gyógyszeres kezeléssel összehasonlíthatva jobb eredményeket mutat. Ha a gyógyszeres kezelés és a tanácsadás hatásait időbeli vonatkozásban is összehasonlítják, a hosszú távú hatékonyságra (a relapszus megelőzésére) vonatkozó eredmények is igazolják a pszichológiai tanácsadás hatékonyságát (CHILVERS et al. 2001; ROWLAND et al. 2000; WARD et al. 2000). A költséghatékonyságot leginkább az orvosi modellben tudják igazolni, ugyanakkor a költséghatékonyságon kívül egyéb tényezőket is egyre inkább figyelembe vesznek a nemzetközi vizsgálatok során, mint például hogy a tanácsadás nagyon népszerű a kliensek/betegek körében, amit érdemes hasznosítani, kiszolgálni az igényt a javulás érdekében (CHILVERS et al. 2001).

A brit kormány 2010-ben programot tervezett a pszichoterápiák (itt a tanácsadás ennek része) széles körű elterjedése érdekében, mivel hatékony eszköznek mutatkozott az általános mentális egészségi állapotok kezelésében (Access Psychological Therapies program – ATP). Ennek keretében tanácsadó pszichológusok és klinikai pszichológusok dolgoznak háziorvosi rendelőben, munkahelyeken, egyetemeken, iskolákban és olykor önkéntes, jótékonyági szervezetekben.

Az egészségügyi ellátáson kívüli környezetben végzett tanácsadás hatékonyságának vizsgálatok a szolgáltatók általában elégedettségi adatokat gyűjtenek, elsősorban finanszírozási követelmények miatt. Ez a „házon belüli” elégedettségi mérés kevésbé általánosítható. Bár számos tapasztalat, megfigyelés áll rendelkezésre a szolgáltatók rendszerében, ezek általában nem olyan mások számára is elérhető mérőeszközökkel gyűjtött, kontrollált adatok, melyek alkalmasak volnának erős bizonyítékokat nyújtani az általános hatékonyságról. Érdemes volna az ezekben használatos mérőeszközöket egységesíteni.

Számos kisebb tanulmány is készült a kliens tanácsadási tapasztalatairól. Ezek közül némelyek kvantitatív módszereket alkalmaznak, mások pedig kvalitatív módszereket (CHILVERS et al. 2001). Ezek fontos bizonyítékot szolgáltatnak a tanácsadás szubjektív hatásairól és arról, hogy a kliensek és a szakemberek hogyan gondolkodnak a folyamatról, a konkrét szakmai munkáról. Az eredmények igazolják a pszichológiai tanácsadás szubjektív megélésében és a distressz érzésének csökkenésében mérhető hosszú távú hatékonyságot.

Végül nagy jelentőségű, hogy egyre inkább előtérbe kerülnek a pszichológiai tanácsadás hatékonyságvizsgálata szempontjából az egyetemi és főiskola tanácsadó szolgálatok. Itt megbízható, mennyiségi bizonyíték áll rendelkezésre a kliensek mentális egészségi állapotáról és arról, ahogy ez változik a pszichológiai tanácsadás végzésével. A Brit Tanácsadó és Pszichoterápiás Egyesület által összeállított statisztikák a hallgatók körében a mentális zavarok magas arányát jelzik, és a szolgáltatás azt mutatja, hogy a tanácsadási szolgáltatások elérhetősége csökkenti a mentálhigiénés szolgáltatás vagy pszichiátriai szolgáltatás iránti keresletet.

Összefoglalva a nemzetközi irodalmi tapasztalatok alapján elmondható, hogy a pszichológiai tanácsadás hatékony egészségmegőrző és gazdasági beavatkozás. A pszichológiai tanácsadást vizsgáló tanulmányok általában magas szintű elégedettséget jeleznek az ügyfelek körében. Ezenfelül kutatási eredmények igazolják, hogy a tanácsadás fontos

megelőző szerepet játszik a mentális betegségekkel kapcsolatban: a tanácsadás képes arra, hogy csökkentse a pszichiátriai szolgáltatásokra való igényt, megakadályozza a kevésbé súlyos problémák súlyosabbá válását, hogy segítse az embereket mentális egészségük javításában.

A nemzetközi irodalmat tekintve az alábbi mérőeszközök a legjelentősebbek a pszichológiai tanácsadás hatékonyságának mérésére:

WHO Jól-Lét Skála

CORE – Clinical Outcomes in Routine Evaluation

Élet Értelme Kérdőív (MLQ-H)

OQ45 – Outcome Questionnaire

ORS – Outcome Rating Scale

Észlelt Stressz Kérdőív (PSS)

QOLS – Quality of Life Questionnaire

SF-36 – 36-Item Short Form Survey

Session Rating Scale

Interpretatív fenomenológiai analízis (IPA)

ÖSSZEFOGLALÁS

A tanácsadó szakpszichológusok számára igyekeztünk egy egységes protokollal segítséget nyújtani ahhoz, hogy a tevékenységük rendezettebb, áttekinthetőbb legyen, mind szűk szakmai körben, mind a szabályozó testületek számára. A protokoll kialakításában arra törekedtünk, hogy egyrészt rögzítsük a ma érvényben lévő szabályozásokat, áttekintést adjunk a nemzetközi tapasztalatokról, és hogy a tanácsadás folyamatmodelljével, alapvető tanácsadói fogalmak definiálásával szakmai útmutatást adjunk.

Fontos hangsúlyozni, hogy ma a tanácsadó szakpszichológusok a gyakorlati tevékenységük szempontjából mélyen beágyazottak a pszichológusi munkába, ugyanakkor hiányzik a legitimitást segítő szervezeti rendszer, mely nem más szakterületek mellérendeltjeként definiálja a tanácsadó pszichológusi munkát, hanem önálló tevékenységként tud rátekinteni. Így – bár a legnépesebb szakpszichológusi szakmai csoport – nincs érdekérvényesítési lehetősége, nincs kapcsolódása „alanyi jogon” szabályozó szervekhez. Ez nehezíti a szakma biztonságos működését, stabilitását.

Jelen összefoglaló és a szakmai konzultációk mentén megfogalmazódó jelzések alapján az alapprotokoll az alábbi javaslatokat teszi:

- jól érzékelhető, hogy hiányzik a felnőtt populáció pszichológiai ellátásának tanácsadói rendszere, ami lehetővé tenné az aktuálisan döntési vagy életvezetési elakadásba kerülő populáció pszichológiai támogatását;
- a preventív tanácsadói munka megvalósíthatóságához a medikális modell helyett egészségközpontú modell kellene – így megvalósíthatóvá válna a tanácsadó szakpszichológusok hatékony szerepe a mentális egészségellátó rendszerben;
- integrált adatkezelési rendszerrel, nyilvántartással lenne megvalósítható a minőségbiztosítás – ehhez egységes rendszer, kamara szükséges;
- hiányzik, szükség volna kommunikációs hálózatra a klienst ellátó szakemberek, az intézmények és az egészségszociális ellátás jogi szabályozását megalkotó szakemberek között;
- szükség volna a szakmai továbbképzési rendszer legitimizálására a tanácsadó szakpszichológusok számára, javasoljuk a tanácsadói módszerspecifikus képzések rendszerének kiépítését.

FELHASZNÁLT ÉS AJÁNLOTT IRODALOM

I. Bevezetés

- MÉREI Ferenc (1942): *A pályaválasztás lélektana*. Unitas, Budapest.
- MURÁNYI Irén Anna (2006): A tanácsadás pszichológiája. In: BAGDY Emőke – KLEIN Sándor (szerk.): *Alkalmazott pszichológia*. Edge 2000 Kiadó, Budapest. 225–250.
- PARSONS, Frank (1909): *Choosing a Vocation*. Houghton Mifflin Co., Boston. <https://archive.org/details/choosingavocati00parsgoog/page/n12> (Letöltés ideje: 2016. június 5.)
- RAQUE-BOGDAN, Trisha. L. – TORREY, Carrie L., LEWIS, Brian L. – BORGES, Nicola J. (2012): Counseling Health Psychology: Assessing Health Psychology Training Within Counseling Psychology Doctoral Programs. *The Counseling Psychologist* 41(3). 428–452.
- RITOÓK Magda (2009): Új tendenciák a pszichológiai tanácsadás fejlődésében. In: KULCSÁR Éva (szerk.): *Tanácsadás és terápia*. Eötvös Kiadó, Budapest. 221–254.
- RITOÓK Pálné – TAKÁCS Márta (1967): *Pályaválasztási szaktanácsadás*. Munkaügyi Minisztérium, Budapest.
- ROGER, Patricia R. – STONE, Gerald (2015): *What is the difference between a clinical psychologist and a counseling psychologist?* <http://www.div17.org/about-cp/counseling-vs-clinical-psychology/> (Letöltés ideje: 2015. november 10.)
- TORDA Ágnes – NAGYNÉ RÉZ Ilona (2013): *Alapprotokoll*. Educatio Társadalmi Szolgáltató Non-profit Kft. https://www.educatio.hu/pub_bin/download/tamop342b/szakteruleti_protokoll_konzultacio/Alapprotokoll.pdf (Letöltés ideje: 2017. március 17.)

II. Az alapprotokoll keretrendszere

- A felsőoktatási diáktanácsadás szakmai irányelvei, szakmai protokollja* (2015). Felsőoktatási Tanácsadás Egyesület. http://www.feta.hu/sites/default/files/feta_felsooktatasi_diaktanacsadas_szakmai_protokollja_2015.pdf (Letöltés ideje: 2017. január 12.)
- ANTALOVITS Miklós – DIENES Erzsébet – KOVÁCS Zoltán – PERCZEL Tamás (2003): *A munka- és szervezetpszichológia szakmai protokollja*. <http://www.pszichoerdek.hu/Protokollok/Munkap/01.pdf> (Letöltés ideje: 2017. január 13.)
- A rendvédelmi pszichológiai tevékenység szakmai protokollja* (2009). <https://doksi.hu/get.php?lid=16786> és <http://www.pszichoerdek.hu/Protokollok/Rendv%C3%A9delem/Default.aspx> (Letöltés ideje: 2017. január 12.)
- BAGDY Emőke – TÚRY Ferenc (szerk.) (2005): *A klinikai és mentálhigiéniai szakpszichológia szakmai protokollja* (második, átdolgozott változat). www.pszichoerdek.hu/Protokollok/.../I.%20rész%20Klin%20pszich%20protokoll.doc (Letöltés ideje: 2016. november 20.)

- BORBÉLY-PECZE Tibor Bors – ILOK Mónika – KOVÁCS Tibor – PUNCZMAN Marita – RAPOSA Bernadett – RÉPÁCZKI Rita (2009): *Pályaorientációs Tanácsadók Szakmai Protokollja*. https://nfsz.munka.hu/Lapok/archivum_programok/full_tamop_222/content/afsz_tamop222_szakanyag_szakmai_protokoll.pdf (Letöltés ideje: 2016. november 23.)
- BURÁNYNÉ RÁKÓCZI Emese – KUN Richárdné (2015): *A továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadás szakszolgálati protokollja*. <http://www.pedagogiai-szakszolgalat.hu/files/dokumentumok/tovabbtanulasi-palyavavlasztasi-tanacsadas-szakszolgálati-protokoll.pdf> (Letöltés ideje: 2016. november 23.)
- KIRÁLY Gabriella – VECSEI Tünde (2015): *A nevelési tanácsadás szakszolgálati protokollja*. <https://docplayer.hu/9719169-A-nevelesi-tanacsadas-szakszolgálati-protokollja.html> (Letöltés ideje: 2016. december 10.)
- PLANT, Peter (2001): *Quality in Careers Guidance*. A paper prepared for an OECD review of policies for information, guidance and counselling services Commissioned jointly by the European Commission and the OECD. <http://www.oecd.org/education/innovation-education/2698228.pdf> (Letöltés ideje: 2017. március 17.)
- SZITÓ Imre (2010): *Az iskolapszichológia szakmai protokollja*. (ISZP-tervezet). II. Ker. Pedagógiai Szakszolgálat, Budapest. (Kézirat) <https://docplayer.hu/968924-Az-iskolapszichologia-szakmai-protokollja.html> (Letöltés ideje: 2016. november 23.)
- TORDA Ágnes – NAGYNÉ RÉZ Ilona (2013): *Alapprotokoll a Pedagógiai Szakszolgálati Tevékenységekhez*. https://www.educatio.hu/pub_bin/download/tamop342b/protokoll_kiadvanyok/alapprotokoll.pdf (Letöltés ideje: 2017. március 17.)

III. A pszichológiai tanácsadás alapprotokolljának jogszabályi környezete

Hatályos jogszabályok gyűjteménye: www.net.jogtar.hu www.uj.jogtar.hu

Nemzeti Jogszabálytár: www.segitseg.magyarország.hu (Letöltés ideje: 2017. március 17.)

IV. A pszichológiai tanácsadás meghatározása, a tevékenység definíciója

- ALTMAYER, Elizabeth M. – HANSEN, Jo-Ida C. (eds) (2012): *The Oxford Handbook of Counseling Psychology*. Oxford University Press, New York – Oxford.
- ANTALOVITS Miklós (1999): Az alkalmazott pszichológia Magyarországon. *Alkalmazott Pszichológia* 1(1). 5–13.
- BÓTA Margit (1999): Tehetségnevelés: A család szerepe és kapcsolata az iskolával. *Iskolakultúra* 9. 89–94.
- BUDA Béla (2009): A lelki segítség alapkérdései. In: KULCSÁR Éva (szerk.): *Tanácsadás és terápia*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 11–53.

- CLARKSON, Petruska (ed.) (2013): *Counselling Psychology: Integrating Theory, Research and Supervised Practice*. Routledge, New York – London.
- DÁVID Mária (2012): *A tanácsadás és konfliktuskezelés elmélete és gyakorlata*. XMLmind XSL-FO Converter, Esztergom.
- EURÓPAI TANÁCSADÁSI TÁRSASÁG (2002): *Képzési sztenderdek, akkreditáció és etikai kódex* (Katona Nóra ford.).
- FONYÓ Ilona – PAJOR András (szerk.) (1998): *Fejezetek a konzultáció pszichológiájának témaköréből*. Bárczi Gusztáv Tanárképző Főiskola, Budapest.
- GELSO, Charles J. – WILLIAMS, Elizabeth N., – FRETZ, Bruce R. (2014): *Counseling Psychology* (3rd edition). American Psychological Association, Washington DC.
- KULCSÁR Éva (szerk.) (2003): *Tanácsadás és terápia*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- MURÁNYI Irén Anna (2006): A tanácsadás pszichológiája. In: BAGDY Emőke – KLEIN Sándor (szerk.): *Alkalmazott pszichológia*. Edge 2000 Kiadó, Budapest. 225–250.
- PINTÉR Gábor (2009): Személyközpontú pszichoterápia és tanácsadás. In: KULCSÁR Éva (szerk.): *Tanácsadás és terápia*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 79–111.
- RITOÓK Magda (2009): Új tendenciák a pszichológiai tanácsadás fejlődésében. In: KULCSÁR Éva (szerk.): *Tanácsadás és terápia*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 221–254.
- RITOÓK Pálné – ILLYÉS Sándor (szerk.) (1992): *A nevelési és pályaválasztási tanácsadás pszichológiája. Szemelvénygyűjtemény*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- RITOÓK Pálné (1992): *A tanácsadás pszichológiája*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- SZENES Márta – TÓTH Veronika (2013): *EuroPsy tanácsadói kompetenciák*. (szerzőktől kapott belső anyag)
- WIEGERSMA, Sies (1989): Hogyan adjunk pszichológiai tanácsot? In: RITOÓK Pálné – GILLEMONTNÉ TÓTH Mária (szerk.): *Pályalektan – Szöveggyűjtemény*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 297–317.
- WOOLFE, Ray – STRAWBRIDGE, Sheelagh – DOUGLAS, Barbara – DRYDAN, Windy (2009): *Handbook of Counselling Psychology*. Sage Publications Ltd., London.

V. A pszichológiai tanácsadás képzési és foglalkoztatási rendszere

- Counseling Psychology. *Masters in Counseling Psychology*. <http://www.counselingpsychology.org/working-counseling-psychologist> (Letöltés ideje: 2017. július 20.)
- Counseling Psychology. *Working at a counseling psychologist*. <http://www.counselingpsychology.org/working-counseling-psychologist> (Letöltés ideje: 2017. július 20.)
- Counseling Psychology. *Online Phd in Counseling psychology*. <http://www.counselingpsychology.org/counseling-psychology-phd-programs> (Letöltés ideje: 2017. július 20.)
- Hatályos jogszabályok gyűjteménye: www.net.jogtar.hu és www.uj.jogtar.hu (Letöltés ideje: 2017. július 20.)
- Mental Health America. Types of Mental Health Professionals. www.mentalhealthamerica.net/types-mental-health-professionals (Letöltés ideje: 2017. július 20.)
- Nemzeti Jogszabálytár: www.segitseg.magyarorszag.hu (Letöltés ideje: 2017. július 20.)
- Oktatási Hivatal az OH-FRKP/1587-10/2007 számú határozatának 2015/16 első félévtől érvénybe lépő módosítása, ügyszám: FF/1293/2015

- Professional Standards Authority (2013): *Standards for members of NHS boards and Clinical Commissioning Group governing bodies in England*. <https://www.professionalstandards.org.uk/docs/default-source/publications/standards/standards-for-members-of-nhs-boards-and-ccgs-2013.pdf?sfvrsn=2> (Letöltés ideje: 2017. július 20.)
- The British Psychological Society. *Postgraduate Study and Qualifications*. <https://www.bps.org.uk/public/become-psychologist/postgraduate-study-and-qualifications#societyqualifications> (Letöltés ideje: 2017. július 20.)

VI. A pszichológiai tanácsadás kompetenciarendszerei

- American Psychological Association (2016): *Counseling Psychology*. www.apa.org/ed/graduate/specialize/counseling.aspx (Letöltés ideje: 2016. január 5.)
- ANTALOVITS Miklós – PLÉH Csaba (2004): EuroPsy – az európai pszichológus diploma. *Alkalmazott Pszichológia* 2(6). 20–43.
- CROWLEY, Susan L. – LICHTENBERG, James W. – POLLARD, Jeffrey W. (2012): Board Certification in Counseling Psychology. *The Counseling Psychologist* 40. 944.
- EGAN, Gerard (2011): *A képzett segítő* (Perczel Mónika ford.). ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- KARNER Orsolya (2010): Karriertanácsadói kompetenciák nemzetközi összehasonlítása. *Alkalmazott Pszichológia* 12(3–4). 87–105.
- KARNER Orsolya (2013): Tehetség-tanácsadói kompetenciák. In: HERSKOVITS Mária – RITOÓK Magda (szerk.): *Tehetségek vonzásában*. Felsőoktatási Tanácsadás Egyesület, Budapest. 37–45.
- KISSNÉ VISZKET MÓNICA (2013): Segítő beszélgetés négyszemközt – Egyéni tanácsadás G. Egan modellje alapján. In: HERSKOVITS Mária – RITOÓK Magda (szerk.): *Tehetségek vonzásában*. Felsőoktatási Tanácsadás Egyesület, Budapest. 20–27.
- KISSNÉ VISZKET MÓNICA – KISS PASZKÁL (2016): A tanácsadó szakpszichológus kompetenciái. In: KISSNÉ VISZKET MÓNICA – PUSKÁS-VAJDA Zsuzsa – RÁCZ József – TÓTH Veronika (szerk.): *A pszichológiai tanácsadás perspektívái*. L'Harmattan, Budapest. 229–245.
- MPT-EUROPSY (2015). *Mire jó a EuroPsy?* <http://europsy.mpt.hu/index.php/mire-jo-az-europsy> (Letöltés ideje: 2015. november 10.)
- MURÁNYI Irén Anna (2006): A tanácsadás pszichológiája. In: BAGDY Emőke – KLEIN Sándor (szerk.): *Alkalmazott pszichológia*. Edge 2000 Kiadó, Budapest. 225–250.
- OKTATÁSI HIVATAL a OH-FRKP/1587-10/2007 számú határozatának 2015/16 első félévtől érvénybe lépő módosítása, ügyszám: FF/1293/2015
- RAQUE-BOGDAN, Trisha. L. – TORREY, Carrie L., LEWIS, Brian L. – BORGES, Nicola J. (2012): Counseling Health Psychology: Assessing Health Psychology Training Within Counseling Psychology Doctoral Programs. *The Counseling Psychologist* 41(3). 428–452.
- RIDLEY, Charles R. – MOLLEN, Debra – KELLY, Shannon M. (2011): *Beyond Microskills, Toward a Model of Counseling Competence*. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/001100010378440> (Letöltés ideje: 2016. december 20.)
- RITOÓK Magda (2009): Új tendenciák a pszichológiai tanácsadás fejlődésében. In: KULCSÁR Éva (szerk.): *Tanácsadás és terápia*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 221–254.

- ROGER, Patricia R. – STONE, Gerald (2015): *What is the difference between a clinical psychologist and a counseling psychologist?* <http://www.div17.org/about-cp/counseling-vs-clinical-psychology/> (Letöltés ideje: 2015. november 10.)
- SZENES Márta – TÓTH Veronika (2013): *EuroPsy tanácsadói kompetenciák.* (szerzőktől kapott belső anyag)

VII. A tanácsadó szakpszichológusi tevékenység célcsoportjai az alapprotokollban

- Counselling Directory. *Why choose counselling directory?* <https://www.counselling-directory.org.uk/verifiedseal.html> (Letöltés ideje: 2017. július 20.)
- Counseling Psychology. *Working at a counseling psychologist.* <http://www.counselingpsychology.org/working-counseling-psychologist> (Letöltés ideje: 2016. november 20.)
- NHS (National Health Service). *Counselling.* <https://www.nhs.uk/conditions/counselling/> (Letöltés ideje: 2016. november 20.)
- Society of Counseling Psychology, APA Division 17. *What is counseling psychology?* <https://www.div17.org/about-cp/what-is-counseling-psychology/> (Letöltés ideje: 2016. november 20.)
- Society of Counseling Psychology, APA Division 17. *What is the difference between a clinical psychologist and a counseling psychologist?* <http://www.div17.org/about-cp/counseling-vs-clinical-psychology/> (Letöltés ideje: 2016. november 20.)

VIII. Etikai megfontolások

- Magyar Pszichológiai Társaság – Magyar Pszichológusok Érdekvédelmi Egyesülete (2004): *Pszichológusok Szakmai Etikai Kódexe.* http://mta.hu/mta_erc/etikai-elvek-106255 (Letöltés ideje: 2016. augusztus 12.)

X. A pszichológiai tanácsadás folyamata

- ARGELANDER, Hermann (2006): *Az első pszichoterápiás interjú.* SpringMed Kiadó, Budapest
- ARNETT, Jeffrey J. (2007). Emerging Adulthood: What is it, and what is it good for? *Society and Research in Child Development* 1(2). 68–73.
- BAKER, Stanley B. – SHAW, Merville C. (1987): *Improving counseling through primary prevention.* Merrill, Columbus, OH.
- CAPLAN, Gerald (1964): *Principles of Preventive Psychiatry.* Basic Books, New York.
- DAHLITZ, Matthew (2015): Neuropsychotherapy: Defining the Emerging Paradigm of Neurobiologically Informed Psychotherapy. *International Journal of Neuropsychotherapy* 3(1). 47–69.
- EGAN, Gerard (2011): *A képzett segítő* (Perczel Mónika ford.). ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- ERIKSON, Erik H. (1995): *Childhood and Society.* Vintage Books, London.

- GRAWE, Klaus (2007): *Neuropsychotherapy: How the neurosciences inform effective psychotherapy*. Psychology Press, New York.
- HACKNEY, Harold L. – CORMIER Sherry (2005): *The Professional Counselor. A Process Guide to Helping* (5th edition). Allyn & Bacon.
- HAJDUSKA Marianna (2010): *Krízislélektan*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- IVEY, Allen E. – IVEY, Mary Bradford – ZALAQUETT, Carlos P. (2010): *Intentional Interviewing and Counseling: Facilitating Client Development in a Multicultural Society*. Brooks-Cole, Belmont.
- KISSNÉ VISZKET Mónika (2013): Segítő beszélgetés négyszemközt – Egyéni tanácsadás G. Egan modellje alapján. In: HERSKOVITS Mária – RITOÓK Magda (szerk.): *Tehetségek vonzásában*. Felsőoktatási Tanácsadás Egyesület, Budapest. 20–27.
- KRISHNAN, Sunil (2015): *The counseling process: Stages of the counseling process*. https://www.slideshare.net/SUNILKRISHNANPSYCHO?utm_campaign=profiletracking&utm_medium=sssite&utm_source=ssslideview (Letöltés ideje 2017. május 20.)
- OLÁH Attila (2005): *Érzelmek, megküzdés és optimális élmény*. Trefort Kiadó, Budapest.
- Magyar Pszichológiai Társaság – Magyar Pszichológusok Érdekvédelmi Egyesülete (2004): *Pszichológusok Szakmai Etikai Kódexe*. http://mta.hu/mta_erc/etikai-elvek-106255 (Letöltés ideje 2016. augusztus 12.)
- ROMANO, John L. – HAGE, Sally M. (2000): Prevention and Counseling Psychology: Revitalizing Commitments for the 21st Century. *The Counseling Psychologist* 28(6). 733–763.
- ROSSOUW, Pieter, J. (2014): *Neuropsychotherapy: Theoretical Underpinnings and Clinical Applications*. Mediros Pty Ltd.
- RUTH, Pfeffer (1980): Konceptiók a pszichoanalitikusan orientált tanácsadás köréből. In: RITOÓK Pálné Ádám Magda (szerk.): *A tanácsadás pszichológiája, szöveggyűjtemény* (Vereczkey Györgyné ford.). Nemzeti tankönyvkiadó, Budapest. 34–37.
- TIETZE, Kim-Oliver (2002): *Peer Group Supervision*. <http://www.peer-supervision.com/index.html> (Letöltés ideje 2016. augusztus 12.)
- YOUNG, Jeffrey E. – KLOSKO, Janet S. – WEISHAAR, Marjorie E. (2010): *Sématerápia*. Magyar Viselkedéstanulmányi és Kognitív Terápiás Egyesület, Budapest.

XIII. Szakmai és szakmaközi kommunikáció

- HEATH, Bern – WISE ROMERO, Pamela – REYNOLDS, Kathy A. (2013): *Review and Proposed Standard Framework for Levels of Integrated Healthcare*. SAMHSA-HRSA Center for Integrated Health Solutions, Washington D.C. http://www.nchnh.org/images/NHCuplds/A_Standard_Framework_for_Levels_.pdf (Letöltés ideje 2017. július 21.)
- SAMSHA HRS Center for Integrated Health Solution. *Paying for Primary Care and Behavioral Health Services Provided in Integrated care Settings*. <https://www.integration.samhsa.gov/financing/billing-tools> (Letöltés ideje 2017. július 20.)

XIV. A tanácsadó szakpszichológusok szakmai munkájának a támogatása

BAGDY Emőke (2009): Pszichoterápia, tanácsadás, szupervízió, coaching: azonosságok és különbségek. In: KULCSÁR Éva (szerk.): *Tanácsadás és terápia*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 53–79.

Peer Group Supervision. The Method of Peer Group Supervision. <http://www.peer-supervision.com/Ebene1/methode.html> (Letöltés ideje: 2016. március 23.)

XV. A tanácsadó szakpszichológusi szakmai munka minőségének ellenőrzése

BONDI, Liz (2006): *The effectiveness of counselling*. COSCA. <http://www.cosca.org.uk/> (Letöltés ideje: 2017. július 29.)

British Association for Counselling & Psychotherapy (BACP) (2013): Evidence for counselling and psychotherapy. http://www.bacp.co.uk/docs/pdf/12228_research%20evidence%20summary.pdf (Letöltés ideje: 2017. július 10.)

CHILVERS, Clair – DEWEY, Michael – CHURCHILL, Richard (2001): Antidepressant drugs and generic counselling for treatment of major depression in primary care: randomised trial with patient preference arms. *British Medical Journal* 332. 772–779.

Department of Health (2001): *Treatment Choice in Psychological Therapies and Counselling: Evidence Based Clinical Practice Guidelines Department of Health*. <http://www.cocaine-help.org/upload/dl/Misc/evidencebasedUK.pdf> (Letöltés ideje: 2016. december 20.)

FETA (2016): A Hallgatói Sikeresség Támogatása projekt összegző tanulmányai <http://www.feta.hu/node/86035> (Letöltés ideje: 2017. július 30.)

KARNER Orsolya (2013): *A csoportos tanácsadás, mint tanulási folyamat. Álláskeresőknél nyújtott tréning utánkövetéses hatásvizsgálata*. Doktori disszertáció, ELTE PPK, Budapest.

KARNER Orsolya (2012): *Álláskereső részére nyújtott csoportos pályatanácsadás hatékonyság-vizsgálata*. MPT Nagygyűlés előadás, Szombathely.

KISS István. (2016): A felsőoktatási diáktanácsadás hatékonysága. In: KISSNÉ VISZKET Mónika – PUSKÁS-VAJDA Zsuzsa – RÁCZ József – TÓTH Veronika (szerk.): *A pszichológiai tanácsadás perspektívái*. L'Harmattan, Budapest. 219–227.

KISS István – SZABÓ Mónika – SZEMÁN Dénes – CZIGÁNY Lilla – HERCZEGNÉ KERESZTURI Judit (2010): *A pályatanácsadás hatékonyságának vizsgálata. A pályatanácsadás hatékonyság-mérésének lehetséges indikátorai*. ÁSZF, TÁMOP 2.2.2.

LARSON, Lisa M. – DANIELS, Jeffrey A. (1998): Review of the Counseling Self-Efficacy Literature. *Counseling Psychologist* 26(2). 179–218.

LISZNYAI Sándor – VAJDA Zsuzsa – RITOÓK Magda (2010): *A konzultációs folyamat hatásmodelljei*. FSZH, Budapest.

LISZNYAI Sándor – PUSKÁS-VAJDA Zsuzsa – RITOÓK Magda (2010): A tanácsadás teljesítmény-indikátorai és a változás modelljei. *Életpálya-tanácsadás* 2(2). 23–33.

LISZNYAI Sándor (2005): Elvárások egy segítő kapcsolattal szemben. Felmérés egyetemisták körében a pszichológiai segítségnyújtás iránti igényekről. *Alkalmazott Pszichológia*. 7(1). 17–31.

- RITOÓK Magda (é. n.): *A tanácsadás szerepe a lelki fejlődésben*. https://nfsz.munka.hu/Lapok/archivum_programok/full_tamop_222/afsz_tamop222_szakanyag/content/afsz_tamop222_szakanyag_online_ritok.pdf (Letöltés ideje: 2017. március 4.)
- ROWLAND, Nancy – BOWER, Peter – MELLOR-CLARK, John (2000): Counselling in Primary Care (Cochrane Review). *British Journal of Guidance and Counselling* 28(2). 215–231.
- WARD, Elaine – KING, Michael – LLOYD, Margaret (2000): Randomised controlled trial of on-di-rective counselling, cognitive-behaviour therapy, and usual general practitioner care for patients with depression. *British Medical Journal* 321(7273). 1383–1388. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC27542/> (Letöltés ideje: 2017. január 12.)

elte | ppk